

Trávení volného času zaměstnaných žen

Bc. Eva Fialová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Eva Fialová
Osobní číslo: H11161
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Trávení volného času zaměstnaných žen

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti životního stylu, volného času, zaměstnání, vývojové psychologie.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníků.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich prezentace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DOSEDLOVÁ, Jana. Předpoklady zdraví a životní spokojenosti. Brno: Nakladatelství MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-010-4.

HODAŇ, Bohuslav. Volný čas a jeho současné problémy. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-37-1.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

PETRUSEK, Miloslav. Společnost pozdní doby. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-63-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1318-5.

VODÁKOVÁ, Alena. Rod ženský. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-18-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eliška Suchánková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

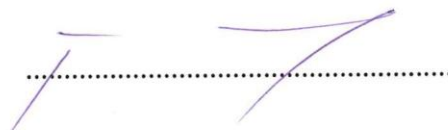
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.08.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá trávením volného času zaměstnaných žen. Jejím hlavním úkolem je zjistit, zda pro všechny zaměstnané ženy je důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity. Diplomová práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se zabývá časem v životě člověka, volným časem – jeho chápáním v historii, funkcí, typologií, činnostmi ve volném čase, vztahem práce a volného času, dále životním stylem, ženou ve vztahu k zaměstnání, volnému času, k domácnosti a závěr teoretické části je věnován problematice harmonizace zaměstnání, rodiny, práce pro domácnost a volného času. Obsahem praktické části je kvantitativní výzkum, který byl realizován za použití dotazníkové metody u výzkumného vzorku zaměstnaných žen. Výzkum se zaměřuje na pohled zaměstnaných žen na význam volného času v jejich životě, možnosti a způsoby trávení volného času, překážky v trávení volného času. V závěrečné části jsou prezentovány výsledky výzkumu.

Klíčová slova: žena, volný čas, zaměstnání, domácnost

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the spending of free time of employed women. The main goal is to find out if having a part of their free time for themselves and their own activities is important for all employed women. The diploma thesis is divided into two parts, the theoretical and the practical one. The theoretical part describes the time in the life of a person, the leisure time – its understanding in the course of history, its function, typology, leisure time activities. It deals with the relation between work and free time, the part also considers the lifestyle and the correlation between a woman and her job, leisure time and her household. The last part of the theoretical part is devoted to the problems of the harmonization of job, family, housework and leisure time. The practical part consists of the quantitative research based on the results of the questionnaire method on a chosen sample of employed women. The research concentrates on the fact how the employed women view the importance of leisure time in their lives, possibilities and the ways of spending their free time, and the obstructions and barriers to leisure time activities. The conclusion of the thesis presents the result of the research.

Key words: woman, leisure time, employment, family, household

***„Všechno, co ženy dělají, musejí dělat dvakrát tak dobře jako muži, aby byly považovány
za zpolovic tak dobré. Díkybohu to není těžké.“***

Charlotte Whittonová

Děkuji Mgr. Elišce Suchánkové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení při psaní této práce.

Děkuji Adamu Fialovi za jeho pomoc.

Poděkování patří také všem ženám, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VOLNÝ ČAS.....	12
1.1 VOLNÝ ČAS	13
1.1.1 Definice volného času	14
1.1.2 Chápání volného času v historii a v současnosti	15
1.1.3 Typy volného času.....	18
1.1.4 Funkce volného času	18
1.1.5 Činnosti volného času	19
1.1.6 Překážky v efektivním využití volného času.....	20
1.1.7 Hlavní tendence vývoje volného času v současné české společnosti.....	21
1.2 ŽIVOTNÍ ZPŮSOB, ŽIVOTNÍ STYL A VOLNÝ ČAS.....	22
1.2.1 Proměny způsobu života ve vztahu práce – rodina – volný čas	22
1.2.2 Životní styl	23
1.2.3 Faktory ovlivňující formování životního stylu.....	25
1.2.4 Životní styl versus práce a volný čas.....	26
1.2.5 Životní styl versus volnočasové aktivity	26
1.2.6 Zdravý životní styl.....	27
1.3 ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ, KVALITA ŽIVOTA A VOLNÝ ČAS.....	28
1.4 VOLNÝ ČAS V ŽIVOTNÍM CYKLU	30
2 ŽENA VE VZTAHU K ZAMĚSTNÁNÍ A VOLNÉMU ČASU	34
2.1 PRÁCE, POVOLÁNÍ, ZAMĚSTNÁNÍ	34
2.2 ŽENA NA TRHU PRÁCE	36
2.2.1 Diskriminace žen na trhu práce	37
2.2.2 Ženy jako riziková skupina na trhu práce.....	38
2.3 ŽENA VE VZTAHU K ZAMĚSTNÁNÍ A ŽIVOTNÍMU STYLU	39
2.4 ŽENA VE VZTAHU K ZAMĚSTNÁNÍ A VOLNÉMU ČASU	40
2.4.1 Ženská profesní role v období mladé dospělosti.....	40
2.4.2 Volný čas žen v období mladé dospělosti:	42
2.4.3 Ženská profesní role v období střední dospělosti.....	43
2.4.4 Volný čas žen v období střední dospělosti:	43
2.4.5 Ženská profesní role v období starší dospělosti	44
2.4.6 Volný čas žen v období starší dospělosti:	44
2.4.7 Ženská profesní role v období raného stáří	45
2.4.8 Volný čas žen v období raného stáří	46
2.4.9 Hypotézy vztahu práce a volného času	46
3 ŽENA VE VZTAHU K RODINĚ, DOMÁCNOSTI A VOLNÉMU ČASU.....	49
3.1 ŽENA A RODINA	50
3.2 ŽENA A DOMÁCNOST	52
3.2.1 Žena a domácí práce v minulosti.....	52

3.2.2	Žena a domácí práce v současnosti	53
3.2.3	Harmonizace zaměstnání, rodiny, práce pro domácnost a volného času	54
II	PRAKTICKÁ ČÁST	56
4	METODOLOGIE VÝZKUMU	57
4.1	POPIS VÝZKUMU	57
4.2	HLAVNÍ CÍL VÝZKUMU	59
4.3	DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMU	59
4.4	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	59
4.4.1	Stanovení výzkumných otázek	60
4.4.2	Stanovení hypotéz	61
4.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR	62
4.6	STATISTICKÁ METODA CHÍ-KVADRÁT	62
4.7	KENDALLŮV KOEFICIENT SHODY	63
5	ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	64
5.1	OBECNÁ DATA	64
5.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	71
6	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	115
	ZÁVĚR	120
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	122
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	127
	SEZNAM TABULEK	128
	SEZNAM GRAFŮ	130

ÚVOD

Žena, respektive ženská otázka, je v posledních letech často diskutovaným tématem. Většina z nich se zabývá takovými otázkami, jako je málo žen ve vedoucích pozicích, nízké zastoupení žen v politice, genderové studie se věnují hlavně diskriminaci žen na trhu práce či sladování role matky a zaměstnankyně, nebo harmonizací rodinného a pracovního života. Většině žen se úspěšně podaří skloubit roli matky a pracovnice, dokáže pečovat o rodinu, domácnost a chodit do zaměstnání. A co volný čas žen? Zůstane ženě poté, co vykoná všechny povinnosti spojené se zaměstnáním, s chodem domácnosti a péčí o děti, vůbec nějaký volný čas pro ni samotnou? Chce ho žena využít pro sebe? Umí svůj volný čas využít? Může ho trávit podle svých představ? To jsou otázky, na které hledá odpověď tato diplomová práce, která je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické.

První z uvedených dvou částí je rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se zabývá teoretickými východisky volného času, dotýká se také životního způsobu a stylu, úrovně života, kvality života a životního cyklu. Druhá kapitola se věnuje ženě ve vztahu k práci, zaměstnání, povolání a s těmito pojmy spojenou problematikou, jako je diskriminace žen na trhu práce a celkově ženou, jako rizikovou skupinou na trhu práce. Jedna z podkapitol popisuje z pohledu vývojové psychologie vývoj vztahu ženy k zaměstnání a volnému času. Závěrečná, třetí kapitola, usiluje o náhled na ženu spjatou s rodinou a domácností.

Obsahem praktické části je kvantitativní výzkum, který byl realizovaný pomocí dotazníkové metody a to u výzkumného vzorku zaměstnaných žen, který čítá 268 respondentek.

Hlavním cílem výzkumu bylo zmapovat problematiku trávení volného času zaměstnaných žen, dílčí cíle hledaly odpovědi na otázky týkající se významu volného času v životě ženy, způsobu trávení volného času s ohledem na věk žen, jejich nejvyšší dosažené vzdělání a počet dětí a faktorů, které ovlivňují trávení volného času.

V závěrečné části jsou prezentovány výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas je ústředním tématem této diplomové práce. Abychom se mohli podrobněji věnovat tomuto tématu, je třeba objasnit pojem čas, protože čas patří mezi ty základní a samozřejmé pojmy, s nimiž denně zacházíme, neumíme však říci, co to je.

V historii lidstva prošlo chápání, poznávání a zkoumání času podstatnými proměnami: od poznání pravidelně se opakujících jevů (den a noc či střídání ročních období) před proměnlivost různých fází života až k pojetí času jako jevu, který lze objektivně měřit a subjektivně prožívat. V novověké filosofii se stal čas vedle prostoru základní podmínkou každé smyslové zkušenosti, zahrnuje v sobě minulé, současné i budoucí (Hofbauer, 2008).

Čas charakterizuje soudobá věda i popularizační literatura z různých stránek:

- čas života (biologické rytmy a poznávání času, proměnlivost a učení se času, čas v různých obdobích života včetně jeho stárnutí)
- čas komunikace
- čas prezentace světa (čas kosmický, biologický a sociální)
- čas vědeckého poznání a jeho měření

Hofbauer (2008) uvádí, že čas je základní dimenzí, velkou jistotou a šancí lidského života. V průběhu života se jedinec setkává s pozitivními i negativními podmínkami a vlivy, které prožívání času podporují a stimulují, nebo naopak brzdí či znemožňují. Všechny tyto zřetelky jsou pro jedince výzvou, se kterou se musí stále vyrovnávat. Časové vymezení jeho života předpokládá a vyžaduje, aby člověk usiloval o to, čas svého života zhodnocovat co nejlépe, a v tomto směru jednal aktivně.

Čas v životě člověka můžeme rozdělit na čas pracovní a čas mimopracovní. Lidé v moderní společnosti přecházejí v pravidelných denních, týdenních i ročních intervalech z prostředí pracovního času do prostředí mimopracovního času a zase zpět. Protiklad pracovní doby a volného času v rozmezí dne je zopakován v protikladu pracovního dne a víkendu v rozmezí týdne a potom ještě v protikladu pracovního času a dovolené v rozmezí celého roku.

Podle Kellera (2008) je tento rytmus dán tím, že osoba každého člověka je v moderní společnosti rozdělena na část producenta a část konzumenta. V pracovní době člověk působí jako producent a je neustále kontrolován, úkolován, usměřován. Čas pracovní je obecně vymezený obsahově i časově jako čas strávený pracovní výdělečnou činností. V období mimopracovního času působí člověk jako konzument, je nabádán, aby se nenechal ničím omezovat, aby se dal vést svými vlastními preferencemi.

Duffková, Urban, Dubský (2008) dělí čas pracovní ještě na podkategorii pracovního času s neúplným vymezením. Jedná se tzv. svobodná povolání bez závazného pracovního režimu, či netradiční formy práce, nové formy pracovních podmínek a pracovních vztahů, především nové způsoby organizace práce zakládající se na nejnovějších informačních a komunikačních technologiích.

Čas mimopracovní je protikladem času pracovního. Je to kategorie bez vlastního specifického obsahu. Čas mimopracovní lze rozdělit na dvě složky a to čas vázaný a čas volný.

Čas vázaný je vymezen pouze obsahově, je to čas vynakládaný na monotónně se opakující, rutinní činnosti každodenního života (Duffková, Urban, Dubský, 2008).

Pácl (1996) uvádí, že čas vázaný je časem vynakládaným z nutnosti zachování biofyzilogického systému člověka (spánek, jídlo, osobní hygiena) a rodinného systému (provoz domácnosti). Je to kategorie, která není vymezena časově, neboť nemůže být nijak vymezeno či stanoveno, kdy se dané činnosti musí vykonávat.

Čas volný není konkrétně vymezovaný ani obsahově ani časově, nejsou tedy určeny ani činnosti ani doba realizace.

Hofbauer (2008) užívá pojem čas polovolný, kam řadí hraniční činnosti na pomezí času povinného a vázaného, řadí sem aktivity přinášející radost a současně i případný užitek (ruční práce, kutilství, zahrádkaření).

1.1 Volný čas

Nejen práce, ale i život ve volném čase zřetelně formuje osobnost člověka ve společnosti. Podle Filipcové (1967) volný čas a jeho nároky zasahují nejen do procesu utváření individua, ale i do vývoje celé společnosti. Proto v druhé polovině dvacátého století se sociologie

zejména v USA a Francii začala intenzivně zajímat i o dobu mimopracovní, zejména pak o volný čas. Vzniká tak vědní disciplína zabývající se sociologickými aspekty volného času – sociologie volného času.

Lze ji charakterizovat jako teoreticko - empirickou disciplínu, která se zabývá kvantitou a kvalitou, podmínkami realizace a dopadu volného času představitelů různých sociálních skupin společnosti v determinovanosti prací, profesí, vzděláním, pohlavím, věkem, místem bydliště, ekonomickým zajištěním, ročním obdobím, zdravotním stavem a dalšími spoluurčujícími faktory (Čihovský, 2002).

Obdobím hlavního rozvoje sociologie volného času byla 50. a 60. léta minulého století, kdy někteří autoři hovořili o společnosti volného času a byla vytvořena řada optimistických i pesimistických teorií o jejím dalším vývoji. Pácl (1996) uvádí názor Fourastié, který ve volném čase spatřoval příležitost k zásadní humanistické proměně lidstva.

V našich zemích se sociologie volného času vyvíjela od poloviny 60. let. K nejvýznamnějším představitelům patří B. Filipcová, M. Švigová, J. Linhart.

Volný čas tedy začal být tématem pro sociology, psychology, ekonomy a v neposlední řadě pro pedagogy. Rozšíření pojmu pedagogika volného času v 70. letech 20. století lze chápat jako důsledek reflexe vzrůstající důležitosti volného času pro člověka.

Pedagogika volného času se zabývá pojetím a cíli, obsahem a způsoby výchovného zhodnocování volného času, organizacemi a institucemi, které tyto aktivity uskutečňují nebo pro ně vytvářejí podmínky, a koncepcemi jeho dalšího vývoje propracovávanými na základě vývoje společnosti oboru samotného (Hofbauer, 2008). Je jedním z oborů pedagogiky, obor společenskovědní, který nabývá na významu od druhé poloviny 20. století. Pojmový aparát tohoto oboru je dosud neustálený, výklady pojmů jsou často nejednotné.

1.1.1 Definice volného času

Vážanský, Smékal (1995) podotýkají, že v literatuře o volném čase se nachází mnoho pokusů definovat volný čas, jež ukazují značnou variabilnost jednotlivých významů, které se pohybují v mantinelech zdůrazňujících ekonomické, sociologické, psychologické, filozofické, pedagogické a kulturně kritické momenty. Autoři uvádí tuto definici volného času: *„Jedná se o časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člo-*

věk vybírá činnost nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.“ (Vážanský, Smékal, 1995, s. 17).

Velký sociologický slovník (1996, s. 156) definuje volný čas jako čas „... který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností.“.

Čáp (1990) vymezuje volný čas tak, že z celkového časového úhrnu odčítá pracovní dobu a dále ještě některé části mimopracovní doby, tedy čas k uspokojení fyziologických potřeb, čas nezbytný k cestě do práce a z práce, čas k vykonávání domácích prací a k udržování hygieny. Dodává však, že zařazení některých druhů činnosti, např. péče o děti, studium při zaměstnání, činnost ve společenských organizacích, není jednoznačné. Pro někoho může být některá z těchto činností povinnou a ne právě konanou svobodně a s potěšením a proto ji tedy nebude považovat za část svého volného času, u jiného může být chápání opačné.

Podle poválečného vymezení Dumazediera psychologická funkce volného času vyrovnává zčásti vliv práce. Zahrnuje očekávání a naději, osvobození od požadavků pracovního procesu a dalších zátěží života, zábavu a rozptýlení (Hofbauer, 2004).

1.1.2 Chápání volného času v historii a v současnosti

O volném čase hovořili již antičtí myslitelé. Aristoteles ve své Etice Nikomachově zdůrazňuje význam volného času (scholé) pro jedince a spojuje ho s hledáním nejvyššího lidského blaha, které spočívá v činnostech nevykonávaných k nějakému bezprostřednímu užitku, nýbrž pro ně samé, proto volný čas ztotožňuje s rozjímáním. Tutéž myšlenku zaujímal Seneka. Antický ideál svobody ve volném čase byl opuštěn s příchodem křesťanství. Jak uvádí Pácl a Linhart (1996) myšlenka rozjímání se mění v jednostrannou účelovou komunikaci s Bohem, která má člověku zajistit blaženost v posmrtném životě a do níž jako zprostředkující činitel vstupuje církev. Protestantismus povýšil na místo rozjímání lidskou práci jako bezprostřední službu Bohu, tím však význam volného času jako neproduktivní složky ještě více popřel. Utopista T. More v díle Utopie přichází s myšlenkou šestihodinové denní práce, ve zbývajícím čase se lidé budou věnovat svobodnému vzdělávání ducha, neboť v něm spočívá největší štěstí. Podobně si to představuje T. Campanella či R. Owen. T.B. Veblen v knize The Theory of the Leisure Class chápe aktivity ve volném čase jako typické chování zahálčivé třídy a jako neproduktivní je odsuzuje (Pácl, Linhart, 1996). K. Marx volá po

přeměně společnosti ve společnost beztřídní a po zrušení absolutního protikladu mezi prací a volným časem. Volný čas se má stát sférou plného rozvoje produktivních sil jednotlivce a jako takový i mírou společenského bohatství. Marx (In Čáp, 1990) tedy považuje volný čas za bohatství, které slouží zčásti k užívání výrobků, zčásti ke svobodné činnosti, která není, jako práce, určována pod tlakem nějakého vnějšího cíle, který musí být splněn a jehož splnění je přírodní nutností nebo sociální povinností. Volný čas v komunistické společnosti je podle Marxe podmínkou pro plný rozvoj individua, který zase zpětně působí na produktivní sílu práce.

Pácl (1996) píše, že volný čas v současném slova smyslu vytvořil až kapitalismus. V něm získává volný čas tři zásadní odlišnosti se srovnáním s předchozím obdobím:

1. Je individualizovaný, člověk jím disponuje relativně samostatně – ve srovnání s primitivními společnostmi, v nichž čas práce i čas oddechu jsou podřízeny kolektivu obvykle formou náboženských regulí,
2. je všeobecný, týká se převážné většiny členů společnosti, na čemž nic nemění ani skutečnost, že v počátku kapitalismu bylo dosažení alespoň minimální existence volného času umožněno až bojem o uzákonění a postupné zkracování enormně dlouhé pracovní doby,
3. je postaven do protikladu k pracovní době, která ve spojení s prodejem pracovní síly vystupuje vůči člověku jako čas „pro cizí“.

Americký sociolog David Riesman (In Filipcová, 1967) hovoří o dvou revolucích, jež prodělala moderní společnost. Zatímco v první revoluci systému hodnot dominuje práce, ve druhé revoluci, kterou lze datovat od poloviny dvacátého století, práce přestává být centrální hodnotou a nahrazuje ji volný čas.

Západoněmecký profesor C. Schmid (In Filipcová, 1967) vymezil v roce 1961 tři hlavní funkce volného času a to reprodukce pracovní síly, odpočinek po námaze hlavního povolání a utlumení nepříjemných pocitů, které vyvolávají životní skutečnosti, na které nemůže pracující člověk vyslovit svůj souhlas.

Ve stejném roce člen Akademie věd SSSR G. A. Pruděnskij definoval volný čas v socialismu jako tu část mimopracovní doby, která se vynakládá na školení, zvyšování kvalifikace, veřejnou činnost a odpočinek (Filipcová, 1967).

V současné době se uvádějí dva hlavní směry v chápání termínu volný čas (Vážanský, Smékal, 1995):

- a) Negativní pojem – volný čas v tomto smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, úkolech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb.
- b) Pozitivní pojem – volný čas je charakterizován jako disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu, tedy prostor, v němž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to, k čemu ho nikdo nenutí a čemu též není podvědomě nuceno.

Jestliže se u negativního chápání volného času v popředí objevují časové limity vůči pracovní, respektive práci podobné činnosti, pak se pozitivní definice snaží obsahově popsat své funkce pro člověka nebo pro společnost. Zástupci pozitivního pojetí se tak vědomě obracejí proti dominující roli výdělečné práce a v přibývajícím čase vidí novou, částečně samostatnou oblast života (Vážanský, Smékal, 1995).

Také Filipcová (1967) vymezuje volný čas negativně a to tak, že z volného času vyřadí činnost, která do něj nepatří a to cestu do a z práce, zajištění chodu domácnosti, jídlo, osobní hygienu a spánek.

Dumazedier (In Hofbauer, 2004) vymezuje volný čas pozitivně a charakterizuje ho jako souhrn činností, které člověk provozuje plně v závislosti na své libovůli – aby si odpočinul, pobavil se, či rozvinul své znalosti, které ale nejsou zainteresovány povoláním, aby se dobrovolně účastnil na společenských událostech a to vše poté, když se uvolní od pracovních, rodinných a společenských závazků.

Vážanský, Smékal (1995) považují volný čas za důležitou hodnotu, která je vnímána jako rovnocenná s hodnotou práce a to jak z pohledu jedince, tak společnosti.

Hofbauer (2008) dodává, že volný čas je dobou, kterou má člověk po splnění svých potřeb a povinností k dispozici pro činnost sebeurčující a sebevytvářející:

- odpočinek a zábavu
- rozvoj zájmové sféry
- zlepšení kvalifikace
- účast na veřejném životě

1.1.3 Typy volného času

Duffková, Urban, Dubský (2008) rozlišují typy volného času na základě rytmu střídání práce a volného času na:

1. Denní volný čas (denní rytmus střídání práce a volného času), kterým se rozumí volný čas běžného pracovního dne, pro nějž je typické naplnění odpočinkovými aktivitami a základními pracemi v domácnosti s každodenní frekvencí.
2. Víkend (týdenní rytmus), jež pro většinu pracujících osob představuje souvislý blok volna, ve kterém je možné se věnovat časově náročnějším aktivitám.
3. Dovolena (roční rytmus) je charakterizována jako delší souvislý úsek volna v ročním rytmu práce a volného času zachovávající si všechny základní funkce volného času a vyznačující se dočasnou změnou životního stylu.

1.1.4 Funkce volného času

Cílové funkce volného času:

- rekreace - potřeba zotavení, osvěžení, zdraví, načerpání sil
- kompenzace - potřeba vyrovnaní, rozptýlení a potěšení, „nicnedělání“
- edukace - potřeba poznání a učebního podněcování, dalšího učení
- kontemplace - potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí

- komunikace - potřeba sdělení, kontaktu a družnosti
- integrace - potřeba společnosti a kolektivního vztahu, tvoření skupin
- participace - potřeba účastenství, sociálního sebepojetí, angažovanosti
- enkulturace - potřeba kreativního rozvoje, produktivního uplatnění a účasti na kulturním životě (Opaschowski, In Vážanský, Smékal, 1995)

Francouzský sociolog Roger Sue uvádí následující funkce volného času (Hofbauer, 2004):

- psychosociologická - uvolnění, zábava, rozvoj
- sociální - socializace, příslušnost k některé sociální skupině
- terapeutická - zdravotní hledisko, smyslový rozvoj, prevence nemocí
- ekonomická - pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje na aktivity ve volném čase

1.1.5 Činnosti volného času

Činnosti volného času, tzv. volnočasové aktivity, zahrnují spektrum aktivit, které Duffková, Urban, Dubský (2008) rozřazují do sedmi skupin:

1. Kulturní aktivity, které lze dělit na receptivní činnosti, tedy ty, jejichž prostřednictvím člověk přijímá kulturní hodnoty a perceptivní činnosti, kdy člověk sám vytváří kulturní hodnotu. Z kulturních aktivit pak Duffková, Urban, Dubský (2008) vyčleňují dva typy činností:
  - Sledování televize, jako součást tzv. masové kultury, díky kterému představují kulturní aktivity v empirických výzkumech nejfrekventovanější skupinu volnočasových aktivit.
  - Návštěva divadel, koncertů, galerií, výstav, která bývá charakterizována jako výběrová a vyhranění aktivita s nízkou frekvencí a nerovnoměrným rozložením v populaci.
2. Sportovní aktivity.
3. Sociální či společenské aktivity – posezení v kavárnách, návštěva plesů, návštěvy.
4. Vzdělávací aktivity – individuální sebevzdělávání, kroužky, veřejné přednášky, institucionalizované vzdělávání.

5. Veřejné aktivity – angažování se člověka ve veřejných záležitostech.
6. Rekreční a cestovatelské aktivity.
7. Hobby a manuální aktivity – jedinec se jim věnuje na základě svého specifického zájmu.

Bauman (2004) hovoří o tzv. „náhražkových zábavách“, mezi nimiž vyniká posedlost nakupováním. Bachtin (In Bauman, 2004) je nazývá karnevaly, které se v minulosti slavily na stejném území, kde probíhal běžný život, dnešní výlety do obchodních center se dají nazvat výpravou do jiného světa, který se ostře liší od běžného života.

1.1.6 Překážky v efektivním využití volného času

- a) Někteří lidé nemohou využívat volný čas – prohlubující se společenská nerovnost, rostoucí životní nejistota a klesající schopnost pokrýt finanční nároky, se promítá také do způsobu trávení volného času. Překážku v trávení volného času vidí Hofbauer (2004) také v předčasném nuceném vstupu do pracovního procesu.
- b) Nezaměstnanost – je tíživým paradoxem současné společnosti, důvodem k nežádoucímu šíření volného času a současně jeho negací. Nadbytek volného času vychyluje rovnováhu života, volný čas je tráven bez výhledu, zploštěle, bez náročnějších a perspektivních cílů.
- c) Odmítání volného času – potencionální účastníci volného času tento na základě svého rozhodnutí odmítají, význam práce tito jedinci přeceňují, pracovní čas neúměrně rozšiřují a volný čas prakticky ruší. K tomuto rozhodnutí docházejí jednak na základě svého rozhodnutí, jednak pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambicí. Důsledkem je podle Hofbauera (2004) workoholismus, nový druh závislosti, jež narušuje přirozený průběh života, potlačuje volný čas, oslabuje mezilidské vztahy a deformuje hodnotovou orientaci člověka.
- d) Někteří lidé neumí využít volný čas – lidé mají volný čas, případně by ho chtěli i účelně využít, avšak neumějí se orientovat v možnostech, jak svůj volný čas využít. Hofbauer (2004) spatřuje jako příčinu tohoto stavu nedostatek přesvědčivých a motivujících informací a z toho vyplývající malý zájem. Neschopnost využít nabídky

trávení volného času vede k nežádoucímu a někdy až k brutálnímu jednání dospělých vůči dětem a mladým lidem, ale i mladým příslušníkům společnosti vůči dospělým nebo vrstevníkům.

1.1.7 Hlavní tendence vývoje volného času v současné české společnosti

Současná česká společnost vykazuje značnou rozmanitost ve způsobech trávení volného času, zároveň však vykazuje obecnější tendence, které popsali Duffková, Urban, Dubský (2008) takto:

- Oproti 70. a 80. letům minulého století vykazuje současná společnost velkou škálu způsobů trávení volného času, zároveň však zůstávají rysy tradiční – tendence mladých lidí trávit volný čas mimo domov ve společnosti vrstevníků, preference aktivit volného času vázaných na rodinu u matek menších dětí.
- Pro většinu obyvatel České republiky se snižuje objem vlastního volného času a to díky pracovním i mimopracovním povinnostem. Péče o rodinu a děti je dalším faktorem, který má vliv na snížení objemu volného času a to především u žen.
- Populace tráví volný čas spíše pasivnějším a nenáročným způsobem.
- Ekonomické faktory jsou významným prvkem určujícím způsob trávení volného času.

Tak jako dochází k vývoji volného času, tak se vyvíjí a mění i volnočasové aktivity. Minulost nabízela výhradně institucionalizované a organizované způsoby trávení volného času. Sociální změny posledních let tento systém narušily a volnočasové aktivity vykazují tyto vývojové změny (Dohnal, 2002):

- od organizovaného k neorganizovanému
- od výkonu k prožitku
- od kolektivního k netradičnímu
- od města k přírodě
- od dlouhodobých vlivů ke krátkodobým trendům

Miloslav Petrušek v knize *Společnost pozdní doby* v eseji *Společnost volného času* píše: „*Žijeme poprvé v dějinách ve společnosti volného času, aniž si však uvědomujeme, že celý ten obecně lidský komplex problémů svázaných s volným časem je starý jako civilizované lidstvo. Otázka tedy zní, nakolik svůj volný čas trávíme skutečně civilizovaně a zda všechno, co bylo o kreativním potenciálu volného času napsáno a vymyšleno, nebylo nakonec čirou utopií.*“ (Petrušek, 2007, s. 423).

1.2 Životní způsob, životní styl a volný čas

Životní způsob je termín, který je nadřazený pojmu životní styl. Životní způsob nemá individuální charakter, týká se skupiny, třídy, populace. Je určen sociálními a osobnostními charakteristikami, ale také zpětnými vazbami (Fialová In Dosedlová, et al., 2008). Huláková (1980) pojímá definici životního způsobu v širších souvislostech, podle ní životní způsob představuje souhrn materiálních a duchovních potřeb, způsob jejich uspokojování a jejich propojení s hodnotami. Kubátová (2010) se s výše uvedeným shoduje, také považuje pojem životní způsob za obecnější než pojem životní styl a definuje ho jako „*system významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt.*“ (Kubátová, 2010, s. 13).

Životní způsob lze považovat za jednu z dimenzí sociálního statusu (Kubátová, 2010).

1.2.1 Proměny způsobu života ve vztahu práce – rodina – volný čas

Tak, jak v průběhu času dochází ke změnám ve společnosti a k její modernizaci, tak se také mění způsob života společnosti i jedince a rodiny. Kubátová (2010) tuto proměnu ilustruje především na třech základních aspektech životního způsobu – práci, rodině a volném čase. Vychází z toho, že aspekt práce a způsob řízení lidí ve firmách jsou základními podmínkami, od nichž se odvíjí zbývající dva aspekty.

Protestantský způsob života: práce je chápána jako povolání, aktivita, zdatnost v konkurenčním boji, vyvážený vztah mezi prací a rodinou.

Organizační způsob života: etika průměrnosti, nepřepracovávat se, úspěch bez námahy, jistota, stabilita, vyváženost práce a rodiny.

Obchodnický způsob života: usilovná práce, nepředvídatelnost, nejistota, výjimečnost nikoliv průměrnost, osobní a rodinný život je pohlcený prací, rodina je potlačena.

Buržoazně – bohémský životní styl: práce je znovu chápána jako povolání, tentokrát však ve formě osobního a duchovního poslání, osobní růst, sebekultivace.

Zodpovědně – individualistický životní styl: práce je výzva, prostředek seberealizace, vyváženost pracovního a rodinného života, rodina je prostředkem sebekultivace, v rodině jde o právo na svobodu, autonomii.

Tekutý konzumní životní styl: nejistota a osamělost, rozpad třídní solidarity, spotřeba místo produkce, okamžité uspokojení.

Rizikový konzumní životní styl: osamělost, strach, nejistá sociální vazba, masová spotřeba.

1.2.2 Životní styl

Životní styl je od životního způsobu odvozen, je individualizovaný, týká se procesu, konkrétním postavením člověka, životní úrovní, je proměnlivý a má svou dynamiku.

Podle Hájka, Hofbauera, Pávkové (2008) je životní styl typickým uspořádáním činností, jednání lidí, vztahů, vědomí hodnot, norem a věcného prostředí ve společnosti.

Životní styl je souhrnem životních forem jedince, které jsou aktivně prosazovány a zahrnují: uspořádání materiálních a sociálních podmínek, hodnotovou orientaci člověka a jeho jednání. Hartl, Hartlová (2000) jsou v definici životního stylu konkrétnější. Podle nich je životní styl individuální souhrn postojů, hodnot a dovedností, které se odrážejí v činnosti člověka a zahrnuje především síť mezilidských vztahů, výživu, tělesný pohyb, organizaci času, zájmy a záliby.

Životní styl z pohledu sociologie „...označuje komplex psaných a nepsaných norem a identifikačních vzorů, souhrn životních podmínek, na které lidé berou ohled ve vzájemných vztazích a chování. Podoba životního stylu je ovlivněna životním cyklem, společenskými rolemi, tradicí.“ (Jandourek, 2001, s. 243).

Definice životního stylu od Průchy, Walterové, Mareše (2003, s. 317) říká, že se jedná o „typický způsob uspořádání činnosti, jednání lidí, vztahů, vědomí hodnot, norem a věcného prostředí ve společnosti, které je integrací životních způsobů jedinců.“

Kubátová (2010) rozlišuje životní styl jedince a životní styl skupiny. Životním stylem jedince rozumí do značné míry konzistentní způsob života, jehož jednotlivé části si navzájem odpovídají, jsou ve vzájemném vztahu a vychází z jednotného základu, tudíž mají určitou jednotící linii, která se prolíná podstatnými činnostmi, vztahy, zvyklostmi nositele životního stylu.

Životní styl skupiny představuje podle Kubátové (2010) do určité míry vyabstrahované, typické společenské rysy životního způsobu, respektive jeho hlavních, určujících momentů, které jsou příznačné pro převážnou většinu členů nějaké skupiny.

Podle výše uvedených definic lze vytvořit obecně platný závěr, že životní styl je projevem lidské osobnosti a její interakce s vnějším prostředím. Dále lze konstatovat, že životní způsob a životní styl je možné považovat za synonyma. Je-li životní způsob vymezen jako systém činností, vztahů, projevů, které jsou typické pro určitý subjekt, pak to předpokládá, že prvky životního způsobu jsou vnitřně uspořádané a konzistentní, což jsou vlastnosti, kterými je vymezen životní styl. Kubátová (2010) však poukazuje na to, že na tyto dva pojmy lze nahlížet jako na pojmy zcela odlišné. Na životní způsob se nedívá jako na systém, ale jako na kvantitativní souhrn, jenž je založen na kvalitativních souvislostech, tedy životním stylem.

Životní styl jedince bývá formován v období raného dětství, jeho obsah určují materiální možnosti a vlastnosti rodinné mentality, zejména tradice, hodnoty, zvyky (Cakirpaloglu, 2009).

Přesto, že životní styl zahrnuje kulturní a hodnotové dimenze, nelze ho považovat za synonymum hodnot.

Životní styl má dva aspekty. Materiální aspekt odpovídá pojmu životní úroveň a je operacionalizován indikátorem vybavenosti domácnosti předměty dlouhodobé spotřeby. Kulturní aspekt životního způsobu je pak chápán jako kulturní úroveň a je operacionalizován indexem kulturních aktivit, které zahrnují činnosti konané v mimopracovní době (Kubátová, 2010).

Životní styl hraje důležitou roli, neboť zastává aktivní roli činitele, který spoluvytváří sociální status, protože se zřetelně váže ke sféře nejsvobodnějšího rozhodnutí – volného času (Šmídová, 1992). Činnost člověka ve volném čase je možné vymezit jako články řetězce příčin a důsledků, které jsou výrazem subjektivní stránky jedince, jeho potřeb a zájmů. Dá-

le je volný čas ve svém rozsahu a obsahu systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. Koncem devadesátých let minulého století dochází k vyhraňování volného času a u řady aktivit se zvyšuje frekvence. Vyhraňování činností ve volném čase je výrazem obratu ve vývoji společnosti. Průběh diferenciačních procesů ve společnosti vede od nivelizované homogenní společnosti let osmdesátých ke společnosti diverzifikované především majetkově, ale i sociokulturně (Bauman, 2004).

Jako jednu z charakteristik volného času uvádí Šmídová (1992) výběr činností, kterými člověk svůj volný čas naplní a tento výběr je svobodný. Zde se problematika volného času silně dotýká oblasti životního stylu. Jak Šmídová (1992) tak Bauman (2004) či Dohnal (2002) poukazují na omezení svobody výběru existencí tlaků, který spotřebiteli vnucují určitý typ trávení volného času. Tyto snahy spojují celý tzv. zábavní průmysl, jehož zásluhou jsou lidé manipulováni módou a veřejným míněním, které přisuzuje některým druhům zboží či službám vyšší míru prestiže než jiným. Rozmach tohoto životního stylu, jež lze nazvat spotřebním či konzumním způsobem života získává na závažnosti a to nejen vzhledem ke zhoršujícímu se stavu životního prostředí, ale také k narůstající nerovnosti mezi bohatými a chudými vrstvami obyvatel.

1.2.3 Faktory ovlivňující formování životního stylu

Podle Krause (2008) jsou faktory ovlivňující formování životního stylu následující:

- a) Objektivní společenské faktory – ekonomické a politické faktory, vědeckotechnický rozvoj v dané společnosti. Ekonomická situace podmiňuje jak pracovní aktivity, tak aktivity ve volném čase, např. vysoká nezaměstnanost výrazně ovlivňuje životní styl skupiny lidí bez práce. Důležitou roli při formování životního stylu hrají kulturní tradice, které se podílejí na utváření života jednotlivce a celé společnosti. Život jednotlivce utváří zvyky a jednání praktikované v orientační rodině – např. způsob hospodaření, výchovu dětí, trávení volného času, uspokojování biologických a kulturních potřeb.
- b) Subjektivní faktory – jsou dány individuálními potřebami jedince. Jsou to psychologické charakteristiky, např. intelektová úroveň, temperament, pohlaví, zdravotní stav, věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Důležité místo v motivační struktuře a v chování zaujímá hodnotový systém.

1.2.4 Životní styl versus práce a volný čas

Romeiss-Stracke (In Vážanský, Smékal, 1995) diferencuje životní styl ve vztahu světa práce a volného času následovně:

Pracovně orientovaný životní styl: profesionální činnost je ústředním smyslem života a volný čas je chápán jako zbytková kategorie sloužící k tělesnému odpočinku, rekreaci a zotavení.

Hedonistický životní styl: životní zájmy se přesouvají do oblasti volného času, rodiny a soukromí.

Celistvý životní styl: snaha o omezení rozdílu mezi oblastí práce a volného času.

Opachowski (In Vážanský, Smékal, 1995) hovoří o volnočasově kulturním životním stylu, který ovlivní nejen chování lidí ve volném čase, ale zpětně i svět práce, a který přinese aktivnější zážitkové zaměření s atributy jako je aktivita a samostatnost, spontánnost a rozvoj sebe sama, sociální styk a pospolitost, uvolnění se a získání dobrého pocitu, legrace a užívání si života, jako protiklad panující pasivní konzumní orientaci.

1.2.5 Životní styl versus volnočasové aktivity

Typologie trávení volného času dává do souvislosti životní styl a aktivity, které jsou realizovány ve volném čase.

Autorem, dnes již klasické typologie, je Dumazedier (In Duffková, Urban, Dubský, 2008), který na základě různých činností ve volném čase zkonstruoval typologii pěti nových osobností:

1. Nový homo faber – zajímá se o manuální práci, kutilství, zahradničení bez většího zájmu o politické, sociální a kulturní dění.
2. Nový homo ludens – napětí od práce se snaží eliminovat zábavou a rozptýlením, které je preferováno na úkor aktivního veřejného života.
3. Nový člověk imaginace – uniká z reality běžného života do fantazie a imaginace, která ho zbavuje chuti k aktivní účasti na životě.

4. Nový homo sapiens – přijímá nové tzv. nezajímavé informace, o kterých rád diskutuje. Diskuze o získaných informacích mohou být náhražkou za aktivní účast v sociálním životě.
5. Nový homo socius – člověk žijící v nových formách sociability, orientovaný na přítomnost.

Šafr, Patočková (2010) publikovali výsledky výzkumu realizovaného v roce 2009 a podle jehož rozboru četností volnočasových aktivit lze vysledovat tři nejzákladnější typy životního stylu odvozené z kontury životních etap a genderu:

1. Typ především mladé generace, charakteristický oproti ostatním typům aktivitami mimo domov (kino, kulturní akce, sport, PC a internet) – hovořit zde můžeme o aktivním způsobu života.
2. Typ především „ženské“ kultury (nakupování, sledování TV, čtení knih, setkávání s příbuznými).
3. Typ především „domácí“ převážně pasivní kultury (ruční práce, kutilství a zčásti i sportovní diváctví).

Tyto tři základní typy pochopitelně plně neodrážejí plasticitu struktury životního stylu v naší společnosti (Šafr, Patočková, 2010).

1.2.6 Zdravý životní styl

Kraus (2008) definuje zdravý životní styl jako takové chování jedince, které neohrozí jeho vlastní zdraví, ani zdraví jeho bližních. Kraus nepíše jen o zdravém životním stylu jedince, upozorňuje, že je potřeba spojit snahy jedince s ostatními a chtít změnit hodnotové priority a hodnotovou orientaci lidské společnosti jako celku.

Způsob života má bezpochyby největší vliv na zdraví člověka. Životní styl zahrnuje formy dobrovolného chování v daných životních situacích, které jsou založené na individuálním výběru z různých možností. Můžeme se rozhodnout pro zdravé alternativy z možností, které se nabízejí a odmítnout ty, jež zdraví poškozují (Kubátová, 2010). Zde je možné se opět odkázat na jednu z charakteristik volného času a tou je již zmiňovaná svoboda výběru aktivit, které bude jedinec ve svém volném čase konat. Zda bude volný čas trávit způsobem adekvátním ke zdravému životnímu stylu či naopak.

Důležitým faktorem zdravého životního stylu je především vyvážený životní rytmus, tedy vhodný poměr pracovní činnosti a odpočinku, fyzické a psychické zátěže, přiměřené množství spánku (Kraus, 2008).

Kraus (2008) uvádí čtyři základní faktory zdravého životního stylu:

1. Pohybový režim - pravidelný pohyb, přiměřená fyzická námaha.
2. Duševní aktivita - rozvoj kulturních zájmů, další vzdělávání, respektování zásad duševní hygieny, odreagování se od každodenního napětí.
3. Životospráva a racionální výživa - vhodný stravovací režim, který slouží zachování zdraví a tělesné i duševní výkonnosti.
4. Zvládání náročných životních situací - schopnost řešit konflikty, zvládat stresové situace, překonávat frustrace.

Vážanský, Smékal (1995) popsali tři složky kultury osobnosti, které spoluovlivňují zdravý životní styl:

1. Tělesná kultura osobnosti, která zahrnuje rozvoj dovedností a návyků v oblasti osobní hygieny, životosprávy, stravovacích zvyklostí, ovládání touhy po škodlivých požitech, jako jsou drogy, kouření, alkohol, a samozřejmě přiměřený aktivní pohyb.
2. Psychická kultura osobnosti je složitým komplexem kvalit, které se konkretizují do žádoucích rysů, stylů, do socializovaných potřeb a hodnotových orientací.
3. Duchovní kultura osobnosti je často redukována jen na estetické, literární a vědecké zájmy a realizační dovednosti, ale zahrnuje též mravní vyspělost osobnosti, citlivost svědomí a smysl pro duchovní dimenzi bytí.

1.3 Životní úroveň, kvalita života a volný čas

Životní úroveň lze definovat jako míru uspokojování materiálních i nemateriálních potřeb a tužeb jednotlivce či skupiny zbožím a službami. Jedná se o relaci mezi skutečností a tím, co je pocíťováno jako žádoucí.

Kubátová (2010) vymezuje životní úroveň kvantitativně, ekonomicky a rozlišuje mezi životní úrovní společnosti, kterou chápe jako její materiální blahobyt a měří se pomocí ukazatele, jímž je hrubý domácí produkt na hlavu a životní úrovní jednotlivce nebo rodiny. Ta je brána také jako materiální blahobyt, který se ale týká především úrovně spotřeby, materiálního vybavení domácnosti a obecně věcí, které lze koupit a které má člověk k dispozici.

Vedle toho, co si lidé koupí nebo sami vyrobí či vypěstují pro svou spotřebu, si pak mnozí do svého pojetí životní úrovně automaticky a zcela správně zahrnou i množství volného času, který mohou věnovat svým zálibám.

Kvalita života je složitý a velmi složitý pojem. Je těžko uchopitelný pro svou multidimenzionalitu a komplexnost. Dotýká se pochopení lidské existence, smyslu života a samotného bytí. Zkoumá materiální, psychologické, sociální, duchovní a další podmínky pro zdravý a šťastný život (Šubrt, 2008).

Kvalita života (QOL) je komplexní měření fyzické, psychické a sociální pohody, štěstí, spokojenosti a naplnění tak, jak je vnímaná každým jedincem či skupinou. Je to individuální pocit pohody pramenící ze spokojenosti či nespokojenosti v oblastech života, které jsou pro jedince důležité (Dragomirecká, Škoda, 1997). Pojem kvalita života uvedl do psychologie Thorndike na konci 30. let 20. století (Dragomirecká, Škoda, 1997).

Kvalitu života Kubátová (2010) dělí na úroveň společnosti a jedince či rodiny. Na úrovni společnosti se kvalita života měří jak za pomoci indikátorů materiální úrovně společnosti, tak prostřednictvím indikátorů kvalitativní úrovně společnosti. Indikátor měřící úroveň kvality života se nazývá index lidského rozvoje, který se skládá z hrubého domácího produktu na hlavu, očekávané délky života, vzdělanosti.

Kvalita života jednotlivce nebo rodiny je podle Kubátové (2010) obvykle chápána jako kulturnost životního stylu a zahrnuje jednak kulturnost trávení volného času, jednak vybavenost domácnosti kulturními předměty (např. knihy), ale také výši dosaženého vzdělání, případně složitost vykonávané práce.

Kvalita života má tři dimenze:

- dimenze tělesná – je chápána jako zdraví ve smyslu fyzické zdatnosti a fyzické harmonie
- dimenze duševní – je chápána jako štěstí, které je definováno jako prožívaná slast a uplatňovaná moc

- dimenze duchovní – je chápána jako prožitek smysluplnosti vlastního života

Šubrt (2008) do kvality života řadí tyto složky:

- zdraví
- volný čas a osobní rozvoj
- práci a profesní rozvoj
- bydliště, komunitu a okolí
- rodinu a sociální život

Kvalita života je naplňována skrze seberealizační proces. Nutno zmínit, že problém kvality života je ten, že se jedná o proces. Není to „meta“, které by člověk dosáhl a už to tak zůstalo napořád. Není to tedy stav. Faktory kvality života kolísají v čase a jsou značně svázány s kvalitou života osob, které jsou tomu danému jedinci blízké (Dragomirecká, Škoda, 1997). Pro každého může znamenat kvalitní život něco zcela odlišného, každý tedy můžeme chápat a pokládat za kvalitní život něco jiného. Kvalita života má souvislost s naplňováním lidských potřeb, s uspokojováním lidských tužeb a přání. Abychom tedy mohli říci, že náš život se vyznačuje vysokou kvalitou, je nutné, aby došlo k naplnění našich subjektivních potřeb. Vůbec nezáleží na tom, jak je náš život hodnocen z objektivního hlediska, naopak je důležité, jak ten určitý jedinec je spokojený se svým životem, jak on sám vnímá a hodnotí kvalitu svého života. Kvalitu života jakéhokoli člověka tedy není možné popsat na něm nezávisle (Dragomirecká, Škoda, 1997).

Kvalita života tedy úzce souvisí s tím, jak jedinec tráví svůj volný čas, jak je schopen ho zhodnotit tak, aby sám subjektivně pociťoval uspokojení svých potřeb.

1.4 Volný čas v životním cyklu

Životní cyklus je prvotně pojmem biologickým a představuje popis života.

Z pohledu sociologie životní cyklus vyjadřuje obecné rozvržení pravidelně se opakujícího sledu jednotlivých etap v životě lidí. Je vázán na časovou změnu organizace sociálních rolí v závislosti na věku. Životní cyklus zůstává uzavřen do hranic chování (norem a očekávání), a proto tvoří pouze osnovu pro poznání reálného chování jednotlivců a skupin. Od-

chylky životních drah od životního cyklu jsou závislé na individuálních dispozicích, sociálním postavení a historické situaci (Petrušek, 2009).

Životní cyklus rozděluje Sirovátka, Hora (2008) na dvě základní linie a to životní dráhu a profesní dráhu.

Kubátová (2010) pojímá životní dráhu jako trajektorii člověka v sociálně-historickém prostoru a čase, jako sled změn sociálního postavení a rolí jednotlivce. Životní dráha má čtyři základní dimenze:

- Délka – je vyznačena časem biografickým (narození – smrt) a časem historickým, na jehož pozadí se individuální biografie odehrává,
- šířka – je vyznačena jednak fyzickým a geografickým prostorem, ve kterém člověk žije, jednak šířkou aktivit, bohatstvím znalostí, dovedností a zájmů,
- výška – je vyznačena umístěním člověka na konkrétní místo ve vertikální sociální diferenciaci,
- význam a hodnocení – sebehodnocení nebo hodnocení druhých lidí.

V rámci biografického času rozlišuje Kubátová (2010) čtyři specifické časy:

- čas života člověka – čas mládí, zralosti, přechodu, stárnutí, stáří, čas narození a smrti
- časovost práce a pracovní přípravy – profesní dráha
- časovost rodinného života – rodinný cyklus
- čas volnočasových aktivit

Podle Sirovátky, Hory (2008) je pro životní dráhu charakteristický výskyt pěti životních kroků či přechodů:

- osamostatnění se od orientační rodiny
- sňatek
- narození dítěte (prvního, druhého, atd.)
- odchod dospělých dětí (prázdné hnízdo)
- odchod do důchodu (širěji přechod do seniorského věku)

V minulosti bývaly první tři zmiňované kroky kumulovány do krátkého časového úseku, často ještě spolu s profesním startem. V současných českých podmínkách dochází k rozvolnění do delšího časového intervalu, k posouvání všech přechodů do vyššího věku (např. v roce 1990 bylo uzavřeno nejvíce sňatků ve věkové kategorii 20 – 24 let, o 20 let se největší počet sňatků posunul do věkové kategorie 25 – 29 let). Také u jednotlivých kroků dochází ke změnám – např. „náhrada“ sňatku založením partnerského nesezdaného soužití, vysoký podíl dětí narozených mimo manželství (podle Statistické ročenky ČSÚ se v roce 2000 narodilo mimo manželství 19 868 dětí, v roce 2010 to bylo již 47 164 dětí) a dlouhodobě vysoká rozvodovost. Rozvod lze považovat za další krok či přechod.

Profesní dráha je charakterizována třemi základními etapami:

- vzdělávání (odborná příprava)
- kontinuální zaměstnání na plný úvazek
- fáze důchodu.

Toto tradiční rozdělení, které je platné spíše pro muže, je u žen, respektive žen – matek, modifikováno z důvodu jejich odlišného postavení na pracovním trhu a mateřskou rolí. Profesní dráhu žen tedy popsat v těchto etapách (Sirovátka, Hora, 2008):

- vzdělávání (odborná příprava)
- první fáze placeného zaměstnání
- fáze věnovaná rodině a domácnosti (příp. paralelně se zaměstnáním na zkrácený pracovní úvazek)
- (možná) druhá fáze placeného zaměstnání (příp. obnovování kvalifikace, práce na zkrácený pracovní úvazek, dočasná práce)
- (možná) fáze pečovatelská o starší členy rodiny (příp. paralelně s prací na zkrácený pracovní úvazek)
- fáze důchodu

Montoussé, Renouard (2005) poukazují na skutečnost, že zatímco v šedesátých letech 20. století byl cyklus ženské aktivity na pracovním trhu často přerušován podle schématu: aktivity – stažení se z trhu při prvním dítěti – aktivity, v osmdesátých letech 20. století se tento model mění. Ženy ve věku 20 – 35 let se velmi zřídka zcela stáhnou z pracovního trhu.

Podle Petruska (2009) fázování či dělení životního cyklu je spojeno se sociálními přechody (ukončení školy, sňatek, vstup do prvního zaměstnání), které jsou provázeny specifickými sociálními rituály (maturity, svatba). Do konkrétního průběhu životních drah pak vstupují životní události, které mohou podstatně měnit jejich směr (nemoc jako příklad biografické události, válka nebo revoluce jako příklad události historické). Vedle tohoto „času událostí“ hraje velkou roli i „čas všednosti“, který dává životní dráze originální zabarvení a významně ovlivňuje subjektivní vidění světa, vlastního života, formuje představy i názory (příkladem takových momentů může být neúspěch ve škole, zklamání v partnerovi).

Jednotlivé fáze životního cyklu výrazně ovlivňují způsoby trávení volného času a výběr volnočasových aktivit. K volnočasové participaci také dochází v rámci určité společnosti (rodina, vrstevnická skupina, atd.) a kultury, která má na její podobu rovněž významný vliv. Volnočasovou participaci významně ovlivňuje existující institucionální prostředí, veřejné politiky, ale například také hodnoty a tradice dané kultury (Šafr, Patočková, 2010).

2 ŽENA VE VZTAHU K ZAMĚSTNÁNÍ A VOLNÉMU ČASU

Zaměstnání je jednou z životních hodnot, které ženy řadí vysoko ve svém hodnotovém řebříčku. Vodáková (2003) uvádí, že ženy považují zaměstnání za druhou nejvýznamnější životní hodnotu. Problematice vztahu žena a zaměstnání respektive žena na trhu práce se věnuje řada sociologických studií.

2.1 Práce, povolání, zaměstnání

Slovo práce bylo poprvé použito v roce 1776 a znamenalo fyzickou námahu, která směřuje k zajištění materiálních potřeb společnosti (Bauman, 2004).

V Geistově Sociologickém slovníku (1992) lze najít několik definic pojmu práce. K. Marx viděl práci jako proces mezi člověkem a přírodou, Friedmann tento pojem vymezuje jako souhrn činností, které člověk vykonává pomocí svého mozku, rukou, nástrojů či strojů, kterou sleduje nějaký cíl. Pietrasiński práci rozumí společensky užitečnou činností, která je vykonávána s cílem dosáhnout nějaké hmotné odměny. Ulrich považuje práci za „*soustavnou a pravidelnou činnost v některém úseku sociálního života, sloužící jak k obživě jedince, tak potřebám společnosti a k udržování nebo rozmnožování sociálních hodnot, ať duševních nebo hmotných, přičemž společnost tuto činnost za takovou uznává*“.

Kučerová (1996) práci rozumí účelovou lidskou činností, která slouží k opatrování a ochraňování hodnot, uspokojujících životně důležité potřeby člověka. Upozorňuje, že práce jako lidská forma boje o život a existenci, je sociálně přírodní danost. Je bezpodmínečnou nutností pro člověka a jeho záchovu jako kulturní bytosti. Huláková (1980) se v podstatě shoduje s Kučerovou, když říká, že práce je lidskou přirozeností. Částečně se shoduje i s Marxovým výše zmiňovaným tvrzením – práce je přetvářením a přivlastňováním si přírody a tím tvorbou materiálních užitečných hodnot.

Zaměstnání je způsob produkce statků a obživy člověka a jeho rodiny, pojem zaměstnání není historicky nikterak starý. V současné době není rozdíl v chápání pojmů práce a zaměstnání, došlo k ztotožnění těchto pojmů (Možný, 2006).

Povolání je výsledkem dělby práce a profesionalizace. Sociologický slovník uvádí definici povolání Rödera, která říká, že se jedná o sumu schopností, znalostí a dovedností, které

člověk získá soustavným vzděláváním a které potřebuje k vykonávání společenské činnosti v určité pracovní oblasti. Jedinec zaujímá místo ve společenské organizaci práce (Geist, 1992). Obecně lze povolání chápat jako soubor činností v určitém oboru, pro něž byl jedinec připraven a jež obvykle vykonává dlouhodobě a za úplatu, díky níž si opatřuje prostředky na krytí životních potřeb a jež spoluurčuje jeho sociální pozici ve společenském celku. Bauman (2004) připisuje výdělku ještě jednu neméně významnou funkci a to poskytnutí existenční jistoty, bez níž je vůle po sebeuplatnění nemyslitelná.

Hubálek, Štěpánková, Zamboj (2008) jsou v definici povolání konkrétnější. Povolání chápou jako činnost fyzické osoby, která je vykonávána za úplatu v závislém nebo nezávislém postavení. Řádný výkon povolání podmiňují zvláštní právní předpisy splněním kvalifikačních předpokladů, zejména dosažením předepsaného vzdělání, případně i doby praxe.

Povolání má tyto složky (Geist, 1992):

- specifická činnost
- schopnost a dovednost ji vykonávat
- šance na zaměstnání
- výdělek a společenské postavení

Sociologický slovník uvádí šest nejčastěji se vyskytujících znaků povolání tak, jak je sestavil Millerson na základě analýzy charakteristik povolání od 21 autorů:

1. Dovednost (zručnost, obratnost) založená na teoretických znalostech
2. Výcvik a vzdělání
3. Způsobilost prokázána zkouškou
4. Dodržování kodexu chování
5. Služba je pro veřejné blaho
6. Povolání je organizováno

2.2 Žena na trhu práce

Trh práce vytváří prostor, ve kterém se uskutečňují vztahy mezi dvěma aktéry, na straně jedné je to zaměstnavatel a na straně druhé pracovní síla. Trh práce je neustále v pohybu, pracovní síla hledá co možná nejlepší uplatnění a zaměstnavatel co nejvhodnější pracovní sílu, která ji umožní dosáhnout svého podnikatelského záměru (Kuchař, 2007).

Schopnost pracovat je spojena s člověkem. Každý člověk je jedinečná osobnost, mající odlišné schopnosti, talent, nadání a zkušenosti v oblastech jak životních, tak pracovních. Jedinec je majitel výrobního faktoru práce, jelikož poskytuje službu práce na pracovním trhu. Službu práce si výrobci najímají z důvodu výroby zboží (Brožová, 2003).

Věšínová, Maříková (1999, s. 52) uvádí: „*Trh práce je institucí, která zajišťuje, že ekonomika může disponovat pracovními silami v požadované struktuře, a současně že i pracovní síla (a na ní závislé osoby) má možnost získat prostředky (peněžní i sociální) ke své reprodukci. Klasická liberální teorie často operuje s homogenitou pracovního trhu. Ve skutečnosti se stav trhu práce homogenitou nevyznačuje. Nejčastěji se připouští, že existují přinejmenším dva trhy – primární a sekundární, ale jsou teorie, které uvádějí, že existuje tolik trhů, kolik existuje oblastí, odvětví, profesí*“. S touto definicí se ztotožňuje a dále ji rozvíjí Kuchař (2007), který nepochybuje o tom, že na trhu práce existují sociální skupiny a rozdílnými schopnostmi a možnostmi, jak reagovat na změny na trhu práce. Bariérami na trhu práce se mohou stát věk, vzdělání, pohlaví, rasa či etnický původ, zdravotní postižení, sexuální orientace.

Věšínová, Maříková (1999) zmiňují dělbou trhu práce na dva trhy a to primární a sekundární. Primární trh práce se vyznačuje pracovními místy, která jsou dobře placená, perspektivní, poměrně jistá, s možností kariérního postupu, pečující o své pracovníky. Pro sekundární trh práce jsou typická pracovní místa, která jsou špatně placená, ohrožena propouštěním, nejistá či méně stabilní, bez platových či sociálních výhod, bez možnosti kvalifikačního růstu a mají nižší prestiž.

Ženy jsou více zastoupeny na sekundárním trhu práce. Podle Vodákové (2003, s. 186) „*ženská pracovní síla bývá vnímána jako druhořadá v porovnání s mužskou*“. Ženská pracovní síla je považována za méně kompetentní, méně stabilní, málo perspektivní, méně výkonnou. Nespolehlivost ženské pracovní síly je dána především případnými absencemi z důvodu rodinných povinností – péče o druhé. Přitom podle průzkumu veřejného mínění o postavení žen na trhu práce „*je práce pro většinu žen druhou nejvýznamnější životní hodnotou*“ (Vodáková, 2003, s. 187).

Důvodem masového nástupu žen na trh práce je podle Kellera (2012) stagnace příjmů, díky níž není možno zabezpečit domácnost z jediného platu. Ženy se uplatňují především v sektoru služeb, který je jakousi zbytkovou kategorií, kde je většina pracovníků odsouzena k nízkým výdělkům.

České ženy vysoce participují na trhu práce. Je to dáno jednak ekonomickou nutností, ale také jejich rostoucí aspirací ve vztahu k trhu práce a k vlastní pracovní kariéře, která souvisí s jejich rostoucí vzdělaností a individualizací životních drah (Bartáková In Sirovátka, Hora, 2008). Přes dlouholetou tradici pracovní participace českých žen nedošlo ke zlepšení jejich pozice na trhu práce, ženy dosahují nižšího výdělku, mají menší možnosti pracovního postupu a jsou více soustředovány na sekundární trh práce (Vodáková, 2003). V této souvislosti lze hovořit také o genderové segmentaci pracovního trhu - horizontální genderové segmentaci, která se projevuje v rozdílné koncentraci žen a mužů v různých ekonomických sektorech a s tím souvisí i odlišné finanční ohodnocení (Bartáková In Sirovátka, Hora, 2008). Tato segmentace do povolání se projevuje i vnitřně a často způsobuje shlukování žen a mužů do různě ohodnocených pracovních buněk (Havelková, 2007). Druhým typem je vertikální genderová segmentace, která znamená nižší tarifní řazení žen v rámci stejné profese a malý podíl žen ve vedoucích pozicích.

2.2.1 Diskriminace žen na trhu práce

Hubálek, Štěpánková, Zamboj (2008, s. 16) definují diskriminaci jako „*jednání (i opomínutí), které spočívá v rozdílném (méně výhodném) zacházení z určitého (diskriminačního) důvodu v těžce (či srovnatelné) situaci, pokud pro toto jednání není ospravedlnitelný důvod*“.

Zákaz diskriminace a zajištění rovného zacházení stanoví Listina základních práv a svobod a to v článku 3, odst. 1, v článku 26 je zakotveno právo na práci spolu s právem na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, v článku 28 je upraveno právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky.

Přístup k zaměstnání upravuje zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů, který v § 4 zakotvuje zásadu rovného zacházení a zákazu diskriminace při uplatňování práva na zaměstnání, tedy při ucházení se o volná pracovní místa a při výběru budoucích zaměstnanců.

Rovné zacházení a ochranu před diskriminací za trvání pracovního poměru upravuje zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce ve znění pozdějších předpisů.

Diskriminace se dělí na přímou a nepřímou.

Přímá diskriminace – jednání, kdy je, bylo nebo by bylo na základě rozlišování podle vymezených diskriminačních důvodů zacházeno s osobou méně příznivě než s jinou osobou ve stejné situaci.

Nepřímá diskriminace – jednání, kdy zdánlivě neutrální rozhodnutí, rozlišování nebo postup zaměstnavatele znevýhodňuje či zvýhodňuje jednu osobu vůči druhé na základě rozlišování podle vymezených diskriminačních důvodů.

Za diskriminaci se dále považuje obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci (Hubálek, Štěpánková, Zamboj, 2008).

Stejní autoři uvádí, že za rok 2006 bylo řešeno celkem 221 přestupků týkajících se porušování zákazu diskriminace, z toho v 59 případech bylo diskriminačním důvodem pohlaví. Uvedené potvrzuje i tvrzení Ferrarové (2007), která říká, že trh práce je oblastí, kde je v rovnosti obou pohlaví nejvíce rozdílů. Nerovné odměňování za stejnou práci a/nebo za práci stejné hodnoty je doloženo i statisticky: v České republice je mzda žen v průměru o 25% nižší než mzda mužů. Doleželová (2010) dále doplňuje, že v roce 2007 činil medián mezd žen 80,2% mediánu mezd mužů.

V roce 2008 provedly Gender Studies s výzkumnou agenturou Ipsos Tambor výzkum, kterého se zúčastnilo 1539 mladých lidí ve věku 15 – 29 let. Data ukázala, že 48% žen a 36% mužů si myslí, že pohlaví je důvodem k diskriminaci, dále se domnívají, že pohlaví hraje největší roli v tom, jak vysoký bude mít zaměstnanec plat a zda bude vůbec přijat do zaměstnání. Celkově jsou respondenti přesvědčeni, že na českém pracovním trhu jsou na tom muži lépe než ženy (Bosničková, Sokačová, 2008).

2.2.2 Ženy jako riziková skupina na trhu práce

Ženy jsou rizikovou skupinou na trhu práce. Kuchař (2007) považuje za nekritičtější období žen pro jejich pozici na trhu práce to, kdy ženy odchází plnit své mateřské a posléze základní výchovné povinnosti a jejich následný návrat na trh práce. Míra nezaměstnanosti žen je dlouhodobě vyšší než u mužů. Rozdíl v nezaměstnanosti činí v posledních letech téměř tři procentní body. Keller (2012) vidí v nezaměstnanosti, ale také v nejistotě zaměst-

nání či v neuspokojenosti ze zaměstnání problém, který se dotýká vztahu mezi mužem a ženou. Tyto problémy nemusí vyústit v rozvod či rozchod, ale zpravidla snižují míru spokojenosti v manželství či ve vztahu a také zhoršují vztahy mezi rodiči a jejich dětmi.

2.3 Žena ve vztahu k zaměstnání a životnímu stylu

Hakimová na základě výzkumu, který probíhal v 90. letech minulého století, zformulovala tzv. preferenční teorii, která kategorizovala preference žen do tří ideálních typů životních stylů a to bez ohledu na úroveň jejich vzdělání nebo sociální třídu (Rulíková, 2008):

1. Ženy orientované na zaměstnání (20% žen, kolísá mezi 10% a 30%):

- koncentrace bezdětných žen
- priorita: zaměstnání či rovnocenné aktivity ve veřejném prostoru
- oddanost své práci či podobným aktivitám
- investice do získání kvalifikace kvůli zaměstnání
- rodinný život se přizpůsobuje práci
- žádná reakce na sociální a rodinnou politiku

2. Ženy orientované na domácnost (20% žen, kolísá mezi 10% a 30%):

- priorita: rodinný život a děti
- vstup na trh práce pouze jako nezbytná nutnost z ekonomických důvodů
- kvalifikace je pouze jako druh kulturního kapitálu
- žádná reakce na aktivní politiku zaměstnanosti

3. Ženy adaptivní (60% žen, kolísá mezi 40% a 80%):

- priorita: sladit zaměstnání a rodinu
- kvalifikace s cílem uplatnit ji v zaměstnání
- práce ano, nikoliv však podřízení života budování kariéry
- reakce na sociální politiku, politiku zaměstnanosti, propagandu rovných příležitostí

2.4 Žena ve vztahu k zaměstnání a volnému času

Tak, jak jedinec prochází svou cestou životem, tak dochází k vývoji jeho vztahu k mnoha aspektům života. Vývojem prochází i vztah k zaměstnání a vztah k volnému času.

2.4.1 Ženská profesní role v období mladé dospělosti

V období mladé dospělosti, tj. od 20 – 40 let definitivně končí sociálně tolerované období přípravy a experimentování v profesní oblasti. Mladý člověk přijímá určitou variantu profesní role, která má trvalejší a někdy i definitivní platnost. Podle Vágnerové (2008) se profesní pozice stává důležitou součástí identity, sloužící člověku jako zdroj sebedůvěry a sebedůvěry, je také znakem příslušnosti k jisté sociální vrstvě. Profesní role může uspokojovat různé základní psychické potřeby mladého člověka: potřeba změny a zkušeností, potřeba sociálního kontaktu, potřeba seberealizace, potřeba smyslu života, potřeba samostatnosti a nezávislosti, potřeba otevřené budoucnosti.

Ženská profesní role má jiný sociální význam jako mužská profesní role. Vágnerová (2008) vidí v pracovním uplatnění žen sice důležitý, nikoli však nutný doplněk tradiční role matky a manželky, jejichž náplní je péče o rodinu a děti. Ženská profesní role většinou funguje jako další sociální zhodnocení, potvrzení jejich kompetencí. Zvyšuje sociální status ženy, která není ekonomicky ani sociálně závislá a dovedla by, pokud by to situace vyžadovala, zabezpečit i svoje děti. Profesní pozice funguje jako prostředek podpory ženského sebevědomí a potvrzení rovnoprávnosti. Postoj žen k jejich vlastní profesi ovlivňuje fakt, že zaměstnaná žena zůstává i nadále zodpovědná za fungování rodiny

Postoj žen k vlastní profesní roli může být různý. Tento postoj spatřuje Vágnerová (2008) v souvislosti s hodnotovým systémem jejich orientační rodiny, s očekáváním, typickým pro tuto sociální vrstvu, s modelem jejich matky, atd.

Postoj žen k profesi a chování, které z něho vyplývá, má podle Vágnerové (2008) tři základní varianty:

- Zaměstnání je chápáno jako méně významný doplněk role manželky a matky, jeho hodnota je pouze ekonomická. Tato varianta převažuje u žen s nízkou kvalifikací a raným vyhraněním ženské role, tj. časným sňatkem a mateřstvím. Jejich profesní pozice mívá obvykle nízký sociální status, role manželů zůstávají ve větší míře klasicky diferenciované a komplementární.

- Profesní role je stejně významná jako role matky a manželky. Tyto ženy musí řešit problém koordinace obou rolí, respektive jejich časové posloupnosti, což se většinou děje odkladem jedné z nich na pozdější dobu. Tato alternativa je typická pro ženy s vyšším vzděláním. Mužská a ženská role je méně diferenciovaná, více je sdílená zodpovědnost i dělba práce v rodině. Zvyšuje se ovšem také riziko konfliktů, které vyplývají z rozdílných požadavků a očekávání.
- Profesní role je významnější než role manželky a matky. Tyto ženy preferují vlastní profesní kariéru na úkor typicky ženských rolí, tato alternativa je v rozporu s biologickými potřebami i se sociálním standardem a proto musí být podmíněna vyhraněným zaměřením hodnotového systému (Vágnerová, 2008).

Dilema volby mezi mateřstvím a profesní kariérou vede k racionálnímu i emočnímu hodnocení obou rolí, ale také k anticipaci vlastní budoucnosti ve vztahu k těmto rolím. Toto dilema je nejčastěji řešeno pokusem o kompromis a snahou zvládnout přijatelným způsobem obě role. Říčan (2004) také zastává názor, že mladá žena musí volit mezi rodinou a slibnou kariérou, zejména chce-li více dětí a chce-li je mít v době, která je optimální pro jejich rození. Zdůrazňuje, že populární mýtus ženských časopisů o nadané, energické ženě, která všechno stačí, jen když manžel trošku sleví ze svého mužského sobectví, je falešný. Žena si prostě musí vybrat. Na druhou stranu ale dodává, že i žena s rodinou se může stát vynikající lékařkou, soudkyní, apod., ovšem později než muž.

Rozhodování mezi rodinou a profesí závisí podle Vágnerové (2008) i na osobnosti ženy:

- Orientace na rodinu zdůrazňuje typicky ženské vlastnosti, jako je submisivita, ochota k přizpůsobení, kompromisu, citlivost a empatičnost, podpora pozitivních emočních vztahů, ale omezuje ctižádostivost a důraz na individuální sebeprosazení a výkon.
- Orientace na profesi je spojena s vlastnostmi, které jsou považovány za typicky mužské, tj. s větší dominancí, asertivitou, důrazem na individuální prosazení a dobrý výkon.

Říčan (2004) toto období dělí podrobněji a to na zlatá dvacátá léta (20 – 30 let) a životní poledne (30 – 40 let).

Dvacátníci sbírají zkušenosti, které si berou s sebou, dělají chyby, které nechávají za sebou a mění zaměstnání, protože ještě je okolnosti nenutí myslet ve smyslu „mít své jisté“. Tři-

cátníková pracovní výkonnost a tvořivost se opírá nejen o talent, ale i o rutinu, umí se v práci soustředit na to, co je obtížné, složité, výjimečné. Muži mají intenzivnější vztah k práci v zaměstnání než ženy, protože ženy jsou více angažované v péči o děti a jejich výchově, mají horší přístup k samostatné a tvořivé práci a k vedoucímu postavení. Podle Říčana (2004) však už žena ve věku kolem 35 let dokáže rozdělit úkoly související s chodem domácnosti mezi děti a manžela tak, že nemá ve svém pracovním úsilí a odborném růstu handicap.

2.4.2 Volný čas žen v období mladé dospělosti:

Období mladé dospělosti je životní fází, kdy se buduje pracovní kariéra, navazují se partnerské vztahy, které jsou často celoživotními, rodí se děti, utváří se a ustaluje životní styl člověka. Vzhledem k výše uvedeným aspektům je volného času v tomto období méně a dochází k opouštění zálib a koníčků z důvodu snahy věnovat co nejvíce času povolání, péči o rodinu, o děti, o domácnost (Pávková, 2008).

Pávková (2008) dále uvádí, že je důležité vzít v úvahu následující důležitá fakta, protože rozhodnutí učiněná v těchto souvislostech výrazně ovlivňují životní styl jak jednotlivců, tak celých rodin, i výchovu vlastních dětí:

- Stálé osobní zájmy jsou znakem zralé osobnosti,
- jedinec bez trvalých kvalitních zájmů je problematickou osobností,
- je správné zachovat si své koníčky i v budoucnosti,
- zakazovat partnerovi nebo si nechat zakazovat od partnera zájmové činnosti je nesprávné,
- partneři nemusí mít všechny zájmy společné, mají se je však tolerovat,
- pro vývoj dítěte je dobré, když se rodiče a děti věnují společně některým zájmovým činnostem,
- způsob využívání volného času je jedno z hledisek při výběru životního partnera.

2.4.3 Ženská profesní role v období střední dospělosti

Střední dospělost se vymezuje věkovým obdobím mezi 40. a 50. rokem života. Profesní role je důležitým projevem generativity středního věku. Profesní kompetence se stabilizují, je to období vrcholu v profesním postavení. Naprostá většina žen se na konci mladé dospělosti vrací do zaměstnání. Vágnerová (2008) soudí, že ženy, které podřídily své profesní aspirace rodině, mají možnost v tomto období zaměřit se na sebe a své cíle. Preference rodiny do jisté míry ustupuje, protože zde již není nikdo, kdo by systematicky potřeboval jejich péče, a proto hledají uplatnění jinde. Vývoj postoje k profesní roli mívá u žen středního věku nejčastěji charakter kompromisní stabilizace. Většina žen je spokojena s pracovní pozicí, která je z jejich hlediska alespoň přijatelná a to jak finančně, tak ve smyslu mezilidských vztahů na pracovišti. 50. rok života je pro vdané ženy, které byly soustředěné na rodinu a domácnost, signálem blížícího se odchodu do důchodu a tudíž i zbytečnosti investovat do profese víc, než je nezbytně nutné.

Říčan (2004) tvrdí, že mnozí se teprve po čtyřicítce ve své práci „najdou“. Práce je nejpřirozenějším způsobem, jak získat nové sebevědomí a respekt u svého okolí. Silnou stránkou je vytrvalost, trpělivost, houževnatost. Nicméně u čtyřicátníků s výrazně generativním povoláním se již může projevit profesionální únava, pocit, že jejich práce už nemá smysl, nechutí až odporem k lidem, jimž slouží. Může klesat i kvalita práce a důvěra ve vlastní schopnosti, lze hovořit o syndromu vyhoření.

2.4.4 Volný čas žen v období střední dospělosti:

Střední dospělost označuje Pávková (2008) obdobím krize životního středu. V povolání jedinec dosahuje vrcholu svých možností, partnerské vztahy mění svůj charakter, děti odchází z rodiny. Člověk v tomto období zvažuje své životní úspěchy a neúspěchy, porovnává stanovené cíle s dosaženými, uvažuje o smyslu života, dostávají se krize ve smyslu rozpadu rodiny, onemocnění, konfliktů, které mohou vést k pocitu trvalé životní neúspěšnosti či až k rezignaci. V těchto náročných životních situacích pomáhá, pokud má člověk své záliby, osobní zájmy, které mu přinášejí pocit uspokojení, relaxaci, dávají mu možnost stýkat se lidmi a navazovat tak nové vztahy. To se snadněji podaří tomu, kdo se naučil hospodařit se svým volným časem a jehož záliby a zájmy se staly součástí jeho životního stylu

2.4.5 Ženská profesní role v období starší dospělosti

Období starší dospělosti zahrnuje rozpětí mezi 50. a 60. rokem života. Je to fáze postupného uzavírání profesní kariéry a bilancování celoživotního profesního uplatnění. Profesní role nabývá definitivní podoby (Vágnerová, 2008). Toto období lze ve vztahu k profesi vymezit také jako fázi postupného úbytku profesní angažovanosti. Stárnoucí lidé podle Vágnerové (2008) většinou už do své pracovní činnosti neinvestují tolik co dřív, zejména z hlediska svých vnitřních zdrojů, a reagují spíše pasivitou a často jen formálním přizpůsobením vnějším tlakům. Profesní motivace ztrácí na intenzitě.

Postoj k profesi je ovlivňován charakterem vykonávané práce:

- Profesní role, která je založena převážně na fyzické činnosti, je poznamenána skutečností, že tělesná výkonnost je ve fázi poklesu. Starší dělníci nemohou konkurovat mladším a v této souvislosti se zvyšuje riziko ztráty zaměstnání. Finanční ohodnocení i sociální prestiž stagnuje, nebo se zhoršuje.
- Profesní role, která je založena převážně na intelektuální činnosti, může v této době dosahovat vrcholu svého rozvoje, i starší lidé si přinejmenším udržují přijatelnou úroveň své výkonnosti, což je spojeno s lepším finančním ohodnocením i vyšším sociálním statusem.

Padesátník se musí vyrovnávat se zvýšenou duševní unavitelností a to tak, že využívá své rozvahy, zkušeností a vyhýbá se činnostem, které vyžadují ostré tempo. Takovou možnost dává vedoucí funkce. Říčan (2004) toto tvrzení dokládá na následujícím příkladu: zatímco vedoucí sekretariátu může i po padesátce podávat dobrý výkon, výkonná sekretářka, která musí brát telefony, vyřizovat množství vzkazů, reagovat na požadavky lidí a k tomu vyřizovat písemnosti, stačí tempu už jen s největším vypětím a dělá chyby.

2.4.6 Volný čas žen v období starší dospělosti:

Období starší dospělosti s sebou nese mnoho změn, které souvisí se zhoršující se psychickou, fyzickou i intelektuální zdatností. Odchod do důchodu bývá velkým mezníkem v životě jedince, s touto situací se dokáží lépe vyrovnat ženy. Vyplnění volného času je velmi důležitým faktorem, protože uvolnění denního režimu může vést až k bezradnosti a fyzickému či duševnímu chátrání. Opět jsou ve výhodě ti, kdo si své osobní zájmy zacho-

vali až do této doby a pro něž jsou osobní koníčky běžnou a samozřejmou součástí života (Pávková, 2008).

2.4.7 Ženská profesní role v období raného stáří

Období raného stáří zasazuje Vágnerová (2008) do období mezi 60. a 75. rokem života. Hlavním rysem tohoto období je odchod do důchodu a s ním spojená ztráta profesní role, se kterou souvisí ztráta společenské prestiže. Dochází k narušení rovnováhy dosavadního systému všech rolí. Nová role důchodce má horší sociální status a omezená privilegia.

Zaměstnání a z něho vyplývající ekonomická nezávislost je jedním ze znaků produktivního věku, důchod je naopak jednoznačným signálem přechodu ze středního věku do stáří, je potvrzením ztráty výkonnosti a společenské užitečnosti. Odchodem do důchodu se jedinec stává seniorem, věk vzniku nároku na důchod definuje stáří sociálním způsobem, který nezávisí na žádném výrazném biologickém či psychickém parametru a je veskrze arbitrární. Instrukce důchodu je společensky vykonstruovaná, zákonem je sice jednoznačně dána doba vzniku nároku na důchod, ale lidé se na tuto věkovou hranici nedívají jednotně. Někteří senioři odchází do důchodu dobrovolně, jiní vynuceně z různých důvodů, ale někteří nejsou k odchodu do důchodu motivováni a snaží se udržet v zaměstnání co nejdéle, nebo si najít alespoň jiné místo, či práci na částečný úvazek. Jejich motivace může být různá:

- Skutečný zájem o profesní aktivitu, která je sama o sobě uspokojivá.
- Potřeba udržení sociálního statusu, společenské prestiže.
- Potřeba zachování určitého životního stylu.
- Potřeba sociálního kontaktu.
- Ekonomické důvody.

Nicméně Vágnerová (2008) dále uvádí, že po 70. roce života už většina lidí pracovat nechce.

Říčan (2004) dodává, že perspektiva odchodu do důchodu může být pro ženu stejně zlá jako pro muže, zvláště pro ty z nich, které svým povoláním žijí. Celkově je však více těch žen, které odchod do důchodu vítají a snadněji se smiřují s touto vyhlídkou.

2.4.8 Volný čas žen v období raného stáří

Rozměr volného času u této věkové kategorie narůstá tak, jak ubývá povinností a stává se podle Pávkové (2008) velmi významným. Možnost věnovat se svým zálibám však může být omezena zhoršeným zdravotním stavem, úmrtím přátel či nedostatkem peněz. Velkou roli zde hraje životní styl z předchozích období a návyky využívání volného času. Nabídky na využívání volného času nabízí občanská sdružení, školská zařízení, kulturní zařízení, cestovní kanceláře, masmédiá. Staří lidé mají možnost pokračovat v celoživotním vzdělávání a to jednak díky univerzitám třetího věku, rozhlasovým univerzitám či univerzitám volného času, tak také díky krátkodobějším vzdělávacím akcím. Také kluby důchodců, domovy pro seniory a další zařízení v oblasti sociálních služeb kladou důraz na kvalitní využívání volného času.

V tomto období se lidé často vrací ke svým dávným, opuštěným zálibám, často začínají zahradničit, protože tato záliba nevyžaduje ani brilantní intelekt, ani pohotovou paměť či pevnou ruku, ani mnoho peněz. Tato práce dává navíc hmatatelný smysl a pohyb na čerstvém vzduchu je bezesporu prospěšný. Říčan (2004) dále dodává, že tak, jak ubývá duševních schopností, tak se záliby zjednodušují.

2.4.9 Hypotézy vztahu práce a volného času

Záporné pojetí volného času, které tento chápe jako práci podmíněný prostor jednání, vytváří tyto dva přístupy (Vážanský, Smékal, 1995):

1. Hypotéza kontrastu – naznačuje výrazné odchylky zájmů, chování a prožívání v oblasti volného času od aktivit během pracovní doby:
  - Teorie kompenzace – vysvětluje způsoby vyrovnání se s nedostatky, možnými selháními, odoláváním nárokům, zátěžím a tlakům světa práce v průběhu volnočasového prostoru
  - Teorie ventilu – se jeví jako prostředek odreagování přebytečných energií, potlačených emocí, latentních strachů, neprojevovaných obav, nejistot, stresu, psychických napětí a vnitřního neklidu

- Teorie zotavení – charakterizuje volný čas jako dobu reprodukce, jako nutný předpoklad a záruku zdraví a dobré pohody jedince
  - Teorie spotřeby – představuje volný čas jako období konzumu, nezbytného pro udržení produkce činností člověka v chodu
2. Hypotéza shody – je založena na podobnosti pracovní sféry a volného času, poněvadž v práci osvojené modely chování se transferují do oblasti volného času a naopak:
- Teorie redukce – zachycuje možnosti využívání volného času pracovními omezeními
  - Teorie generalizace – pracovní vzorce jednání jsou aplikovány i ve volném čase
  - Teorie identity – práce současně znamená úsek činnosti, kterou by člověk také prováděl ve volném čase

Pozitivní chápání volného času vnímá volný čas jako samostatnou oblast života, která v období automatizace a pracovního uvolnění získala na významu. Pro většinu lidí práce stále méně znamená místo růstu, hledání smyslu života a identifikace. Podle Vážanského, Smékala (1995) lze očekávat, že v budoucnu bude zesilovat rozpolcenost vztahu pracovní činnosti a svobodného volného času. Možnost seberealizace jedince, uspokojování jeho potřeb se přesune do sféry volného času, která se bude rozšiřovat v centrum životní orientace lidí.

Filipcová (1967) zastává názor, že práce, její úroveň, náročnost, vzdělání, jež si vynucuje, stimuly, které rozvíjejí lidské myšlení, to vše do značné míry formuje i individuální podobu zájmů a činností ve volném čase. Bohatá, náročná a tvůrčí práce vytváří i bohaté stimuly pro život pro práci a naopak jednotvárná, únavná, myšlenkově nenáročná práce vyvolává i prázdnotu života ve volném čase. Práce podmiňuje přístup ke světu, barvitost zájmů, úroveň zájmů, tedy vše, co se nazývá životní styl. Stejná autorka dále tvrdí, že rostoucí váha volného času stimuluje růst konzumu, zejména pak u těch produktů, jež umožňují či zpříjemňují činnosti ve volném čase. Vzniká tedy problém – aby si člověk mohl dopřát tato

lákadla, je ochoten obětovat jiné hodnoty, pracovat přesčas, najít si druhé zaměstnání – čemu dát přednost? Bohatšímu konzumu či volnému času, který je však nezbytnou podmínkou pro užití nabytých věcí. Filipcová (1967) je přesvědčena, že obojí mít nelze. Nelze mít současně bohatě saturovanou sféru potřeb a dostatek volného času. Byť jsou názory Filipcové staré bezmála půl století, jsou stále aktuální.

3 ŽENA VE VZTAHU K RODINĚ, DOMÁCNOSTI A VOLNÉMU ČASU

Žádný společenský převrat naší doby nebyl tak pronikavý a rychlý a nepřinesl tak zásadní změny jako ženská emancipace, tvrdí Lipovetski ve své knize Třetí žena, která přináší ucelené a systematické zasvěcení do problematiky ženství. Postavení ženy ve společnosti prošlo v průběhu staletí vývojem, ale i přesto, že došlo a dochází k radikální emancipaci ženy, všechny pozitivní i negativní změny nedokáží zcela překonat tradiční, možná biologicky dané odlišnosti mezi mužem a ženou, a tedy ani zcela odstranit různou významnost postavení jednotlivých pohlaví v soukromém životě a ve společnosti.

Tři ženy Lipovetskeho (2007):

První žena aneb žena opovrhovaná – od pradávna se lidská společnost řídí všeobecným principem společenské dělby rolí, rozdělením rolí mezi pohlaví a společenskou nadvládou líčí přirozenou podřízenost žen, nadvláda mužského pohlaví se uplatňuje všude. Podle výroku, který je připisován Periklovi, je nejlepší žena ta, která hovoří nejméně. Žena je nutně zlo upoutané k činnostem beze všeho jasu, je podřadná bytost, kterou muži systematicky opovrhují nebo ji ponižují. Tímto rysem se vyznačuje model první Lipovetskeho ženy.

Druhá žena aneb žena opěvovaná – druhý model se objevuje v období vrcholného středověku, jehož cílem je odhalit ženské role a jejich vliv. V patnáctém a šestnáctém století se na vrchol dostává krásná paní, po další dvě století se pějí chvalozpěvy na jasnozřivé ženy, vynášejí se zásluhy žen. Osvícenci obdivují prospěšné působení žen na mravy, zdvořilost a umění žít, v devatenáctém století se pak manželka-matka-vychovatelka stává světicí. Ale ani tato bezmezná idealizace ženy nezrušila společenskou hierarchii pohlaví. V politickém životě nehraje žena žádnou roli, v manželství je povinována svému muži. Žena není uznána za rovnoprávný a autonomní subjekt, ale přesto vystupuje ze stínu a opovržení, které bývaly jejím údělem. Místo prokleté moci žen nastupuje model druhé ženy, ženy opěvované a zbožňované, v níž feministky vidí poslední formu mužské nadvlády.

Třetí žena aneb žena neurčitá – zatímco první a druhá žena jsou podřízeny muži, třetí žena je podřízena jen sama sobě a klade si otázky: Jaká zahájit studia? K jaké směřovat profesi? O jakou kariéru usilovat? Vdát se, nebo žít v konkubinátu? Rozvést se, anebo ne? Kolik mít dětí a kdy? Mít je v rámci manželského svazku, nebo mimo něj? Jak skloubit profesionální a mateřský život? Model třetí ženy však neznamená vymizení nerovnosti mezi pohlaví.

vími, zvláště v oblasti vzdělání, vztahu k rodinnému životu, zaměstnání či odměňování. Pohlaví nadále hraje roli v existenciální orientaci, v ustanovení rozdílů ve vnímání, ve zvolených cestách a v nadějích.

Rodina je obecně považována za jeden ze základních pilířů společnosti a jednu z nejvýznamnějších sociálních institucí. Geist (1992) vymezuje charakteristické znaky rodiny, kterými jsou manželství, pokrevní vztah faktický či osvojení, na němž spočívá příbuzenská soustava a závazky, forma rezidence, výkon osobních a sociálních funkcí.

Domácnost je základní společenský a ekonomický subjekt, který přichází na trh za účelem uspokojení svých potřeb. Příslušníci jednotlivých domácností si potřebují nebo i sami chtějí na trhu opatřit užitečné nebo vzácné statky určené pro jejich spotřebu. Vystupují jako kupující na trhu výrobků a služeb. Domácnosti v tomto kontextu jsou chápány vždy jakožto skupiny fyzických osob, které jsou nositeli konkrétních osobních a skupinových potřeb. V této roli se domácnost, reprezentovaná vždy skupinou nějakých konkrétních fyzických osob, nazývá spotřebitel. Domácnosti vystupují na trhu také jako prodávající. Jsou výhradními vlastníky výrobních faktorů (práce, půda, kapitál). Na trhu výrobních faktorů je prodávají firmám, aby posléze mohly za příjmy z výrobních faktorů nakupovat výrobky pro spotřebu. Podle § 115 občanského zákoníku domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby

3.1 Žena a rodina

Tři postoje k zaměstnanosti vdaných žen (Možný, 2008):

1. Konzervativní postoj – proklamuje zásadu, že vdaná žena nemá pracovat, matky pak zvlášť ne. Na veřejnosti tento postoj znamená, že ženy nemají mužům konkurovat v soutěži o pracovní místa, protože na mužích leží odpovědnost živitelů rodiny.
2. Neokonzervativní postoj – považuje za samozřejmou jen práci bezdětných žen. Žena se do práce vrací, až děti odrůstají a nepotřebují již péči matky.
3. Egalitární postoj – kritizuje třífázový model ženského životního cyklu, který způsobuje devalvací ženské kvalifikace v době péče o

děti a tvrdí, že tento handicap je neslučitelný s nárokem na rovnost životních šancí.

I přesto, že manželství má u Čechů stále ještě vysoký status, i přesto, že výzkumy postojů opakovaně ukazují, že většina nejmladší generace pokládá život v manželství za nejsprávnější formu rodiny (Možný, 2008), klesá intenzita sňatečnosti. Zatímco před rokem 1990 vstupovalo do manželství 95% žen a 90% mužů, v současné době je to pouze 70% žen a 63% mužů (Kocourková, 2010). Sňatečnost klesá, rozvodovost však stále stoupá. Před rokem 1990 se rozvádělo každé třetí manželství, v současné době je rozvedená polovina manželství.

Úhrnná plodnost je v České republice 1,5 dětí na ženu, což odpovídá průměrné hodnotě pro státy Evropské unie, zároveň však Kocourková (2010) podotýká, že se jedná o kritickou hladinu, kdy je možné udržet populační rovnováhu. Jak Možný (2008), tak Sobotková (2001) tvrdí, že čím vyšší vzdělání matky, tím má méně dětí. Sobotková dále dodává, že ženy, které odkládají mateřství, mají většinou vyšší vzdělání, žijí a pracují ve městě a nejdříve si vybudují svou profesní pozici. Sobotková (2001) jmenuje oběti rodičovství, které mohou způsobit odložení rodičovství, rozhodnutí pro jedno maximálně dvě děti, či rozhodnutí pro život bez dětí: zpomalení kariéry matky, finanční znevýhodnění, omezení osobní svobody, negativní dopad na manželský vztah. Se vzděláním matky souvisí také její návrat po rodičovské dovolené do zaměstnání, čím vyšší je vzdělání matky, tím kratší dobu setrvává na rodičovské dovolené (Sirovátka, Hora, 2008).

Stále se zvyšuje počet dětí, které se narodí mimo manželství, zatímco před rokem 1990 to bylo pouhých 8%, v roce 2009 se narodilo mimo manželství již 42% dětí.

V roce 1998 byl realizován výzkum spotřebního a mediálního chování, ve kterém byl zjišťován příklon k tradičnímu modelu rodiny u české populace a to formou souhlasných a nesouhlasných reakcí na následující tvrzení:

- Finanční zabezpečení rodiny je především záležitostí muže: s tímto tvrzením souhlasilo nebo spíše souhlasilo téměř 80% mužů a 68% žen.
- O nejdůležitějších věcích v rodině by měl rozhodovat především muž: s dominancí mužů souhlasí 59% z nich, ale jen 29% žen.
- Žena by měla dát vždy přednost rodině před kariérou: k tomuto názoru se přiklonilo 74,5% mužů a 70,5% žen (Vodáková, Vodáková, 2003).

3.2 Žena a domácnost

Práce v domácnosti či pro domácnost je sice prací neplacenou, ale sociálně stejně významnou a individuálně náročnou jako práce v zaměstnání. Tento druh práce má však hodnotu pouze užitkovou nikoliv tržní a tím pádem byla degradována na práci druhořadou (Možný, 2008).

Domácími pracemi může být označen prostý úhrn všech činností nutných k zajištění chodu domácnosti. Domácí práce mohou být chápány ženami různě, pro některé jsou domácí práce pouze nutným zlem, jiným ženám mohou domácí práce přinášet pocit uspokojení, pocit radosti (Havelková, 2007).

Heitlingerová a Trnková (1998, s. 177) uvádí, že „*definice domácí práce je českými ženami chápána odlišně než na Západě.*“ Západní svět spojuje domácí práce s prací hospodyně: mytí nádobí, praní, vaření. Oproti tomu české ženy definují domácí práce jako libovolnou činnost spojenou s chodem domácnosti.

3.2.1 Žena a domácí práce v minulosti

Lipovetski (2007) říká, že ve všech známých společnostech náleží péče o děti a domácí práce vždy ženám. Podle Xenofóna je muž určen k vnějším funkcím a žena k vnitřním funkcím. Ve druhé polovině 19. století se v Anglii a ve Francii utváří ideál ženy v domácnosti. Moderní žena v domácnosti představuje určitou společenskou pozici, ztělesňuje morálku. Matka – manželka v domácnosti je idealizována, opěvována za to, že celý svůj život zasvětila dětem a rodinnému štěstí. S rodící se industrializací přichází postava ženy - dělnice a s ní i bouřlivé protesty proti placené ženské práci v zájmu morálky, manželské stability, ženského zdraví a náležité výchovy dětí. Na počátku dvacátého století si tak domácí práce dobývají dříve netušeného společenského uznání, neboť právě ony zabezpečují mravnost rodiny a národa. V téže době feministky požadují uznání správy domácnosti a mateřství za práci na plný úvazek, která zasluhuje finanční odměnu. V roce 1935 vzniká ve Francii Profesní syndikát žen v domácnosti, který požaduje za údržbu domácnosti plat (Lipovetski, 2007).

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století feministické hnutí zdůrazňovalo význam práce žen v domácnosti a stavilo ji na úroveň mužské placené práce. Kritizovalo ka-

pitalismus za to, že preferuje sféru produkce zboží před sférou domácí neplacené práce, kde se produkční síla reprodukuje a bez níž by sféra produkce rychle zkolabovala.

3.2.2 Žena a domácí práce v současnosti

Základní schéma rozdělení rolí v domácnosti a rodině, podle kterého by muž měl být živatelem rodiny a žena by se měla starat o děti a domácnost, je v názorové rovině přijatelné pro většinu české populace bez ohledu na věk, vzdělání a pohlaví i přesto, že se tento model v čisté podobě téměř nevyskytuje (Vodáková, Vodáková, 2003).

Heitlingerová a Trnková (1998) položily 14 ženám otázku, kdo by měl vykonávat domácí práce, a většina žen vyjádřila názor, že muži sice mají pomáhat, ale že domácí práce jsou záležitostí žen. Totéž dokládá i výzkum spotřebního a mediálního chování realizovaný v roce 1998. Na tvrzení:

- Domácí práce by měla vykonávat především žena: souhlasně odpovědělo 59% mužů bez rozdílu věku a 44% žen z nejmladší věkové kategorie a 63% žen z nejstarší věkové kategorie.

Každodenní výkon domácích prací a zátěž rodinnými povinnostmi spočívá jednoznačně více na ženách. Genderové vztahy v rodině jsou zatíženy výraznou asymetrií. Sirovátka, Hora (2008) říkají, že největší asymetrie časového zapojení do péče o domácnost mezi partnery je v rodinách s předškolními dětmi. Své tvrzení dokládají výsledky výzkumu, který realizovala Katedra demografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v roce 2006 pod názvem Rodina, partnerství a demografické stárnutí: Generace a gender jako součást mezinárodního programu Generations and Gender Programme. Do výzkumu bylo zapojeno 10 006 respondentů české národnosti a z jeho výsledků vyplývá, že ačkoliv je v rozdělení rodičovských rolí při péči o malé děti větší odpovědnost i časová náročnost přisuzována ženě (a toto je hodnoceno jako správné řešení), při rozdělení povinností při péči o domácnost $\frac{3}{4}$ rodičů předškolních a mladších školních dětí preferují egalitární model stejné odpovědnosti za domácnost a plnění stejných povinností oběma partnery.

Při výzkumném šetření, které bylo provedeno v lednu 2011 jako součást mé bakalářské práce na téma Pozice práce v hodnotovém systému žen, byla položena otázka, zda je rovnoměrně rozdělena péče o domácnost mezi všechny její členy. Ze 120 respondentek, kte-

rými byly zaměstnané ženy ve věku od 18 do 60 let, odpovědělo 14 žen (12%) – ano, 64 žen (53%) – někdy, 29 žen (24%) – velmi málo a 13 žen (11%) – nikdy.

3.2.3 Harmonizace zaměstnání, rodiny, práce pro domácnost a volného času

Vodáková (2003) uvádí, že zaměstnané matky věnují práci doma a v zaměstnání celkem 14 hodin denně a zbývá jim pouze 2 hodiny volného času, kdežto muži stráví práci v zaměstnání a doma v průměru 12,7 hodin a zbývají jim 3 hodiny volného času.

Křížková (2005) ve výzkumu Rodiče 2005 hledala odpověď na otázku: Jak zvládáte pracovní a rodinné povinnosti? 59,5% žen odpovědělo, že obojí zvládá bez větších problémů, 8,5% žen uvedlo, že dobře zvládá práci na úkor rodiny, 2,3% žen pak dobře zvládá rodinu na úkor práce, 24,6% žen zvládá obojí tak napůl, 2,7% žen má nezvladatelné problémy jak doma, tak v práci a zbývajících 2,3% žen nedokázalo odpovědět. Ze stejného výzkumu vyplynulo, že největší problém při kombinaci práce a rodiny vidí ženy v nedostatku finančních prostředků, nemocnosti dětí, nedostupnosti výpomoci od prarodičů a další příčky obsadily neochota partnera pečovat o děti a neochota partnera pomáhat v domácnosti.

Bierzová (2006) ze stejného výzkumu extrahovala data, která říkají, že zaměstnané ženy stráví pracemi v domácnosti a péčí o děti 5,71 hodin denně, zatímco muži jen 3,61 hodiny denně.

K harmonizaci rodiny a práce Gornick a Meyers (2003) uvádí, že nejlepší způsob, jak jí dosáhnout, je strategie, kdy žena vykonává méně náročné zaměstnání než její partner a přebírá větší díl péče o děti a domácnost. Gornick a Meyers nazývají tento model breadwinner model a jedná se o modifikovaný model dvoupříjmové domácnosti Catherine Hakim, kde jen jeden z partnerů je orientovaný na pracovní kariéru a druhý „má zaměstnání“. Tento model je upřednostňován především muži a lidmi s nízkým vzděláním.

Většina rodičů souhlasí s tím, že muž a žena by měli mít v domácnosti stejné povinnosti a rovné šance a příležitosti věnovat se zaměstnání, koníčkům a zájmům. Nicméně Gornick a Meyers (2003) dodávají, že existuje řada stoupců tradičního rodového dualismu, který přisuzuje ženě roli pečovatelky o domácnost a rodinu a muži roli živitele rodiny. K tradičnímu rodovému dualismu se více hlásí muži a lidé bez maturity, naopak proti tomuto modelu častěji protestují ženy a lidé vysokoškolsky vzdělaní.

Data z výzkumu Rodina, partnerství a demografické stárnutí: Generace a gender z roku 2006 ukazují, že práce v domácnosti nemusí být vnímána pouze jako další povinnost, kterou by měla žena vedle zaměstnání zvládnout. Polovina respondentů zastává názor, že být trvale v domácnosti může přinášet uspokojení a radost stejně jako práce v zaměstnání, a staví tak práci v domácnosti na stejnou úroveň jako zaměstnání (Sirovátka, Hora, 2008).

Stejní autoři vidí prokazatelnou souvislost mezi vzděláním žen a jejich motivací k návratu na trh práce po přerušení mateřskou, resp. rodičovskou dovolenou. Pro ženy s vysokoškolským vzděláním je typické, že aspirují na plnění role matky i zaměstnankyně současně a často se vrací na trh práce před třetím rokem věku dítěte. Vede je k tomu potřeba seberealizace, nezávislosti, budování kariéry. Doleželová (2010) dodává, že tyto ženy berou práci pro domácnost pouze jako nutnost a potřebu seberealizace uplatňují i ve svém volném čase, který tráví většinou takovým způsobem, aby zvýšily svou hodnotu na trhu práce.

Ženy se středoškolským vzděláním preferují rodičovskou dovolenou v délce tří až čtyř let a upřednostňují roli matky. Role pracovnice je potlačena. Potřebu seberealizace tyto ženy pociťují také, ale spíše ve smyslu změny, opuštění domácnosti. Volný čas je chápán pozitivně, ale spíše ve smyslu být s dítětem, být s rodinou, než se realizovat sama a to především v době, kdy jsou děti ve věku předškolním a mladším školním. Se zvyšujícím se věkem dětí a jejich zvyšující se samostatností ženy více využívají volný čas pro sebe (Doleželová, 2010).

Pro ženy se základním vzděláním a ženy vyučené je prioritou rodina a děti. Představa sloučení role matky a pracovnice je nepřipustná, o dítě by chtěly pečovat nejlépe do věku jeho čtyř let. Tyto ženy se seberealizují především mateřstvím, nemají potřebu seberealizace v zaměstnání. Důvodem pro jejich návrat na trh práce jsou především peníze (Sirovátka, Hora, 2008). Veškerý svůj volný čas věnují dětem a rodině, nemají potřebu jej trávit mimo prostor rodiny (Doleželová, 2010).

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR realizovalo v listopadu 2011 výzkum rodinných hodnot, kterého se zúčastnilo 1010 respondentů, a z něhož vyplynulo, že lidé považují za nejdůležitější mít stálého partnera a děti a hned na druhém místě je možnost věnovat svým zálibám a koníčkům. Je tedy naprosto zjevné, jak velkou důležitost lidé přikládají svému volnému času.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Při plánování výzkumu byl brán ohled na problematiku, která je obsahem teoretické části této práce, tedy na problematiku týkající se zaměstnaných žen a jejich pohledu na způsoby, možnosti, překážky v trávení jejich volného času.

4.1 Popis výzkumu

Pro toto výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum, který patří mezi základní druhy pedagogických výzkumů, jehož cílem je získávat data. Jedná se o metodu standardizovaného vědeckého výzkumu, který popisuje jevy pomocí proměnných (znaků), které jsou sestaveny tak, aby měřily určité vlastnosti.

Jako metodologický nástroj výzkumu byl zvolen dotazník, díky němu byly písemnou metodou poměrně rychle získány informace týkající se sledované problematiky.

Cílem výzkumu bylo objasňování jevů na základě vědecké teorie, tedy objasnění problematiky trávení volného času zaměstnaných žen. Výsledky výzkumu byly statisticky zpracovány a prezentovány tak, aby splňovaly požadavek reability, validity a reprezentativnosti výběru (Maňák, Švec Š., Švec V., ed., 2005). Získaná data byla nejdříve uspořádána do pracovních tabulek četností, následně každá položka z dotazníku byla zpracována a vyhodnocena s převedením do názorné grafické podoby (tabulky, grafy) a doplněna slovním popisem tak, aby získaná data byla jasně a přehledně prezentována. Pro výpočty, sestavení tabulek a grafů byly použity programy Microsoft Word a Microsoft Excel.

Pro získávání dat byl použit dotazník, což je jedna z metod, které jsou nejčastěji používány pro zjišťování údajů. „*Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*“ (Chráska, 2007, s. 163). Konstrukce dotazníku by měla vždy vycházet ze zdůvodněné vědecké hypotézy a jednotlivé položky musí přinášet data pro verifikaci této hypotézy (Chráska, 2007). Dotazník, který byl použit, je polostrukturovaný, obsahující 26 položek. 17 otázek je uzavřených, kde respondentky označovaly vhodnou odpověď z předem připravených možností, 6 otázek je polouzavřených, kde respondentky vybíraly z předem připravených odpovědí a zároveň mohly doplnit odpověď svou vlastní a 3 otázky jsou otevřené, kde respondentky doplňovaly svou vlastní odpověď. Dotazník byl sestaven tak, aby data z něj získaná odpověděla na 17 stanovených výzkumných otázek a ověřila

šest hypotéz, které hledají souvislost (závislost) mezi věkem, vzděláním, počtem dětí a mírou souhlasu či nesouhlasu o důležitosti volného času respondentek, dále souvislost (závislost) mezi způsobem trávení volného času a charakterem zaměstnání respondentek a pořadím životních hodnot a věkem žen. Výzkumné otázky vychází z položek 9 – 26 v dotazníku, hypotézy z položky 12, 14 a 26.

U dotazníkové metody musí být splněn požadavek validity a reability. Validita dotazníku spočívá v tom, že dotazník zjišťuje skutečně to, co má zjišťovat, tedy to, co je skutečně výzkumným záměrem, tedy zmapovat problematiku trávení volného času zaměstnaných žen. Reliabilitou dotazníku se rozumí schopnost dotazníku zachycovat spolehlivě a přesně zkoumané jevy. Dostatečně vysoká reliabilita je nezbytným předpokladem dobré validity dotazníku, i když sama o sobě ještě validitu nezaručuje (Chráška, 2007).

Dotazník je vysoce efektivní technika, kdy výzkumník obsáhne velký počet jedinců při relativně malých nákladech a to za nepřítomnosti respondenta a při zaručení jeho anonymity. Pro účely tohoto výzkumného šetření byly dotazníky distribuovány jednak na webovém rozhraní <http://volny-cas-zamestnanych-zen.vyplnto.cz/>, kde byl dotazník přístupný od 28. ledna 2013 do 22. února 2013, jednak v centrech volnočasových aktivit a to ve Valašských Kloboukách, na Vsetíně a v Brně, dále v úřadech státní správy ve Valašských Kloboukách a Zlíně, v podnikatelských inkubátorech ve Valašských Kloboukách, Vsetíně a Uherském Hradišti.

Nevýhodou dotazníku je, že klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, pro něhož je snadné otázky vynechat nebo neodpovědět vůbec, či své odpovědi zkreslit. Neochota odpovídat či vyplňovat dotazník byla potvrzena tím, že z 200 ks rozdaných dotazníků byla jejich návratnost 50%. Větší zájem o dotazníkové šetření byl na uvedeném webovém rozhraní, kde bylo získáno 168 dotazníků. Další nevýhodou je možnost, že otázky budou zodpovězeny jiným jedincem, než komu byly prvotně určeny. Na problematiku spojenou s použitím dotazníkového šetření je třeba podívat se i ze strany výzkumníka. Ten může dotazník neodborně sestavit či špatně formulovat otázky a dotazník má potom velmi malou výpovědní hodnotu (Chráška, 2007). Položky v dotazníku tedy musí být jasné, srozumitelné a jednoznačné, nesmí připouštět chápání více způsoby. Položky nesmí být sugestivní. Proto byla srozumitelnost a jednoznačnost otázek v dotazníku byla ověřena v předvýzkumu. Předvýzkum je testem nástrojů, které budou použity ve výzkumu (Disman, 2000). Předvýzkum byl uskutečněn v lednu 2013 na 45 respondentkách. S dotazníky, které

byly použity v rámci předvýzkumu, se dále nepracovalo a nebyly zahrnuty do vlastního výzkumu.

4.2 Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu této diplomové práce bylo na základě provedeného dotazníkového šetření zmapovat problematiku trávení volného času zaměstnaných žen.

4.3 Dílčí cíle výzkumu

Na základě hlavního cíle výzkumu byly stanoveny následující dílčí cíle výzkumu:

1. Zmapovat pohled zaměstnaných žen na význam volného času v jejich životě.
2. Zmapovat možnosti a způsoby trávení volného času zaměstnaných žen.
3. Zmapovat faktory týkající se zaměstnání, které ovlivňují trávení volného času zaměstnaných žen.
4. Zmapovat faktory týkající se rodiny, které ovlivňují trávení volného času zaměstnaných žen.
5. Komparovat způsoby trávení volného času vzhledem k věku, vzdělání, počtu dětí a převažujícímu charakteru práce zaměstnaných žen.
6. Zmapovat názory zaměstnaných žen na výroky o volném čase.

4.4 Výzkumný problém

Výzkumný problém je jednoznačná otázka či výrok, na kterou výzkumník hledá odpověď (Maňák, Švec Š., Švec V., ed., 2005).

Výzkumný problém tedy musí být formulován konkrétně, jednoznačně a pokud možno v tázací formě, dále musí implikovat možnost empirického ověřování a měl by vyjadřovat vztah mezi dvěma či více proměnnými (Chráska, 2007).

V souladu s hlavním cílem výzkumu byl stanoven tento výzkumný problém:

Jak významný je volný čas pro zaměstnané ženy a jaké jsou faktory, které ovlivňují využívání volného času zaměstnanými ženami?

4.4.1 Stanovení výzkumných otázek

V souladu s obsahem teoretické části diplomové práce, srovnání teorií, které uvádí literární zdroje a výsledků získaných z dotazníkového šetření a dále na dílčí cíle výzkumu byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Je pro všechny zaměstnané ženy volný čas stejně důležitou součástí života?
2. Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu věku stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity?
3. Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity?
4. Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu v počtu dětí stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity?
5. Mají zaměstnané ženy problém najít si volný čas výhradně pro sebe?
6. Existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií u žen, jejichž práce je fyzického charakteru?
7. Existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií u žen, jejichž práce je duševního charakteru?
8. Co je pro zaměstnané ženy nejvíce charakteristické ve vztahu rodina-práce-volný čas?
9. Jaké aktivity ve volném čase přináší zaměstnaným ženám největší či naopak žádné uspokojení?
10. Jsou zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích spokojeny s množstvím svého volného času a způsobem jeho využití?
11. Liší se aktivity ve volném čase zaměstnaných žen v závislosti na jejich věku?
12. Liší se stanoviska zaměstnaných žen k výroky o volném čase v závislosti na věku?
13. Liší se důležitost faktorů umožňujících využívat volný čas zaměstnaných žen v závislosti na jejich věku?

14. Které faktory týkající se rodiny a zaměstnání nejvíce brání zaměstnaným ženám využívat jejich volný čas?
15. Co jsou zaměstnané ženy ochotny udělat či naopak neudělat proto, aby měly více volného času a mohly jej využívat podle svých představ?
16. Je rozdíl mezi úhrnem volného času žen, které jsou zaměstnané, samostatně podnikající či pracující seniorky?
17. Jaká je těsnost vztahu mezi pořadím životních hodnot a věkem respondentek?

4.4.2 Stanovení hypotéz

Hypotéza je tvrzení vyjadřující vztah mezi dvěma proměnnými (Maňák, Švec Š., Švec, V., ed., 2005). Hypotéza musí být formulována jako tvrzení o rozdílech, vztazích nebo následcích. Hypotézu musí být možno empiricky ověřit, proměnné, které v hypotéze vystupují, musí být měřitelné či alespoň kategorizovatelné (Chráska, 2003). Hypotéza je chápána jako odpověď na výzkumnou otázku (Maňák, Švec, ed., 2004). V tomto výzkumu bylo stanoveno šest hypotéz, které hledaly odpovědi výzkumné otázky č. 2, 3, 4, 6, 7 a 17.

Proměnná je vlastnost (rys, jev, činitel, podmínka), které můžeme podle určitého předpisu přiřazovat určitá čísla nebo hodnoty. Rozlišujeme dva základní druhy proměnných:

1. měřitelné proměnné: můžeme určit počet, míru, stupeň jevu nebo vlastnosti
2. kategoriální proměnné: nemůžeme je kvantifikovat, ale pouze zařadit do tříd či kategorií (Maňák, Švec Š., Švec V., ed., 2005).

Proměnnými v případě tohoto výzkumu jsou věk, vzdělání, počet dětí, převažující charakter práce a pořadí životních hodnot.

Na základě výzkumných otázek č. 2, 3, 4, 6, 7 a 17 byly stanoveny tyto hypotézy:

H₁: Pro všechny zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₂: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₃: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu v počtu dětí je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₄: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje fyzická práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

H₅: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje duševní charakter práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

H₆: U žen různých věkových kategorií existuje shoda v hodnocení jednotlivých životních hodnot.

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořily zaměstnané ženy ve věku od 20 let.

Základní soubor musí být přesně a jasně definovaný (Maňák, Švec, ed., 2004). Základním souborem rozumíme všechny prvky (osoby, situace) patřící do skupiny, kterou zkoumáme (Chrástka, 2003), tzn. zaměstnané ženy.

Pro výzkum byl zvolen záměrný výběr, to znamená, že o výběru vzorku nerozhoduje náhoda, ale úsudek výzkumníka (Chrástka, 2003). Subjekty jsou tedy vybírány podle znaků, které jsou důležité pro předmět zkoumání (Maňák, Švec Š., Švec V., ed., 2005). Hlavním znakem pro výzkumný soubor bylo, že respondentky musí být zaměstnané, věková hranice 20 let byla stanovena s ohledem na teoretické poznatky z vývojové psychologie.

Výzkumný soubor tohoto výzkumu byl tvořen 268 zaměstnanými ženami ve věku od 20 let.

4.6 Statistická metoda chí-kvadrát

Statistická metoda chí-kvadrát (χ^2) se využívá v pedagogických výzkumech nejčastěji u tzv. testu dobré shody a u testu nezávislosti pro kontingenční, respektive čtyřpolní, tabulku. Oba testy patří mezi neparametrické testy významnosti. Pro účely této diplomové práce byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, který se používá v případech, kdy se rozhoduje, zda existuje souvislost (závislost) mezi dvěma jevy, jež byly změřeny na úrovni nominálního, popř. ordinálního měření (Maňák, Švec Š., Švec V., ed., 2005).

Nulová hypotéza vyjadřuje předpoklad, že mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi není závislost (souvislost) Alternativní hypotéza předpokládá, že mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi je souvislost (závislost). Vypočítaná hodnota se srovnává s hodnotou kritickou, která je uvedena ve statistických tabulkách. Pokud je vypočítaná

hodnota větší nebo rovna hodnotě tabelované, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu.

Testu nezávislosti chí-kvadrát nelze použít v případech, kdy ve více než 20% polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a v případě, že v některém poli je očekávaná četnost menší než 1.

Stupeň volnosti - ve statistice pozorované četnosti, volně volitelné při pevně daných okrajových součtech. Počet stupňů volnosti pak odpovídá počtu těchto pozorovaných četností a lze ho vypočítat podle vzorce $f=(r-1) \times (s-1)$, kde r = počet základních řádků, s = počet základních sloupců (Geist, 1992).

Statistická metoda chí-kvadrát byla použita u hypotézy H_1 , H_2 , H_3 , H_4 , a H_5 , tedy v případech, kdy byla zkoumána souvislost (závislost) mezi věkem, vzděláním, počtem dětí a mírou souhlasu či nesouhlasu na důležitost volného času a převažujícím charakterem práce a způsobem trávení volného času zaměstnaných žen.

4.7 Kendallův koeficient shody

Kendallův koeficient shody se používá v případech, kdy je potřeba posoudit, jak těsný je vztah mezi více jak dvěma pořadími. Kendallův koeficient shody může nabývat hodnot v intervalu od 0 do +1. Čím vyšší je jeho hodnota, tím těsnější je vztah mezi srovnávanými pořadími, to znamená, že je tím větší shoda mezi pořadími (Chrásková, 2003). Kendallův koeficient shody byl použit u hypotézy H_6 , kdy byla zkoumána těsnost vztahu mezi věkem respondentek a jejich řazením životních hodnot.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 268 zaměstnaných žen ve věku od 20 let.

5.1 Obecná data

Bydliště:

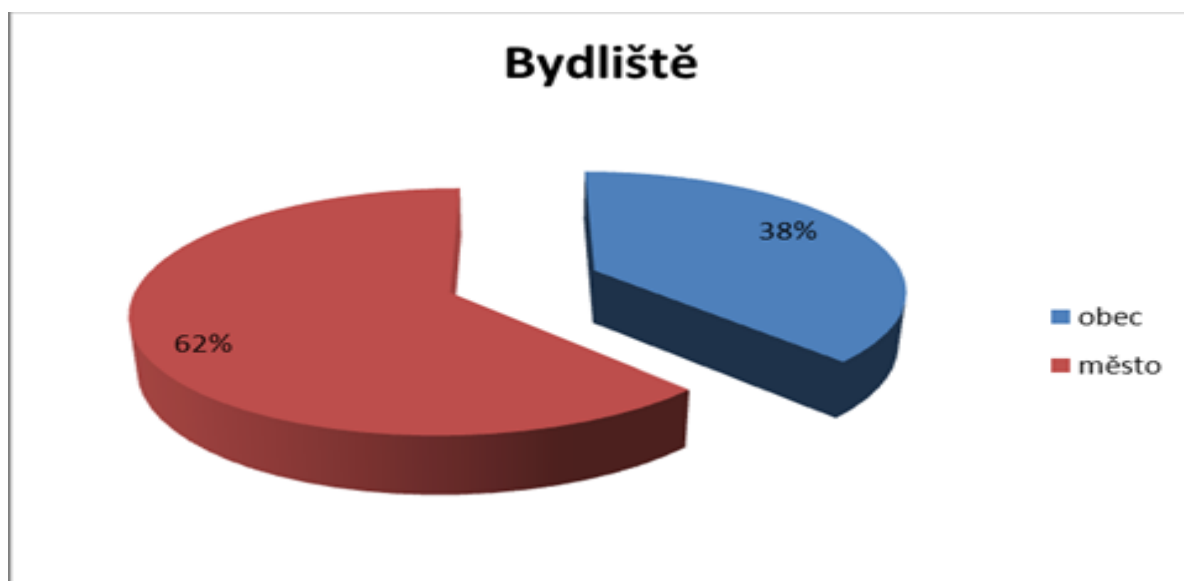
Z celkového počtu 268 respondentek bydlí 101 (38%) žen v obci do 5 tisíc obyvatel a 167 (62%) žen ve městě nad 5 tisíc obyvatel.

Tabulka č. 1: Bydliště

Bydliště	Počet	Počet v %
Obec do 5 tisíc obyvatel	101	38
Město nad 5 tisíc obyvatel	167	62
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 1: Bydliště

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Rodinný stav:

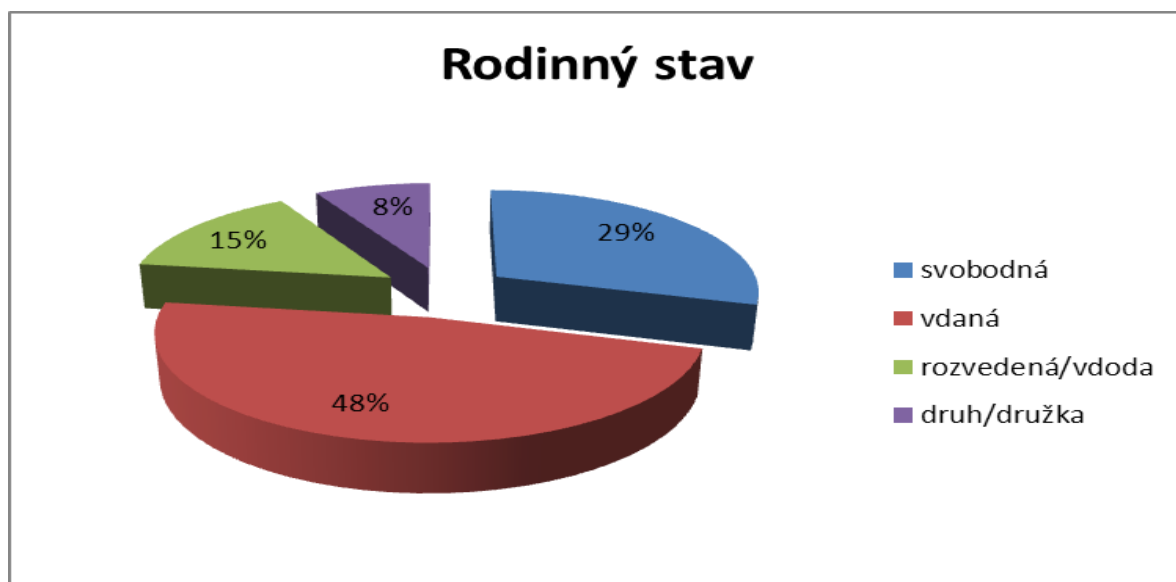
Ze všech respondentek je 79 (29%) svobodných, 128 (48%) vdaných, 39 (15%) z nich patří do kategorie rozvedená/vdova a 22 (8%) uvedlo jako svůj rodinný stav druh/družka.

Tabulka č. 2: Rodinný stav

Rodinný stav	Počet	Počet v %
Svobodná	79	29
Vdaná	128	48
Rozvedená/vdova	39	15
Druh/družka	22	8
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 2: Rodinný stav

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Vzdělání:

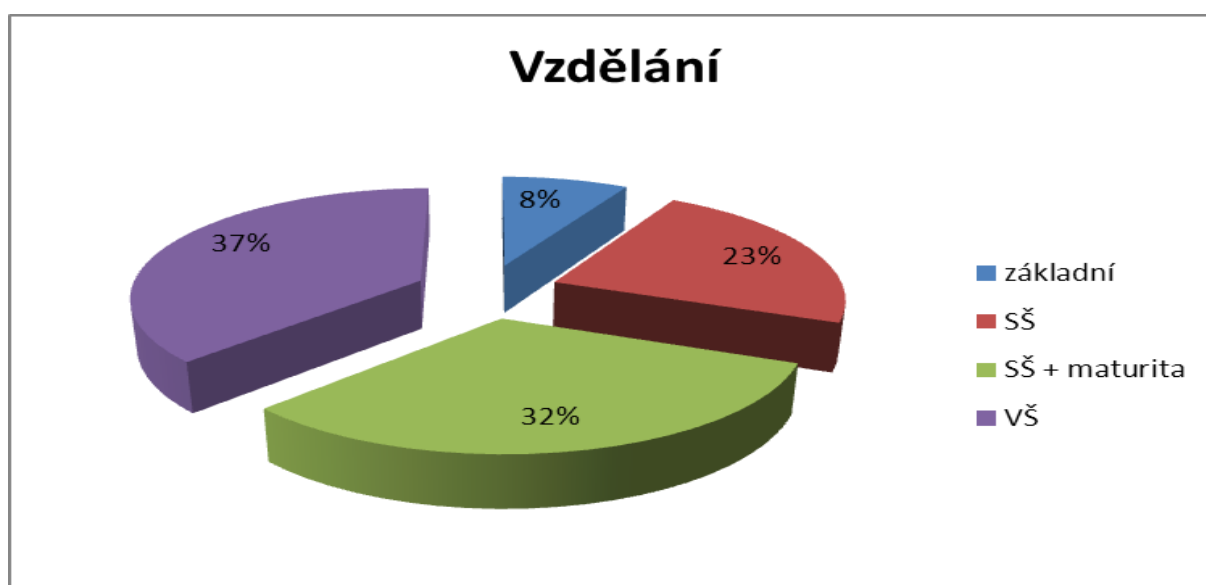
Rozložení respondentek v kategorii nejvyššího dosaženého vzdělání je následující: základní vzdělání má 22 (8%) žen, středoškolské vzdělání má 61 (23%) žen, středoškolského vzdělání s maturitou dosáhlo 85 (32%) žen a 100 (37%) žen má vzdělání vysokoškolské.

Tabulka č. 3: Vzdělání

Vzdělání	Počet	Počet v %
Základní	22	8
Středoškolské	61	23
Středoškolské s maturitou	85	32
Vysokoškolské	100	37
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 3: Vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Věk:

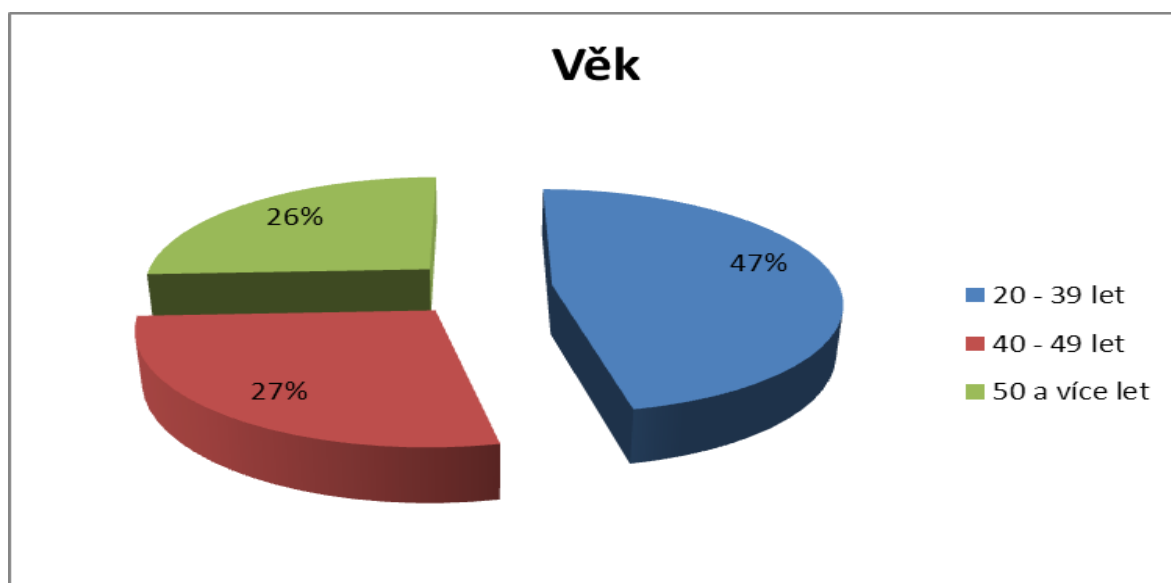
Respondentky měly na výběr tři věkové kategorie, které kopírovaly období mladé dospělosti, střední dospělosti a starší dospělosti a to podle Vágnerové (2008). V kategorii starší dospělosti byla určena pouze spodní věková hranice, horní věková hranice byla bez omezení a to z důvodu, že výzkumný soubor zahrnuje také pracující seniorky. Do věkové kategorie 20 – 39 let patří 125 (47%) žen, do kategorie 40 – 49 let 74 (27%) žen a respondentek starších jak 50 let je 69 (26%).

Tabulka č. 4: Věk

Věková kategorie	Počet	Počet v %
20 – 39 let	125	47
40 – 49 let	74	27
50 a více let	69	26
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 4: Věk

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Počet dětí:

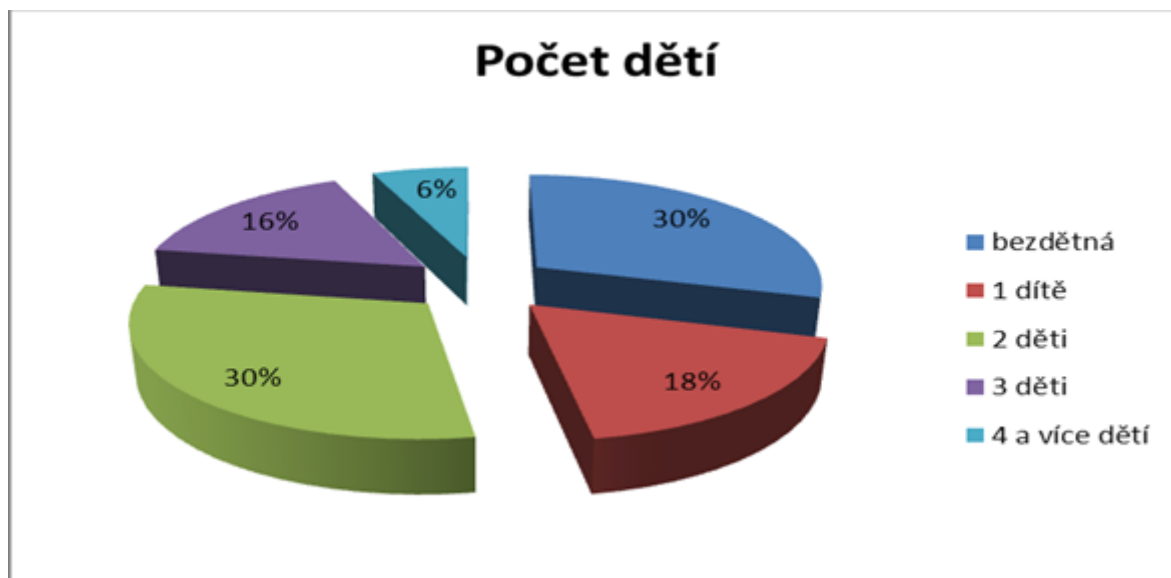
Z 268 žen, které se zúčastnily dotazníkového šetření, je jich 79 (30%) bezdětných, 48 (18%) s jedním dítětem, 81 (30%) se dvěma dětmi, 43 (16%) se třemi dětmi a 17 (6%) žen má čtyři a více dětí.

Tabulka č. 5: Počet dětí

Počet dětí	Počet	Počet v %
Bezdětná	79	30
1 dítě	48	18
2 děti	81	30
3 děti	43	16
4 a více dětí	17	6
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 5: Počet dětí

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Zaměstnání:

Další položkou v dotazníku byla otázka na typ zaměstnání. 175 (65%) respondentek je v zaměstnaneckém poměru, 62 (23%) je samostatně podnikajících (OSVČ) a 31 (12%) žen spadá do kategorie těch, které pobírají starobní důchod a zároveň pracují.

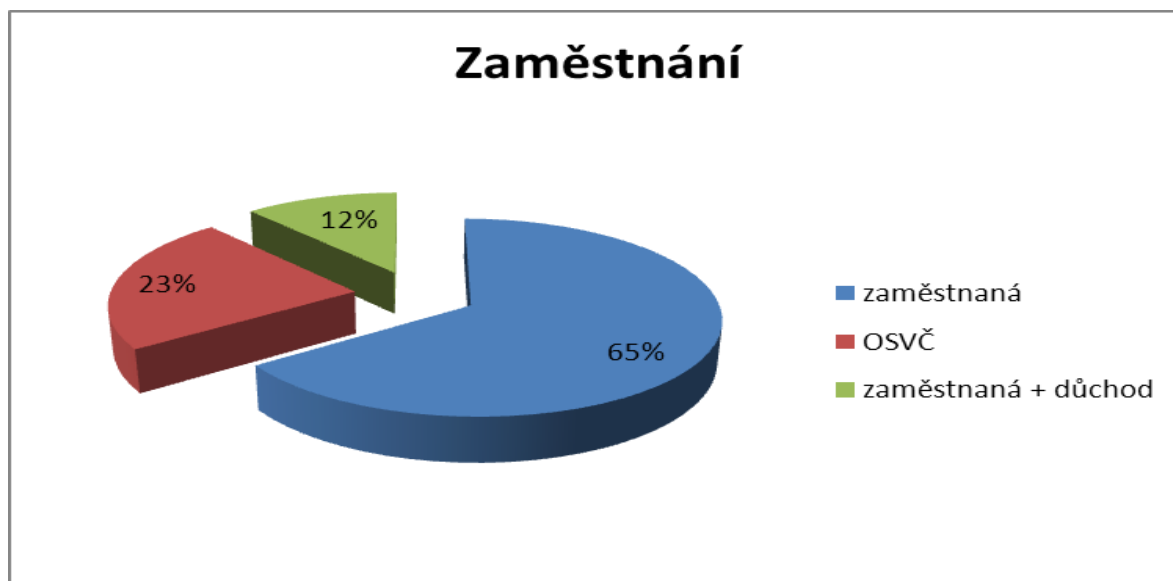
Tabulka č. 6: Zaměstnání

Typ zaměstnání	Počet	Počet v %
Zaměstnaná	175	65
OSVČ	62	23
Zaměstnaná + starobní důchod	31	12
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 6: Zaměstnání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Charakter práce:

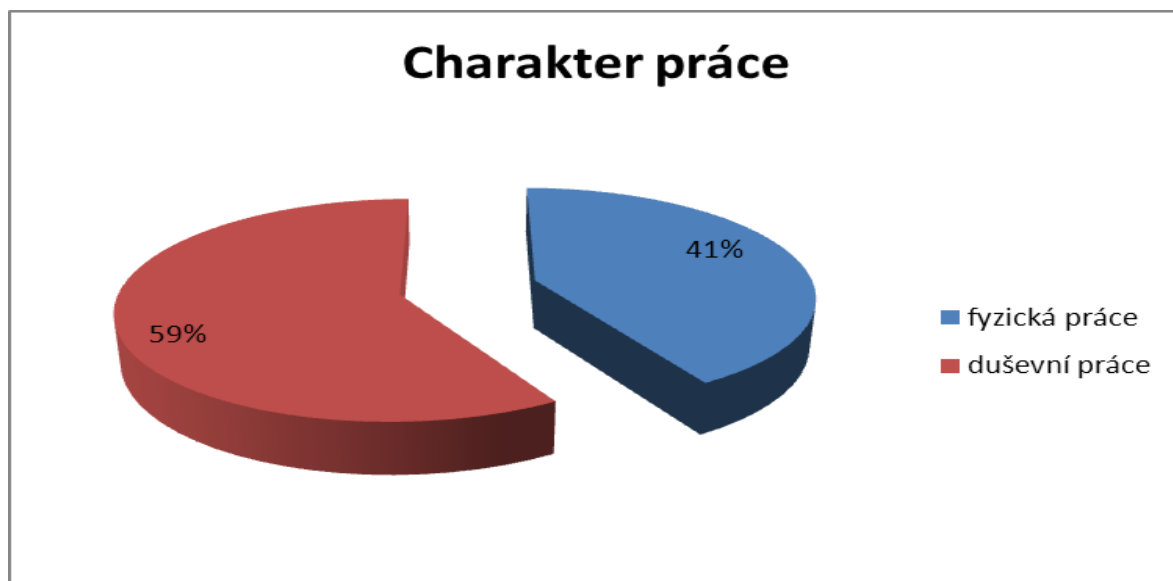
Další položka v dotazníku zjišťovala, jaký druh práce ženy vykonávají a to zda v jejich zaměstnání převažuje fyzická či duševní práce. U 111 (41%) žen převažuje fyzická práce a u 157 (59%) žen pak převažující složkou je duševní práce.

Tabulka č. 7: Charakter práce

Charakter práce	Počet	Počet v %
Fyzická práce	111	41
Duševní práce	157	59
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 7: Charakter práce

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pracovní provoz:

Osmá otázka v dotazníku se ptala na pracovní provoz žen. Z 268 respondentek jich výhradně v jednosměnném provozu pracuje 167 (62%), ve dvousměnném provozu pak 37 (14%). 37 (14%) žen pracuje v jednosměnném provozu včetně víkendu a nejmenší skupinu pak tvoří ženy pracující ve dvousměnném provozu včetně víkendu a těch je 27 (12%).

Tabulka č. 8: Pracovní provoz

Pracovní provoz	Počet	Počet v %
Jednosměnný	167	62
Dvousměnný	37	14
Jednosměnný včetně víkendu	37	14
Dvousměnný včetně víkendu	27	12
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 8: Pracovní provoz

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

5.2 Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Je pro všechny zaměstnané ženy volný čas stejně důležitou součástí života?

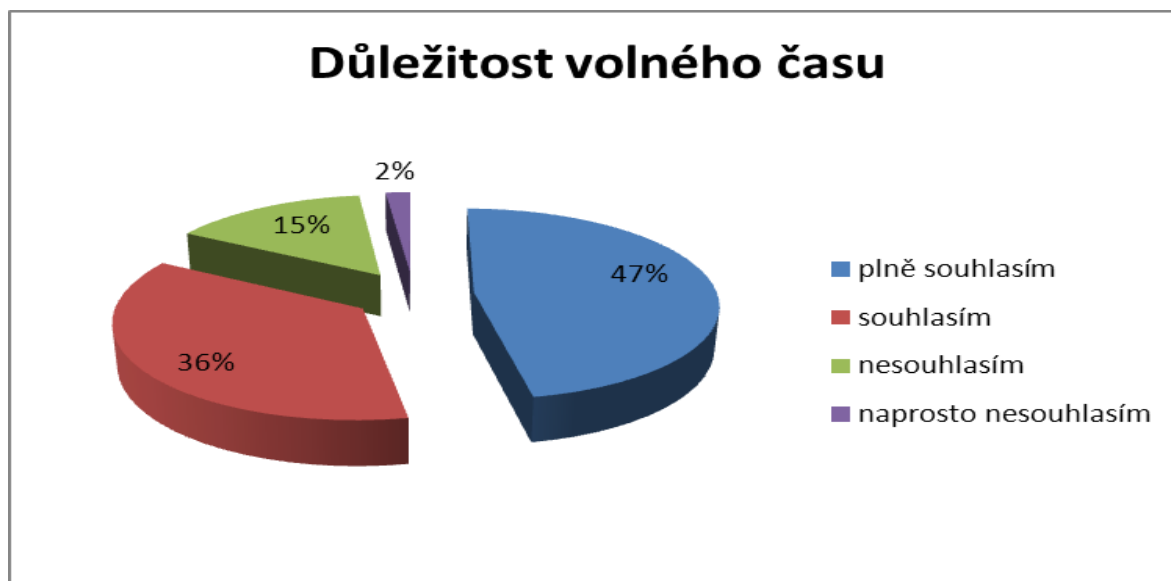
První výzkumná otázka vychází z položky č. 11 v dotazníku a ptá se na míru souhlasu s výrokem: volný čas je pro zaměstnanou ženu důležitý. Ze všech žen, které se zúčastnily dotazníkového šetření, s daným výrokem naprosto souhlasí 126 (47%) žen, souhlasí 97 (36%), naopak nesouhlasí 40 (15%) a naprosto nesouhlasí pouhých 5 (2%) žen.

Tabulka č. 9: Důležitost volného času

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	126	47
Souhlasím	97	36
Nesouhlasím	40	15
Naprosto nesouhlasím	5	2
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

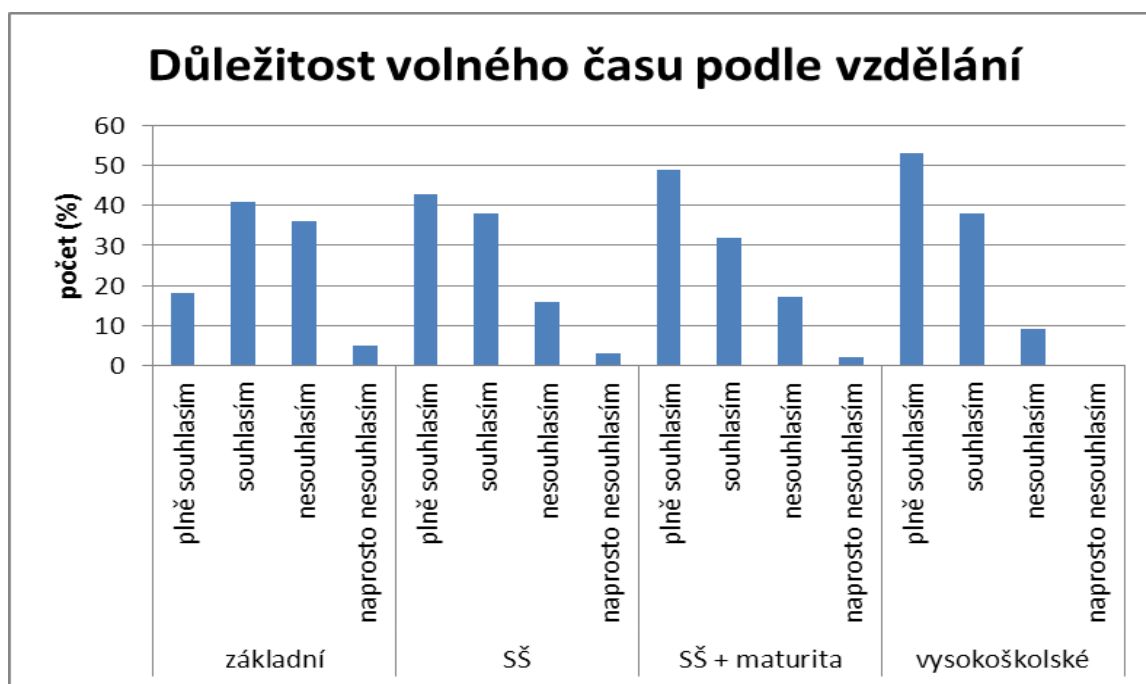
Graf č. 9: Důležitost volného času

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pokud ženy rozdělíme podle vzdělání, potom z 22 žen, které mají základní vzdělání, s daným výrokem plně souhlasí 4 (18%), souhlasí 9 (41%), nesouhlasí 8 (36%) a naprosto nesouhlasí pouze jedna z nich (5%). Výzkumný soubor dále tvořilo 61 žen se středoškolským vzděláním a jejich míra souhlasu je následující. Plně souhlasí 26 (43%), souhlasí 23 (38%), nesouhlasí 10 (16%) a naprosto nesouhlasí 2 (3%). Ženy, které dosáhly středoškolského vzdělání s maturitou, bylo 85 a z nich s výrokem naprosto souhlasí 42 (49%), souhlasí 27 (32%), nesouhlasí 14 (17%) a naprosto nesouhlasí 2 (2%). Největší skupinu tvořily ženy s vysokoškolským vzděláním a to 100 a z nich 54 (53%) s výrokem naprosto souhlasí, 38 (38%) souhlasí, 9 (9%) nesouhlasí a žádná z nich s výrokem naprosto nesouhlasí. Míra souhlasných odpovědí roste s nejvyšším dosaženým vzděláním respondentek. Lze tedy potvrdit výroky Doleželové (2010), která vidí vztah mezi vzděláním žen a potřebou seberealizace. Čím vyšší má žena vzdělání, tím vyšší má potřebu seberealizace mimo domácnost, ať už je to v zaměstnání či ve volném čase. Viz kapitola 3.2.3.

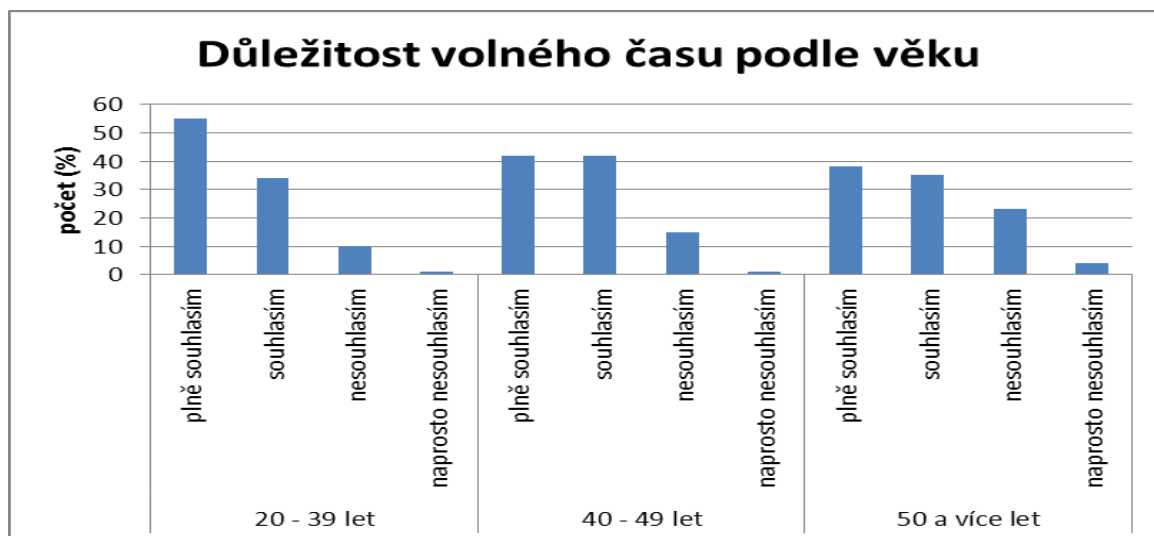
Graf č. 10: Důležitost volného času podle vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Míra souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem se mění v jednotlivých věkových kategoriích. Z žen ve věku 20 – 39 let, kterých je ve výzkumném souboru 125, jich s výrokem plně souhlasí 69 (55%), souhlasí 42 (34%), nesouhlasí 13 (10%) a naprosto nesouhlasí 1 (1%). Ve věkové kategorii 40 – 49 let, do které patří 74 žen, plně souhlasí 31 (42%), souhlasí 31 (42%), nesouhlasí 11 (15%) a naprosto nesouhlasí 1 (1%). V poslední věkové skupině, která zahrnuje 69 žen ve věku 50 let a více, jich s výrokem plně souhlasí 26 (38%), souhlasí 24 (35%), nesouhlasí 16 (23%) a naprosto nesouhlasí 3 (4%). Pávková (2008) tvrdí, že v období mladé dospělosti dochází k opouštění zálib a koníčků z důvodu budování pracovní kariéry a zakládání rodiny, v období střední dospělosti, kdy jedinec v povolání dosahuje vrcholu svých možností a často se projevuje profesionální únava, se opět vrací ke svým osobním zájmům, jež mu pomáhají dosáhnout pocitu uspokojení. V období stáří se volný čas s ubývajícím povinnostmi stává opět významným. Tvrzení Pávkové se plně potvrdilo u střední a starší věkové kategorie. Ženy z nejmladší věkové kategorie přisuzují volnému času stejnou důležitost, jako ostatní ženy. Zde dochází k rozdílu mezi výrokem Pávkové a odpověďmi respondentek. I přesto, že v období mladé dospělosti ženy mají své ambice jak po stránce pracovní, tak po stránce rodinné, volnému času přikládají velký význam.

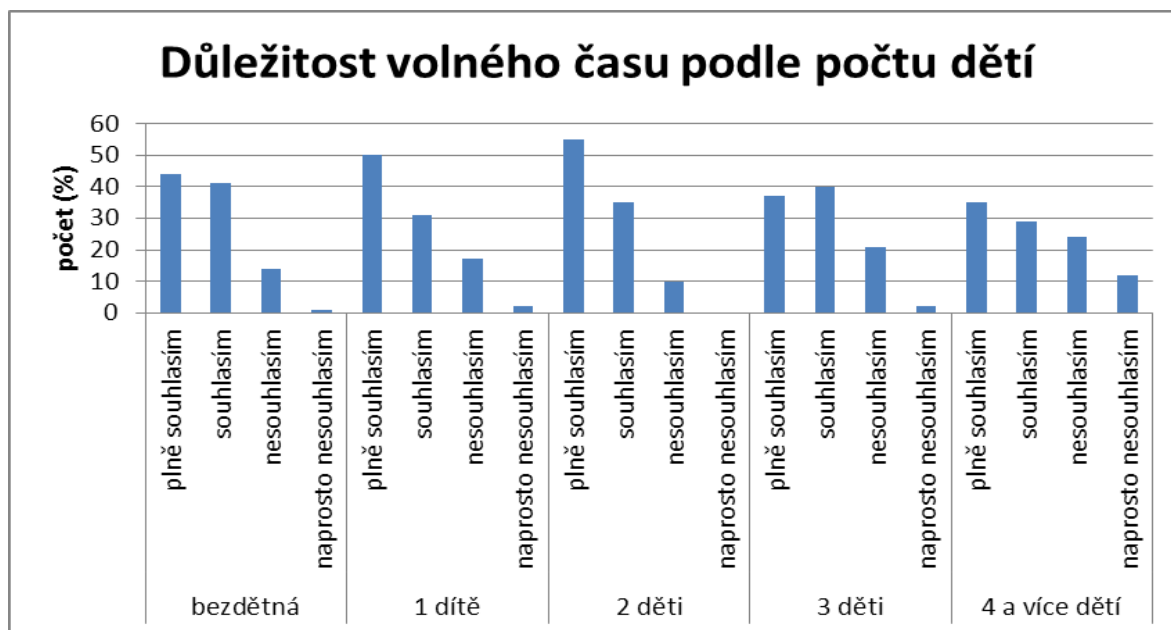
Graf č. 11: Důležitost volného času podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Přikládání důležitosti volnému času se mění v závislosti na počtu dětí, které ženy z výzkumného souboru mají. Z výzkumného souboru je 79 žen bezdětných a z nich s výrokem plně souhlasí 35 (44%), souhlasí 32 (41%), nesouhlasí 11 (14%) a naprosto nesouhlasí 1 (1%). Žen s jedním dítětem je 48 a plný souhlas vyslovilo 24 (50%), souhlas 15 (31%), nesouhlas 8 (17%) a naprosto nesouhlas 1 (2%). Nejpočetnější je skupina žen, které mají děti dvě (81), a z nich s výrokem plně souhlasí 45 (55%), souhlasí 28 (35%), nesouhlasí 8 (10%) a naprosto nesouhlasí ani jedna. Žen, které mají tři děti, je 43 a z nich 16 (37%) naprosto souhlasí, 17 (40%) souhlasí, 9 (21%) nesouhlasí a pouze 1 (2%) naprosto nesouhlasí. Kategorii, která je nejméně zastoupená, tvoří ženy se čtyřmi a více dětmi, těch je 17 a z těchto žen se s výrokem plně ztotožňuje 6 (35%), souhlasí 5 (29%), nesouhlasí 4 (24%) a naprosto nesouhlasí 2 (12%). Největší význam volnému času přikládají ženy se dvěma dětmi, s přibývajícím počtem dětí klesá míra souhlasu s důležitostí volného času. Zajímavostí je, že ani ženy bezdětné či ženy s jedním dítětem nekladou takovou váhu volnému času, jako právě ženy se dvěma dětmi. Procentuální rozložení míry souhlasu a nesouhlasu znázorňuje graf č. 12.

Graf č. 12: Důležitost volného času podle počtu dětí

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 2: Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílů věku stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity?

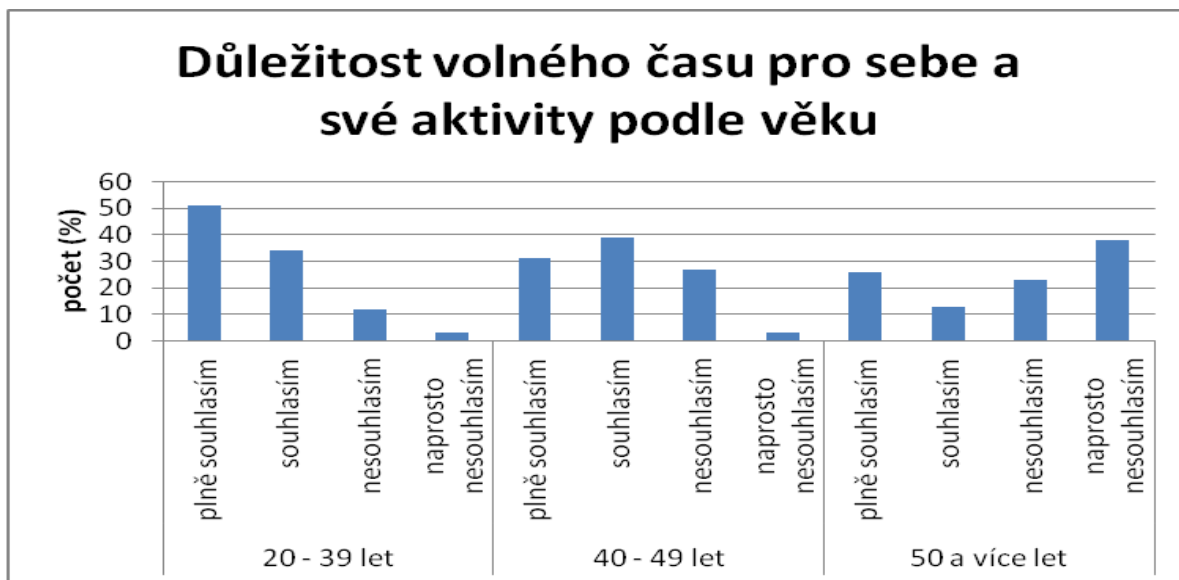
Tato výzkumná otázka vychází z položky 12 v dotazníku.

Ve věkové kategorii 20 – 39 let (125) s daným výrokem plně souhlasí 63 (51%) žen, souhlasí 43 (34%) žen, nesouhlasí 15 (12%) a naprosto nesouhlasí 4 (3%) ženy. Ve věkové kategorii 40 – 49 let (74) plně souhlasí s výrokem 23 (31%) žen, souhlasí 29 (39%) žen, nesouhlasí 20 (27%) a naprosto nesouhlasí 2 (3%) ženy. U žen starších 50 let (69) je míra souhlasu či nesouhlasu následující: plně souhlasí 18 (26%) žen, souhlasí 9 (13%) žen, nesouhlasí 16 (23%) žen a naprosto nesouhlasí 26 (38%) žen.

S přibývajícím věkem výrazně klesá míra souhlasu s výrokem, že pro zaměstnanou ženu je důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity a zároveň stoupá míra nesouhlasu. Ženy sice naprosto souhlasí s tím, že volný čas je důležitý a to bez ohledu na jejich věk, nicméně potřeba uchovat si část volného času jen pro sebe a své aktivity již klesá se vzrůstajícím věkem. U nejmladší věkové kategorie je možné vidět souvislost v teprve ustalujícím se životním stylu, ve střední věkové kategorii v bilanci životních úspěchů a neúspěchů a snahou vyrovnat se s odchodem dětí z rodiny a měnícím se

charakteru partnerských vztahů a u starší generace je možné vidět spojitost se změnou životních rolí – příprava na ztrátu či ztráta profesní role (Vágnerová, 2008).

Graf č. 13: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z této výzkumné otázky byly stanoveny následující hypotézy:

H₁: Pro všechny zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₀: Pro všechny zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích není stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Tabulka č. 10: Kontingenční tabulka č. 1

	20 – 39 let (P/O)	40 – 49 let (P/O)	50 a více let (P/O)	Σ
Plně souhlasím	63/48,5	23/28,7	18/26,5	104
Souhlasím	43/37,8	29/22,4	9/20,9	81
Nesouhlasím	15/23,8	20/14,1	16/13,1	51
Naprosto ne-souhlasím	4/14,9	2/8,8	26/8,2	32
Σ	125	74	69	268

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pro každé pole kontingenční tabulky vypočítáme hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 vypočítáme jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$$\chi^2 = 4,335 + 0,715 + 3,245 + 7,974 + 1,132 + 1,945 + 2,469 + 5,255 + 2,889 + 6,779 + 0,642 + 38,639 = 76,022$$

Počet stupňů volnosti: $f = (4-1) \times (3-1) = 6$. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a hladinu významnosti 0,05 je podle statistických tabulek kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$.

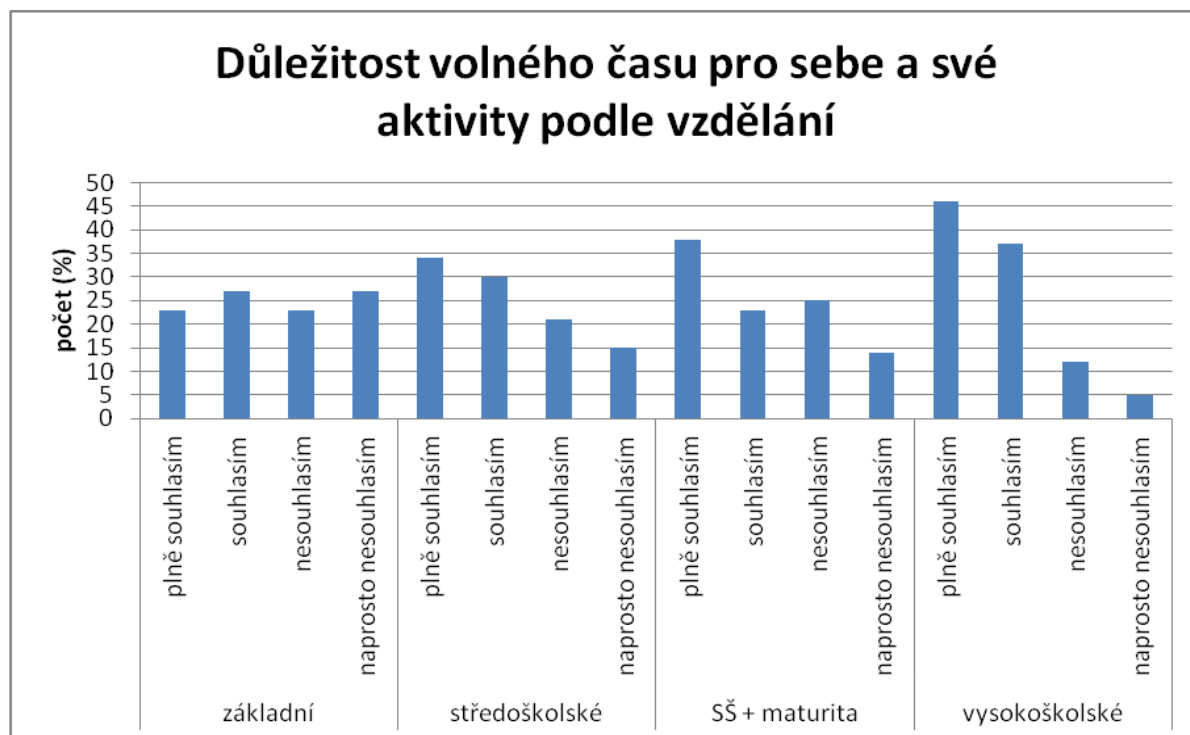
Protože vypočítaná hodnota je větší, než hodnota kritická, odmítáme nulovou hypotézu a lze konstatovat, že mezi četnostmi odpovědí na danou otázku a věkem respondentek je statisticky významná závislost.

Výzkumná otázka č. 3: Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity?

Tato výzkumná otázka vychází z položky 12 v dotazníku.

Z celého výzkumného souboru 268 žen jich je 22 se základním vzděláním a z nich s výrokem plně souhlasí 5 (23%) žen, souhlasí 6 (27%) žen, nesouhlasí 5 (23%) žen a naprosto nesouhlasí 6 (27%) žen. 61 žen dosáhlo středoškolského vzdělání a z nich s výrokem plně souhlasí 21 (34%), souhlasí 18 (30%), nesouhlasí 13 (21%) a naprosto nesouhlasí 9 (15%) žen. Žen, které mají středoškolské vzdělání ukončené maturitou, je 85 a z nich plně souhlasí 32 (38%), souhlasí 20 (23%), nesouhlasí 21 (25%) a naprosto nesouhlasí 12 (14%) žen. Vysokoškolsky vzdělaných žen je výzkumném souboru 100 a jejich odpovědi na daný výrok jsou následující: plně souhlasí 46 (46%) žen, souhlasí 37 (37%), nesouhlasí 12 (12%) a 5 (5%) žen s výrokem naprosto nesouhlasí. Lze konstatovat, že čím vyšší dosažené vzdělání, tím vyšší míra souhlasu s daným výrokem. Souvislost lze vidět ve vztahu vyšší vzdělání – vyšší potřeba seberealizace jak mimo domácnost či rodinu, tak mimo zaměstnání (Doleželová, 2010).

Graf č. 14: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z výzkumné otázky č. 3 byly stanoveny tyto hypotézy:

H₂: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₀: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání není stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Tabulka č. 11: Kontingenční tabulka č. 2

	Základní (P/O)	Středoškolské (P/O)	Středoškolské + maturita (P/O)	Vysokoškolské	Σ
Plně souhlasím	5/8,5	21/23,6	32/32,9	46/38,8	104
Souhlasím	6/6,6	18/18,4	20/25,6	37/30,2	81
Nesouhlasím	5/4,1	13/11,6	21/16,1	12/19	51
Naprosto nesouhlasím	6/2,6	9/7,2	12/10,1	5/11,9	32
Σ	22	61	85	100	268

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pro každé pole kontingenční tabulky vypočítáme hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 vypočítáme jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$\chi^2=1,441+0,286+0,025+1,336+0,054+0,001+1,225+1,531+0,198+0,169+1,491+2,579+4,446+0,45+0,357+4,001=19,59$.

Počet stupňů volnosti: $f=(4-1) \times (4-1)=9$. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a hladinu významnosti 0,05 je podle statistických tabulek kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(6)=16,919$.

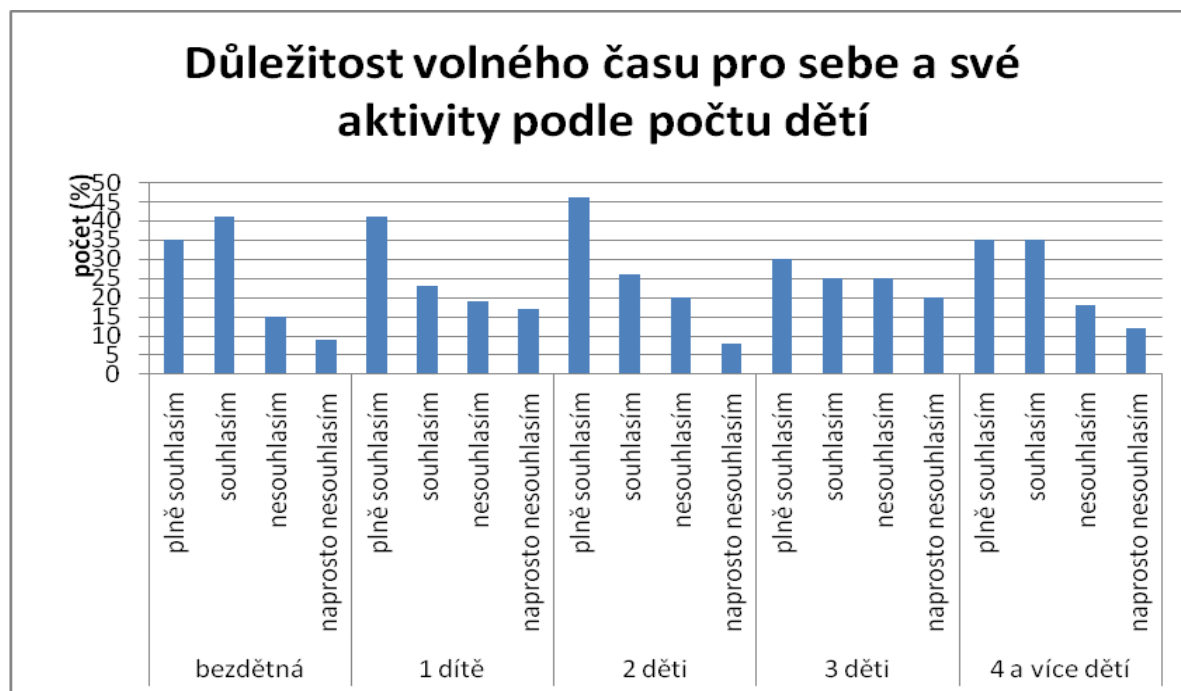
Protože vypočítaná hodnota je větší, než hodnota kritická, odmítáme nulovou hypotézu a lze konstatovat, že mezi četnostmi odpovědí na danou otázku a nejvyšším dosaženým vzděláním je statisticky významná závislost.

Výzkumná otázka č. 4: Je pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu v počtu dětí stejně důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a své aktivity

Tato výzkumná otázka vychází z položky 12 v dotazníku.

Výzkumný soubor obsahuje ženy bezdětné (79), s jedním dítětem (48), se dvěma dětmi (81), se třemi dětmi (43) a se čtyřmi a více dětmi (17). Z bezdětných žen plně souhlasí s výrokem 28 (35%), souhlasí 32 (41%), nesouhlasí 12 (15%) a naprosto nesouhlasí 7 (9%) z nich. Z žen s jedním dítětem plně souhlasí 20 (41%), souhlasí 11 (23%), nesouhlasí 9 (19%) a naprosto nesouhlasí 8 (17%) žen. U žen se dvěma dětmi je rozložení odpovědí následující: plně souhlasí 37 (46%), souhlasí 21 (26%), nesouhlasí 16 (20%) a naprosto nesouhlasí 7 (8%). Ženy, které mají tři děti, odpovídaly takto: plně souhlasí 13 (30%) žen, souhlasí 11 (25%), nesouhlasí také 11 (25%) a naprosto nesouhlasí 8 (20%) z nich. Ze 17 žen, které mají čtyři a více dětí, s výrokem plně souhlasí 6 (35%) žen, souhlasí 6 (35%) žen, nesouhlasí 3 (18%) a naprosto nesouhlasí 2 (12%) ženy. Míra souhlasu či nesouhlasu se liší od odpovědí na výzkumnou otázku č. 1. Výrazně vzrostlo procento žen se čtyřmi a více dětmi, které souhlasí s daným výrokem, naopak u všech ostatních kategorií míra souhlasu poklesla.

Graf č. 15: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle počtu dětí

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z výzkumné otázky č. 4 byly stanoveny tyto hypotézy:

H₃: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu v počtu dětí je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₀: Pro všechny zaměstnané ženy bez v počtu dětí není stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Tabulka č. 12: Kontingenční tabulka č. 3

	Bezdětná (P/O)	1 dítě (P/O)	2 děti (P/O)	3 děti (P/O)	4 a více dětí (P/O)	Σ
Plně souhlasím	28/30,6	20/18,6	37/31,4	13/16,7	6/16,7	104
Souhlasím	32/23,9	11/14,5	21/24,5	11/12,9	6/5,1	81
Nesouhlasím	12/15	9/9,1	16/15,4	11/8,2	3/3,2	51
Naprosto nesouhlasím	7/9,4	8/5,7	7/9,7	8/5,1	2/2	32
Σ	79	48	81	43	17	268

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pro každé pole kontingenční tabulky vypočítáme hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 vypočítáme jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$$\chi^2 = 0,221 + 0,105 + 0,999 + 0,819 + 6,856 + 2,745 + 0,845 + 0,5 + 0,279 + 0,159 + 0,6 + 0,001 + 0,023 + 0,956 + 0,013 + 0,613 + 0,928 + 0,752 + 1,649 + 0 = 19,063$$

Počet stupňů volnosti: $f = (4-1) \times (5-1) = 12$. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a hladinu významnosti 0,05 je podle statistických tabulek kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(6) = 21,026$.

Protože vypočítaná hodnota je menší, než hodnota kritická, nelze odmítnout nulovou hypotézu a lze konstatovat, že mezi odpověďmi na uvedenou otázku a počtem dětí nebyla prokázána statisticky významná závislost. To znamená, že počet dětí neovlivňuje významným způsobem to, zda je pro zaměstnané ženy důležité mít část svého času pro sebe a své aktivity.

Výzkumná otázka č. 5: Mají zaměstnané ženy problém najít si volný čas výhradně pro sebe?

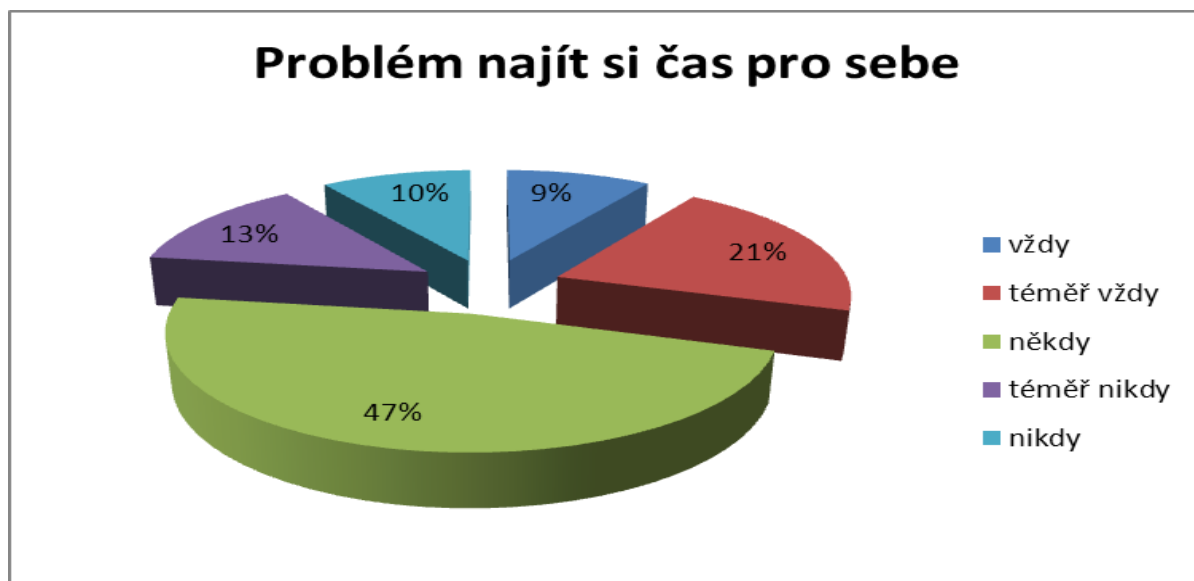
Tato výzkumná otázka vychází z položky č. 13 v dotazníku, která se ptá respondentek na to, zda nají problém najít si volný čas výhradně pro sebe. Na tuto otázku odpovědělo nejvíce žen 127 (47%), že mají někdy problém najít si čas výhradně pro sebe, naopak nejméně žen 26 (10%) nemá tento problém nikdy. Odpověď téměř vždy uvedlo 55 (21%) žen, téměř nikdy pak 35 (13%) a nejméně žen a to 25 (9%) odpovědělo, že vždy mají problém si najít čas pro sebe.

Tabulka č. 13: Problém najít si čas pro sebe

	Počet	Počet v %
Vždy	25	9
Téměř vždy	55	21
Někdy	127	47
Téměř nikdy	35	13
Nikdy	26	10
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

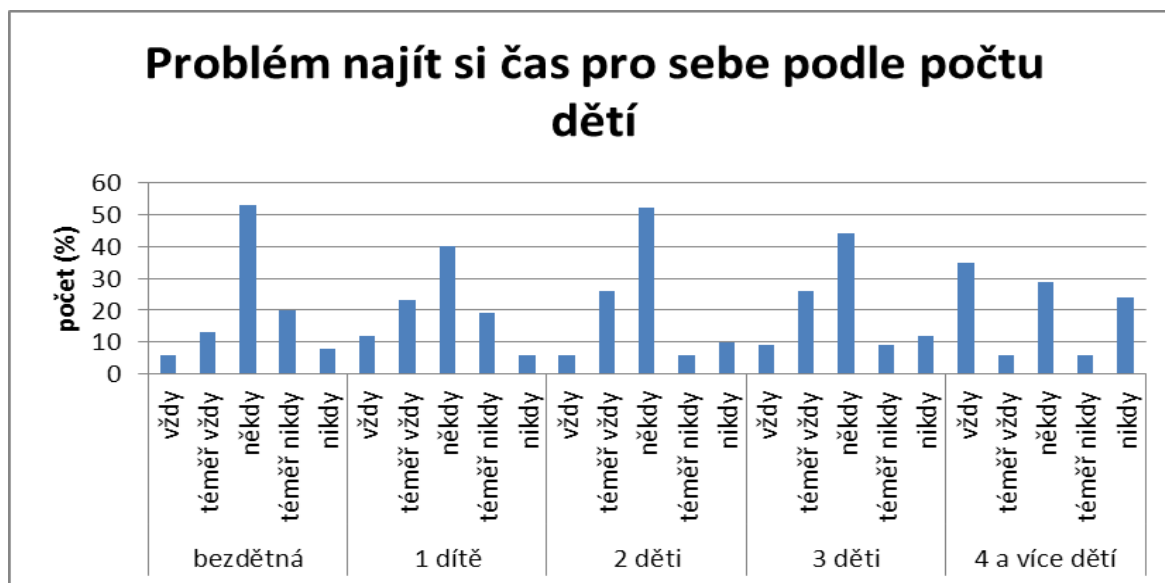
Graf č. 16: Problém najít si čas pro sebe

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Otázku problému, zda ženy mají problém si najít volný čas pro sebe, jsem zkoumala také z pohledu rozdílu odpovědí v závislosti na počtu dětí. Výzkumný soubor 268 žen obsahuje 79 žen bezdětných, 48 žen s jedním dítětem, 81 žen se dvěma dětmi, 43 žen se třemi dětmi a 17 žen, které mají čtyři a více dětí. Problém najít si volný čas vřdy má 7 (6%) bezdětných žen, 7 (12%) žen s jedním dítětem, 5 (7%) žen se dvěma dětmi, 4 (9%) ženy se třemi dětmi a 7 (35%) žen, které mají čtyři a více dětí. Odpověď „téměř vřdy“ zvolilo 10 (13%) bezdětných, 11 (23%) žen s jedním dítětem, 21 (3%) žen se dvěma dětmi, 11 (26%) žen se třemi dětmi a 1 (6%) žena se čtyřmi a více dětmi. Nejvíce žen, a to ve všech kategoriích, volilo odpověď, že někdy mají problém najít volný čas, bezdětných bylo 40 (53%), s jedním dítětem 19 (40%), se dvěma dětmi 42 (69%), se třemi dětmi 20 (44%) a se čtyřmi a více dětmi 5 (29%). Téměř nikdy nemá problém si najít čas pro sebe 16 (20%) bezdětných, 9 (19%) s jedním dítětem, 5 (8%) se dvěma dětmi, 4 (9%) se třemi dětmi a 1 (6%) se čtyřmi a více dětmi. Nikdy nemá problém s hledáním volného času 6 (8%) bezdětných žen, 3 (6%) ženy s jedním dítětem, 8 (13%) žen se dvěma dětmi, 5 (12%) žen se třemi dětmi a 4 (24%) žen se čtyřmi dětmi. Nelze tedy říci, že by ženy s více dětmi měly větší problém najít si volný čas pro sebe. Výzkumná otázka č. 13 se ptá na faktory, které jsou důležité pro využívání volného času a respondentky uvedly, že nejdůležitější je dobrá organizace času. Tento faktor zjevně hraje roli i v otázce problematiky nalezení volného času pro sebe samu. Jestliže ženy jsou schopny svůj čas dobře zorganizovat, pak počet dětí nehraje žádnou roli v tom, zda žena má či nemá problém najít si čas pro sebe a své aktivity.

Graf č. 17: Problém najít si čas pro sebe podle počtu dětí

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Na stejnou otázku jsem pohlížela také z úhlu zaměstnání a zkoumala jsem rozdíl mezi odpověďmi na danou otázku mezi ženami, kterou jsou zaměstnané, OSVČ a pracující důchodkyně. Problém najít si volný čas vždy má 9 (4%) zaměstnaných žen, 9 (19%) žen OSVČ a 9 (29%) žen, které pobírající starobní důchod a zároveň pracují. Téměř vždy odpovědělo 38 (15%) zaměstnaných, 11 (22%) OSVČ a 6 (19%) pracujících důchodkyň. Ženy, které zvolily odpověď někdy, je 87 (55%) zaměstnaných, 32 (37%) OSVČ a 8 (26%) důchodkyň. Téměř nikdy odpovědělo 30 (15%) zaměstnaných žen, 8 (5%) OSVČ a 2 (7%) pracujících senierek. A nikdy nemá problém najít si volný čas pro sebe 11 (9%) zaměstnaných žen, 3 (3%) OSVČ a 6 (19%) žen, které pracují a současně pobírají starobní důchod. Ženy, které jsou zároveň zaměstnané a pobírají starobní důchod, mají největší množství volného času v pracovní dny (viz výzkumná otázka č. 16) a tytéž ženy mají největší problém s nalezením volného času pro sebe. Hledání odpovědi na tento nepoměr by mohlo být předmětem dalšího zkoumání, které by hledalo důvody, proč pracující seniorky mají největší problém najít si volný čas pro sebe a své aktivity.

Největší překážkou vzhledem k zaměstnání, která brání využívat volný čas, je časová náročnost zaměstnání (více výzkumná otázka č. 14). Právě časová náročnost zaměstnání může být tím problémem, který omezuje ženám najít si volný čas pro sebe.

Procentuální rozložení odpovědí znázorňuje graf č. 18.

Graf č. 18: Problém najít si čas pro sebe podle zaměstnání

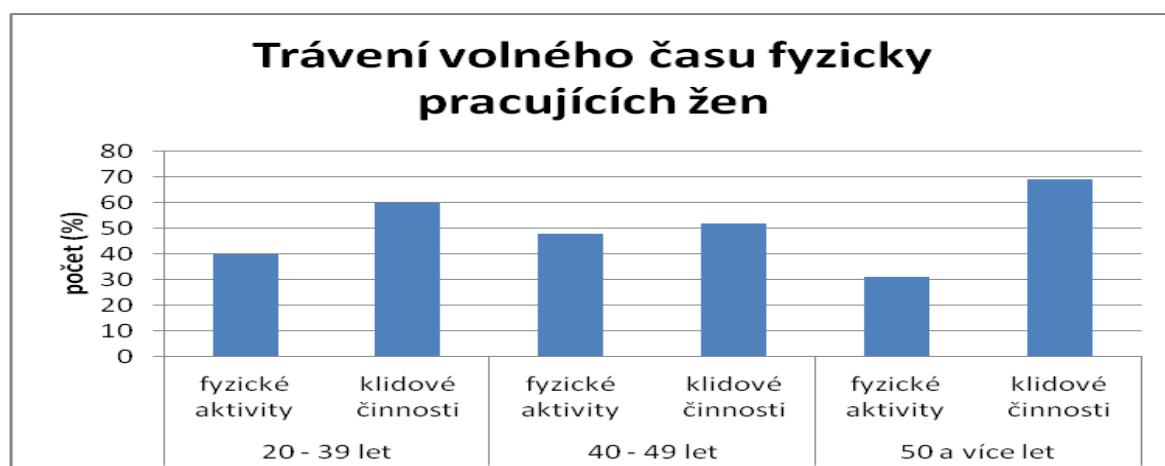
Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 6: Existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií u žen, jejichž práce je fyzického charakteru?

Základem výzkumné otázky je položka 14 v dotazníku.

Výzkumný soubor složený z celkového počtu 268 respondentek obsahuje 111 (41%) žen, jejichž charakter práce je převážně fyzický. Ve věkové kategorii 20 – 39 let je 50 žen a z nich se 20 (40%) věnuje ve volném čase více fyzickým aktivitám a 30 (60%) se věnuje více klidovým činnostem. Ve věkové kategorii 40 – 49 let, která čítá 25 žen, se 12 (48%) věnuje spíše fyzickým aktivitám a 13 (52%) spíše klidovým činnostem. U žen, jejichž věk je nad 50 let (36), se rozložení mění takto: 11 (31%) se věnuje více fyzickým aktivitám a 25 (69%) dává přednost klidovým činnostem.

Graf č. 19: Trávení volného času fyzicky pracujících žen

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z výzkumné otázky č. 6 byly stanoveny tyto hypotézy:

H₄: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje fyzická práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

H₀: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje fyzická práce, neexistuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

Tabulka č. 14: Kontingenční tabulka č. 4

	20 – 39 let (P/O)	40 – 49 let (P/O)	50 a více let (P/O)	Σ
Fyzické aktivity	20/19,4	12/9,7	11/13,9	43
Klidové činnosti	30/30,6	13/15,3	25/22,1	68
Σ	50	25	36	111

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pro každé pole kontingenční tabulky vypočítáme hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 vypočítáme jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$$\chi^2 = 0,019 + 0,012 + 0,545 + 0,346 + 0,605 + 0,381 = 1,908$$

Počet stupňů volnosti: $f = (2-1) \times (3-1) = 2$. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a hladinu významnosti 0,05 je podle statistických tabulek kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$.

Vypočítaná hodnota je menší než hodnota kritická, proto nelze odmítnout nulovou hypotézu. Mezi četnostmi odpovědí a věkem respondentek není závislost. Věk fyzicky pracujících respondentek nemá statisticky významný vliv na to, jak tráví volný čas.

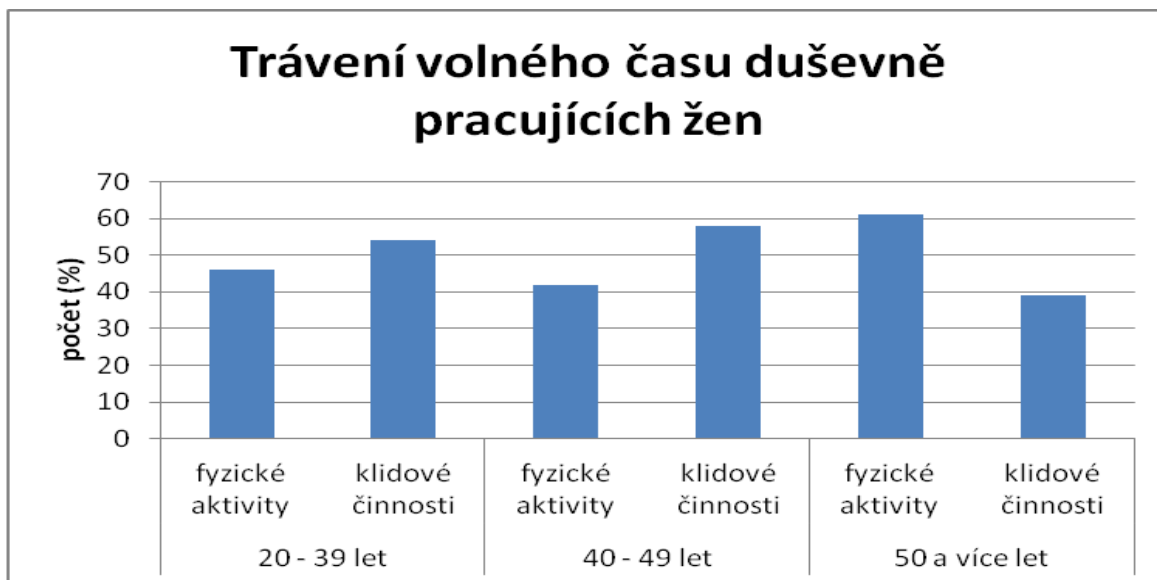
Výzkumná otázka č. 7: Existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií u žen, jejichž práce je duševního charakteru?

Základem výzkumné otázky je položka 14 v dotazníku.

Z výzkumného souboru všech respondentek je 157 (59%) žen, u nichž převažuje duševní charakter práce. 76 žen patří do nejmladší věkové kategorie a z nich 35 (46%) se věnuje převážně fyzickým aktivitám ve svém volném čase a 41 (54%) spíše klidovým činnostem.

Ze 48 žen ve věku 40 – 49 let jich 20 (42%) dává přednost fyzickým aktivitám a 28 (58%) naopak klidovým činnostem a z 33 žen, jejichž věku je více jak 50 let, jich 20 (61%) preferuje fyzickou činnost a 13 (39%) pak klidovou činnost ve volném čase.

Graf č. 20: Trávení volného času duševně pracujících žen

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z této výzkumné otázky byly stanoveny tyto hypotézy:

H₅: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje duševní práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

H₀: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje duševní práce, neexistuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

Tabulka č. 15: Kontingenční tabulka č. 5

	20 – 39 let (P/O)	40 – 49 let (P/O)	50 a více let (P/O)	Σ
Fyzické aktivity	35/36,3	20/22,9	20/15,7	75
Klidové činnosti	41/39,7	28/25,1	13/12,2	82
Σ	76	48	33	157

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pro každé pole kontingenční tabulky vypočítáme hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 vypočítáme jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$$\chi^2 = 0,47 + 0,043 + 0,367 + 0,033 + 1,178 + 0,053 = 1,721$$

Počet stupňů volnosti: $f = (2-1) \times (3-1) = 2$. Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a hladinu významnosti 0,05 je podle statistických tabulek kritická hodnota testového kritéria $\chi_{20,05(2)} = 5,991$.

Vypočítaná hodnota je menší než hodnota kritická, proto nelze odmítnout nulovou hypotézu. Mezi četnostmi odpovědí a věkem respondentek není závislost. Věk duševně pracujících respondentek nemá statisticky významný vliv na to, jaký způsob trávení volného času preferují.

Z výsledků hypotéz H_4 a H_5 vyplývá, že není žádný vztah mezi převažujícím charakterem práce, věkem žen a způsobem trávení volného času. K podobným výsledkům dospěla ve svém výzkumu i Olšáková (2009). Z jejího výzkumu vyplývá, že mezi nejoblíbenější aktivity žen ve volném čase patří četba, sledování televize, sport, turistika, vycházky, návštěvy rodiny a přátel, ruční práce, práce na zahradě, práce na PC, kino, divadlo, koncerty a to bez rozdílu věku žen a jejich zaměstnání či dosaženého vzdělání.

Obě zjištění korespondují s tvrzením Bierzové (2006), že dnes převažují tendence trávit volný čas neorganizovaně. Neklade se důraz na výkon, ale prožitek – pocit vlastního uspokojení, radosti, seberealizace.

Vzhledem k tomu, že ženy byly tázány pouze na to, zda v jejich volném čase převažují fyzické aktivity nebo klidové činnosti a toto nebylo dále více specifikováno, doporučovala bych pokračovat ve výzkumu a tázat se žen na to, čemu přesně se ve svém volném čase věnují a dále zjistit důvod, proč se věnují právě této činnosti, jaké faktory hrají roli při volbě způsobu trávení volného času, zda se jedná o dobrovolnou volbu či „nutnost“ například ze zdravotních či finančních důvodů.

Výzkumná otázka č. 8: Co je pro zaměstnané ženy nejvíce charakteristické ve vztahu rodina-práce-volný čas?

Tato výzkumná otázka vychází z otázky č. 15 v dotazníku. Pro lepší přehlednost označím jednotlivé odpovědi následovně:

- A. Práce je můj koníček, ve volném čase proto studuji a zdokonaluji se v činnostech souvisejících s mou prací.
- B. Rodina je pro mne vším, ve volném čase se věnuji rodině a takovým činnostem, které přináší potěšení i užitek pro rodinu.
- C. Volný čas si striktně uchovávám pro sebe a své aktivity.
- D. Volný čas věnuji rodině, ale část si nechávám pro sebe a své aktivity.
- E. Volný čas věnuji rodině a činnostem, které souvisí s mou prací.

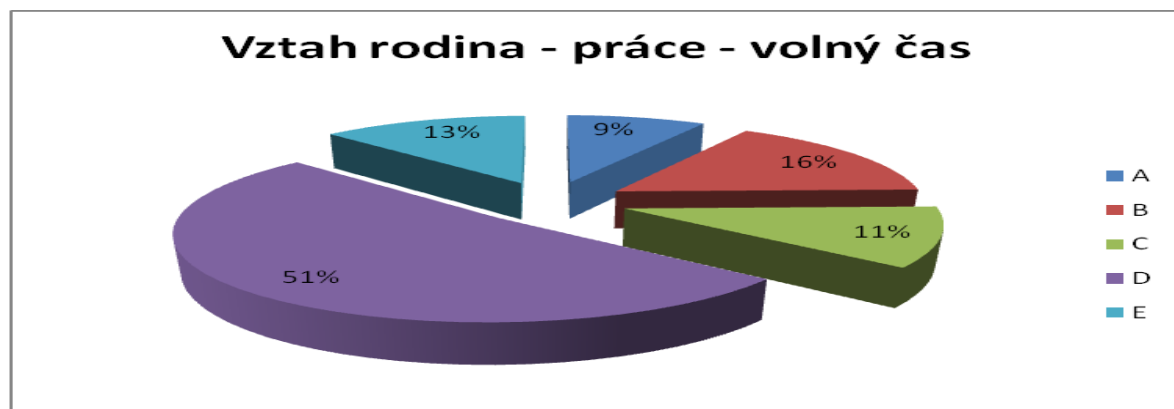
Ze všech žen ve výzkumném souboru zvolilo odpověď A 23 (9%), odpověď B pak 43 (16%), odpověď C 30 (11%), nejvíce žen volilo možnost D a to 138 (51%) a poslední možnost E napsalo 34 (13%) žen.

Tabulka č. 16: Vztah rodina – práce – volný čas

Odpověď	Počet	Počet v %
A	23	9
B	43	16
C	30	11
D	138	51
E	34	13
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 21: Vztah rodina – práce – volný čas

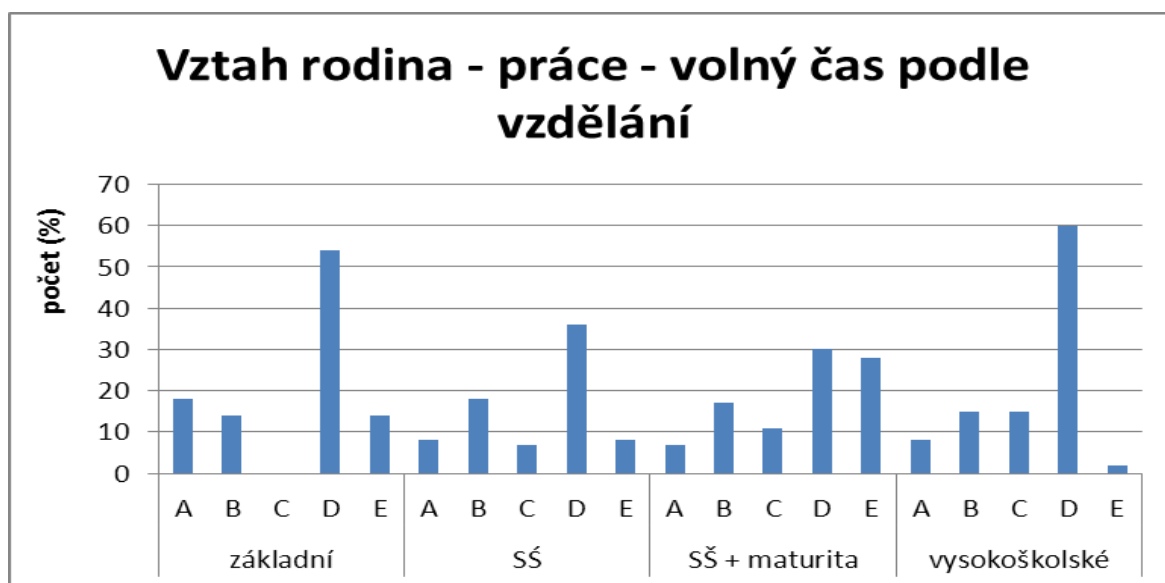

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Rozdíly v prioritách už žen jsem hledala v závislosti na jejich nejvyšším dosaženém vzdělání. Ženy se základním vzděláním, kterých je 22 z celkového počtu 268 žen, zvolilo odpověď A 5 (18%), odpověď B 2 (14%), odpověď C ne zvolila ani jedna z nich, odpověď D 12 (54%) a odpověď E 3 (14%). Ženy se středoškolským vzděláním (61) volily odpověď A v 6 (8%) případech, odpověď B v 9 (18%), odpověď C v 5 (7%), odpověď D v 36 (36%) a odpověď E v 5 (8%). Ty ženy, které dosáhly středoškolského vzdělání s maturitou (86) volily odpověď A 6 (7%) případech, B v 16 (17%), C v 10 (11%), D ve 29 (30%) a E ve 25 (28%). Vysokoškolsky vzdělané ženy (100) volily možnost A v 8 (8%) případech, B v 15 (15%), C také v 15 (15%), D v 60 (60%) a E v pouhých 2 (2%).

Všechny ženy bez rozdílu ve vzdělání volily nejčastěji odpověď D, tedy že volný čas věnují rodině, ale část si nechávají pro sebe a své aktivity. Odpověď A nejčastěji volily ženy se základním vzděláním, odpověď B pak ženy se středoškolským vzděláním, odpověď C vysokoškolačky a odpověď E ženy, které mají vzdělání ukončené maturitou. Překvapující je výsledek u žen se základním vzděláním, které nejčastěji ze všech žen, volily odpověď A, tedy že práce je jejich koníčkem a ve volném čase se věnují studiu a zdokonalují se v činnostech souvisejících s jejich prací. Lze předpokládat, že ženy dále studují, či absolvují různé kurzy proto, aby si zvýšily své vzdělání a tím i hodnotu na trhu práce. Toto tvrzení je možno doložit také tím, že tuto odpověď velmi často volily ženy z nejmladší věkové kategorie – viz graf č. 23.

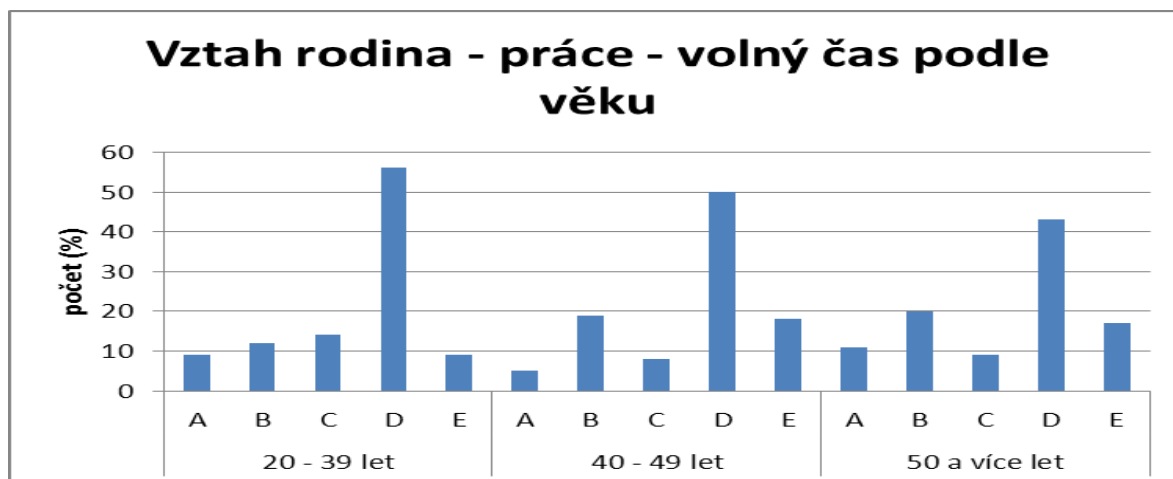
Graf č. 22: Vztah rodina – práce – volný čas podle vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Odpovědi jsem dále kategorizovala podle věku žen. Ženy ve věkové skupině 20 – 39 let (125) volily odpověď A 11x (9%), B 15x (12%), C 18x (14%), D 70x (56%) a E 11 (9%). Skupinu ve věku od 40 do 49 let tvoří celkem 74 žen a jejich odpovědi jsou následující: A 4 (5%), B 14 (19%), C 6 (8%), D 37 (50%) a E 13 (18%). Nejméně početnou skupinu tvoří ženy starší 50 let (69) a odpovídaly takto: A 8 (11%), B 14 (20%), C 6 (9%), D 29 (43%) a E 12 (17%). Opět je nejčastěji volenou odpovědí a to ve všech věkových skupinách odpověď D, odpověď A nejčastěji volily ženy ve věku 40 – 49 let, odpověď B byla nejčastější u žen starších 50 let, odpověď C nejčastěji volily ženy z nejmladší věkové skupiny a odpovědi E byly srovnatelně časté u všech skupin žen.

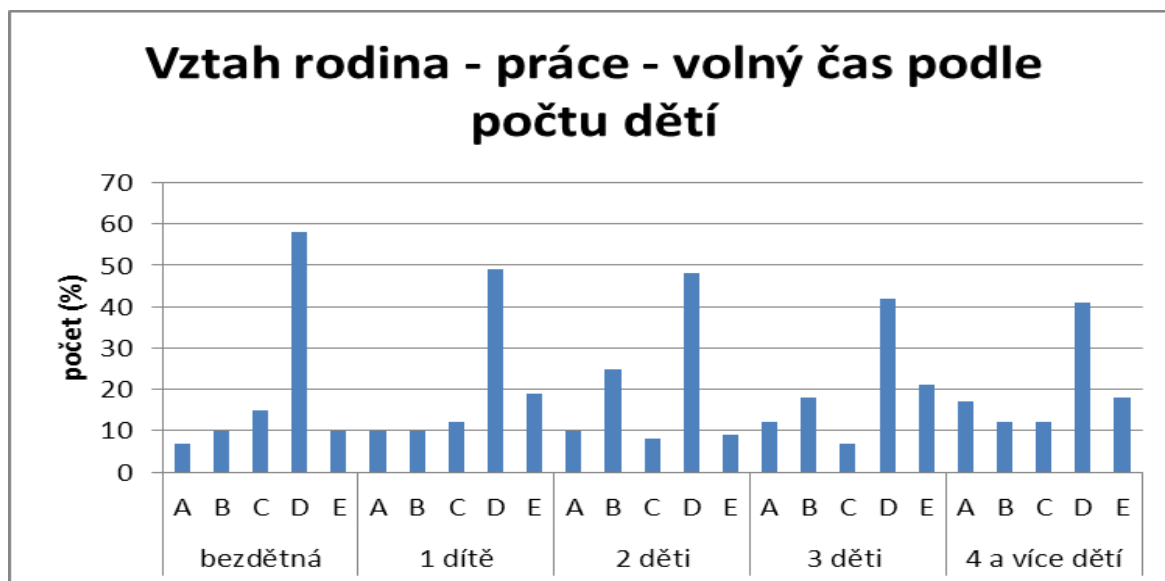
Graf č. 23: Vztah rodina – práce – volný čas podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Dále vztah rodina – práce – volný čas analyzovala podle toho, kolik mají ženy dětí a zda se budou jejich odpovědi lišit právě v závislosti na počtu dětí. Bez ohledu na to, kolik mají ženy dětí, volily nejčastěji odpověď D a to takto: bezdětné 46 (58%), s jedním dítětem 24 (49%), se dvěma dětmi 39 (48%), se třemi dětmi 18 (42%) a se čtyřmi a více dětmi 7 (41%). Bezdětné ženy dále volily na dalších místech možnost C 12 (15%) a B a E a to vždy 8 (10%) z nich a nejméně častá byla varianta odpovědi A 5 (7%). Jako druhou nejčastější odpověď volily ženy s jedním dítětem možnost E a to 9 (19%) z nich, dále odpověď C 6 (12%) a A a B vždy 5 (10%) z nich. Ženy se dvěma dětmi volily druhou nejčastější odpověď B 20 (25%) a A, E a C a to 8 (10%), 7 (8%), 7 (8%) z nich. U žen se třemi dětmi se volené možnosti seřadily takto: E 9x (21%), B 8x (18%), A 5x (12%) a C 3x (7%). U žen se čtyřmi a více dětmi není tak velký rozdíl ve volených odpovědích, vždy 3 (17%) volily odpověď A a E, a vždy dvě (12%) volily odpověď B a C.

Graf č. 24: Vztah rodina – práce – volný čas podle počtu dětí

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Bez ohledu na věk, vzdělání či počet dětí ženy z výzkumného vzorku volily nejčastěji odpověď D – volný čas věnuji rodině, ale část si nechávám pro sebe a své aktivity.

V otázce v dotazníku nebylo ovšem specifikováno, co přesně znamená „věnovat volný čas rodině“. Zda to znamená, že rodina společně tráví volný čas či zda žena tráví svůj volný čas ve prospěch rodiny, např. vytvářením hodnot pro rodinu – zavařování, pletení, zvelebování domu. Vzhledem k tomu, že tato odpověď byla naprosto jednoznačně nejčastější volbou, doporučovala bych rozvést tuto otázku a více specifikovat, aby byla dána jasná odpověď na to, co pro ženy znamená „věnovat volný čas rodině“.

Výzkumná otázka č. 9: Jaké aktivity ve volném čase přináší zaměstnaným ženám největší či naopak žádné uspokojení?

Tato výzkumná otázka vychází z položky 16 a 17 v dotazníku, kdy respondentky měly na výběr z osmi aktivit (mohly uvést více odpovědí) a devátá položka byla otevřená, mohly doplnit libovolnou odpověď. Aktivity jsou shodné jak pro položku 16, tak pro položku 17.

U aktivit, které přináší největší uspokojení, byla nejčastější volbou práce pro rodinu, dům a zahradu (142x), druhou nejčastěji volenou aktivitou byly klidové činnosti – četba, sledování TV, internet, umělecká činnost (135x), na třetím místě to byly aktivity, při kterých dochází k setkání s lidmi (106x), poté následoval sport, fyzicky namáhavá činnost (94x) a s velkým odstupem jsou na dalším místě klidové činnosti přinášející mimořádný

zážitek, např. divadelní představení (53x), 26x byly voleny aktivity zvyšující hodnotu na trhu práce, 22x byl zvolen sport přinášející adrenalinový či mimořádný zážitek, pouze 16x byla zvolena charitativní činnost a pět respondentek zvolilo možnost uvést svou vlastní odpověď a tou byl ve všech pěti případech Bůh.

Největší uspokojení přináší ženám práce pro rodinu, což je možné dát do vztahu s výsledky výzkumné otázky č. 8.

Zjištění, která přinesla tato výzkumná otázka, jsou v souladu s výzkumem Olšákové (2009). Ta ovšem neuvádí počet, kolikrát byla daná činnost zvolena, pouze pořadí nejoblíbenějších činností.

Šamanová (2009) dospěla ve svém výzkumu volného času k těmto výsledkům: vedle sledování televize, sportování a četby tráví lidé svůj čas často s rodinou a přáteli a také procházkami. Častěji než dříve vyplňuje volný čas počítač, naopak na ústupu je zahrádkaření. Nejvýznamnější změna byla zaznamenána u prací pro rodinu, kterým se ještě v roce 2004 věnovalo ve svém volném čase 14 % dotázaných, v roce 2005 klesl tento podíl na 5 % a v roce 2009 byla nízká hodnota potvrzena 4 % dotázaných. Tento výsledek je v naprostém kontrastu s výsledky výzkumu realizovaného pro účely této diplomové práce, kdy respondenty označily právě práce pro rodinu, dům a zahradu za ty, které jim přinášejí největší uspokojení.

U aktivit, které nepřináší ženám žádné uspokojení, byl nejčastěji volen sport přinášející adrenalinový či mimořádný zážitek (113x), dále to byly aktivity zvyšující hodnotu na trhu práce (64x), charitativní činnost (47x), práce pro rodinu, dům, zahradu (39x), na pátém místě to byl sport, fyzicky namáhavá činnost (37x), poté klidové činnosti přinášející mimořádný zážitek (20x), na sedmém místě aktivity, při kterých se setkávají lidé (12x), 11x byly voleny klidové činnosti a 9 respondentek uvedlo svou vlastní odpověď a tou byl opět ve všech případech Bůh.

Tabulka č. 17: Aktivity přinášející největší/žádné uspokojení

Pořadí – největší uspokojení	Pořadí – žádné uspokojení	Aktivita
4	5	Sport, fyzicky namáhavá činnost
7	1	Sport přinášející adrenalinový či mimořádný zážitek
2	8	Klidové činnost – četba, TV, internet, umělecká činnost
5	6	Klidové činnosti přinášející mimořádný zážitek
1	4	Práce pro rodinu, dům, zahradu
6	2	Aktivita zvyšující hodnotu na trhu práce
3	7	Aktivita, při které se setkávám s lidmi
8	3	Charitativní činnost
9	9	Jiné (Bůh)

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 10: Jsou zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích spokojeny s množstvím svého volného času a způsobem jeho využití?

Desátá výzkumná otázka vychází z položky 18 v dotazníku, která se respondentek ptá, zda jsou spokojeny s množstvím volného času a se způsobem, jakým svůj volný čas využívají. Respondentky svou odpověď mohly volit z pěti možných odpovědí.

Pro jednodušší přehled, označím odpovědi následovně:

- A. Naprosto spokojená.
- B. Mám málo volného času, ale se způsobem jeho využití jsem spokojená.
- C. Mám málo volného času a se způsobem jeho využití nejsem spokojená.
- D. Mám dostatek volného času a se způsobem jeho využití jsem spokojená.
- E. Mám dostatek volného času, ale se způsobem jeho využití nejsem spokojená.

Z 268 respondentek je jich pouze 31 (12%) naprosto spokojených – odpověď A, 105 (39%) žen označilo odpověď B, tedy že mají sice málo volného času, ale že jsou spokojené s jeho využitím. 60 (22%) žen má také dostatek volného času, ale nejsou spokojeny s jeho

využitím, označily C. Zbývajících 72 žen má dostatek volného času, z nich 48 (18%) je spokojená se způsobem jeho využitím – odpověď D a 24 (9%) naopak není – odpověď E.

Tabulka č. 18: Spokojenost s množstvím a využitím volného času

Odpověď	Počet	Počet v %
A	31	12
B	105	39
C	60	22
D	48	18
E	24	9
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 25: Spokojenost s množstvím a využitím volného času

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

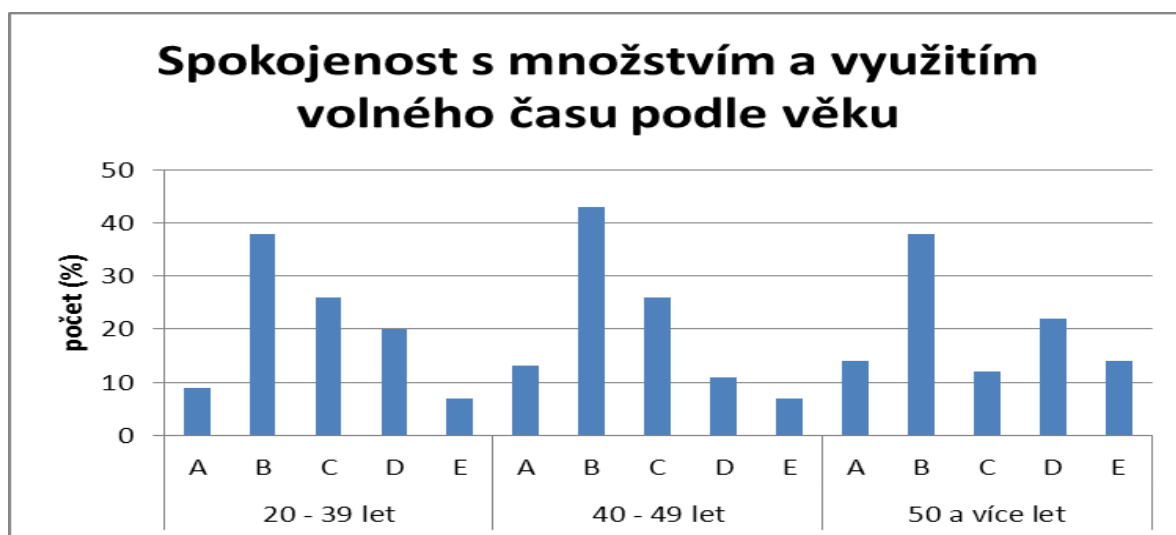
Ve výzkumném souboru jsou ženy rozděleny do třech věkových kategorií. Nejpočetnější je věková kategorie 20 – 39 let (125 žen), z nichž 12 (9%) volilo odpověď A, 46 (38%) odpověď B, 33 (26%) odpověď C, 25 (20%) odpověď D a 9 (7%) odpověď E.

Ve věkové kategorii 40 – 49 let je zahrnuto 74 žen, z nichž 11 (13%) volilo odpověď A, 31 (43%) B, 19 (26%) C, 8 (11%) D a 5 (7%) E.

V nejstarší věkové kategorii 50 a více let je 69 respondentek, z nichž vždy 10 (14%) volilo odpověď A a E, 25 (38%) odpověď B, 9 (12%) odpověď C a 15 (22%) odpověď D.

Bez ohledu na věk respondentek byla nejčastější volbou možnost B, tedy že ženy sice mají málo volného času, ale s jeho využitím jsou spokojeny. Druhá nejčastější volba odpovědi je shodná u věkové kategorie 20 – 39 let a 40 – 49 let a tou je odpověď C – ženy mají málo volného času a nejsou spokojeny s jeho využitím. U žen starších 50 let byla druhou nejčastější volbou odpověď D – mají dostatek volného času a s jeho využitím jsou spokojeny. V pořadí třetí nejpočetnější volba odpovědi se již v jednotlivých věkových kategoriích liší, u nejmladší věkové kategorie je to odpověď D – mají dostatek volného času a s jeho využitím jsou spokojeny, u střední věkové kategorie je pak odpověď A – jsou naprosto spokojeny a u nejstarší věkové kategorie je to shodně odpověď A a E, tedy že jsou naprosto spokojeny respektive mají dostatek volného času, ale se způsobem jeho využití nejsou spokojeny. Předposlední příčka se také liší ve všech kategoriích, u té nejmladší je to odpověď A – naprostá spokojenost, u střední věkové kategorie je to odpověď D – dostatek volného času a spokojenost s jeho využitím a u nejstarší věkové kategorie je to odpověď C – málo volného času a nespokojenost s jeho využitím. Nejméně častá volba odpovědi je shodná u věkové kategorie 20 – 39 let a 40 – 49 let a tou je odpověď E – dostatek volného času a nespokojenost se způsobem jeho využití.

Graf č. 26: Spokojenost s množstvím a využitím volného času podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 11: Liší se aktivity ve volném čase zaměstnaných žen v závislosti na jejich věku?

Respondentky mohly volit z možností seberealizace, možnost setkávat se s přáteli, možnost být sama, poznávání nových věcí, možnost setkávat se s rodinou, možnost dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním a také měly možnost uvést svou vlastní odpověď. Ženy mohly zvolit více odpovědí. Nejčastěji byla volena odpověď možnost setkávat se s přáteli 115x, pak dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním 92x, následuje seberealizace 91x, pak možnost být sama 86x, poté možnost setkávat se s rodinou 70x, následuje poznávání nových věcí 69x a 15x byla uvedena vlastní odpověď, která však ve všech případech spíše specifikovala uvedené možnosti – cestování, náboženství, sport, divadlo.

Graf č. 27: Aktivity ve volném čase

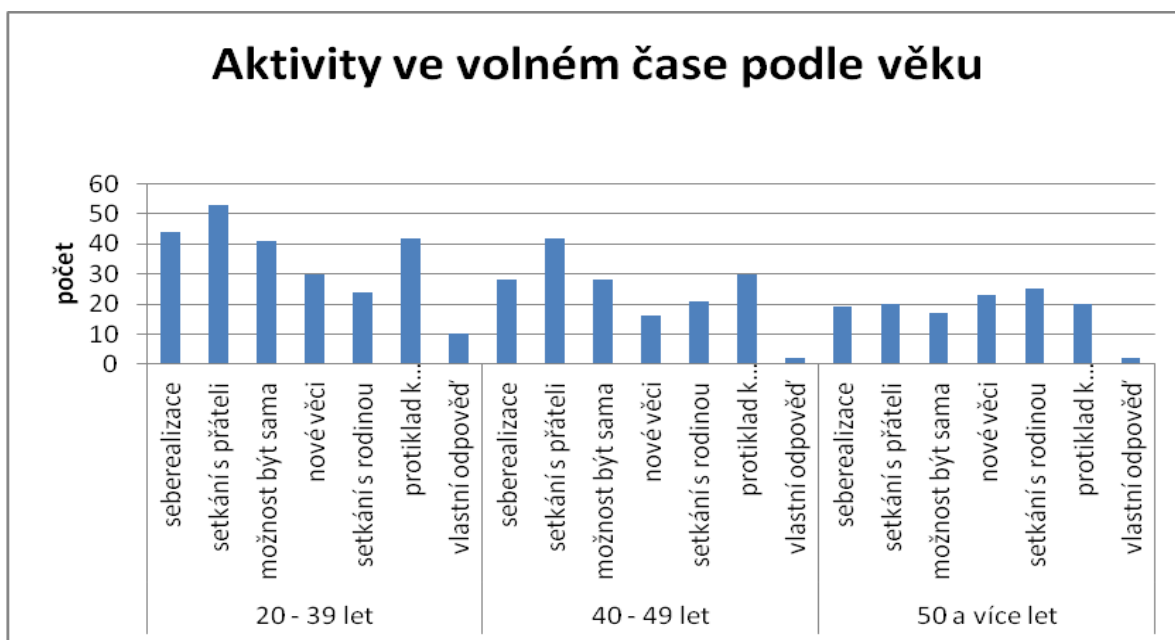
Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Pokud se na stejnou otázku podíváme z pohledu věkových kategorií žen, pak zjistíme, že ve věkové kategorii 20 – 39 let a 40 – 49 let je nejčastější odpovědí možnost setkávat se s přáteli a ve věkové kategorii 50 a více let je to možnost setkávat se s rodinou. Druhá nejčastěji volená odpověď je v každé věkové kategorii jiná, zatímco u nejmladší je to seberealizace, u prostřední je to pak možnost dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním, tak u nejstarší druhou příčku obsadila odpověď poznávání nových věcí. Třetí nejčastější odpověď se shoduje u nejmladší a nejstarší věkové skupiny žen – možnost dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním, u žen nad 50 let se na třetí pozici umístila současně odpověď možnost setkávat se s přáteli a u žen ve věku 20 – 39 let současně také seberealizace, prostřední věková skupina preferuje možnost být sama. Čtvrtá nejčastější volba se opět

liší u všech věkových kategorií, nejmladší ženy na ni svou volbou odpovědí zařadily možnost být sama, ženy ve věku 40 – 49 let možnost setkávat se s rodinou a ženy ve věku nad 50 let seberealizaci. Pátá příčka je shodná u prvních dvou věkových kategorií – poznávání nových věcí, u třetí věkové kategorie je to možnost být sama. Poslední příčka patří u všech věkových skupin vlastním odpovědím, respektive možnosti setkávat se s rodinou u nejmladší skupiny žen.

Nejčastěji volenou odpovědí je možnost setkávat se s přáteli (věková kategorie 20 – 39 let, 40 – 49 let) a možnost setkávat se s rodinou (věková kategorie nad 50 let). Tyto odpovědi jsou v souladu s pořadím hodnot, které ženy sestavovaly (výzkumná otázka č. 17) a kde všechny bez rozdílu věku řadily hned po zdraví právě rodinu, partnera a přátele.

Graf č. 28: Aktivity ve volném čase podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 12: Liší se stanoviska zaměstnaných žen k výroky o volném čase v závislosti na věku?

Tato otázka vychází z položky v dotazníku č. 20. Tato položka obsahuje pět výroků, u kterých měly respondentky vyjádřit svou míru souhlasu či nesouhlasu.

Výrok č. 1: Děti trpí, jestliže se jejich matka věnuje i svým vlastním aktivitám.

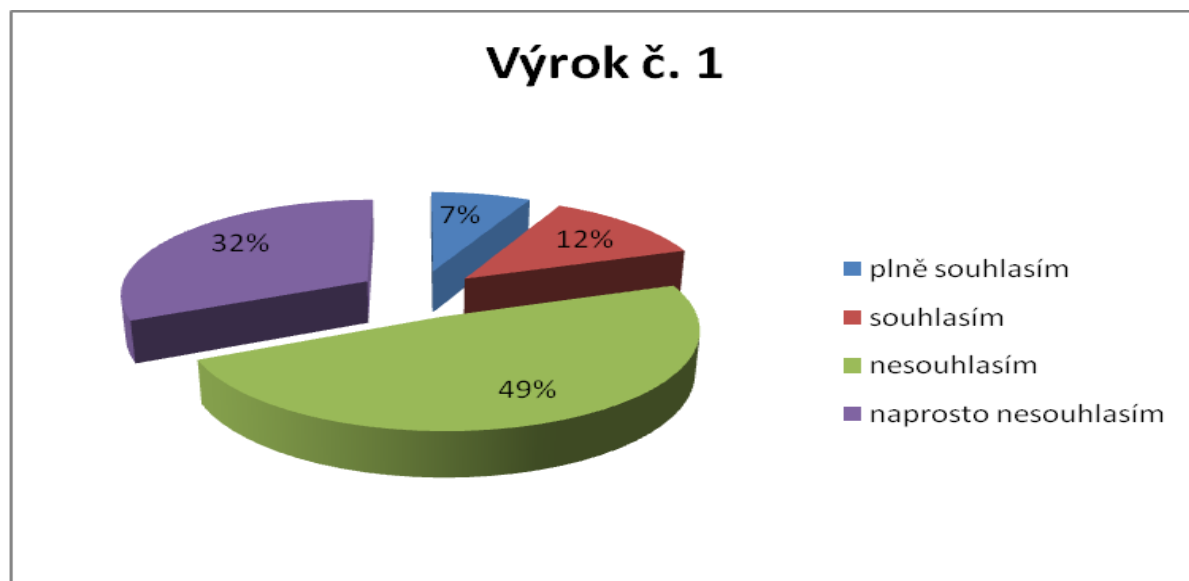
S daným výrokiem se plně ztotožnilo 20 (7%) žen, souhlasí s ním 33 (12%) žen, nesouhlasí 130 (49%) žen a naprosto nesouhlasí 85 (32%) žen.

Tabulka č. 19: Výrok č. 1

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	20	7
Souhlasím	33	12
Nesouhlasím	130	49
Naprosto nesouhlasím	85	32
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

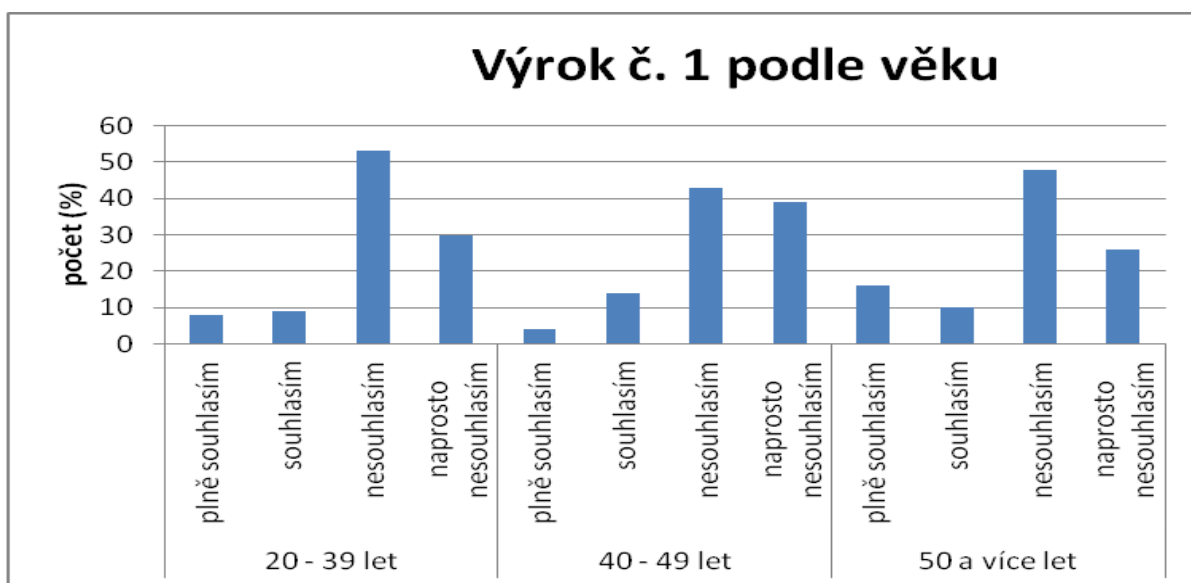
Graf č. 29: Výrok č. 1

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Míra souhlasu či nesouhlasu je ve všech věkových kategoriích (20 – 39 let, 40 – 49 let, 50 a více let) v podstatě stejná, nejčastější odpovědí je – nesouhlasím (60/53%, 37/43%, 48/33%), dále naprosto nesouhlasím (38/30%, 29/ 39%, 18/26%), pak souhlasím (19/9%, 7/14%, 7/10%) a nejméně volenou je plně souhlasím (8/8%, 1/4%, 11/16%). K posunu dochází jen u věkové kategorie žen starších 50 let, tyto ženy s výrokiem více plně souhlasí a následně souhlasí.

Graf č. 30: Výrok č. 1 podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výrok č. 2: Partneři by měli trávit veškerý volný čas společně.

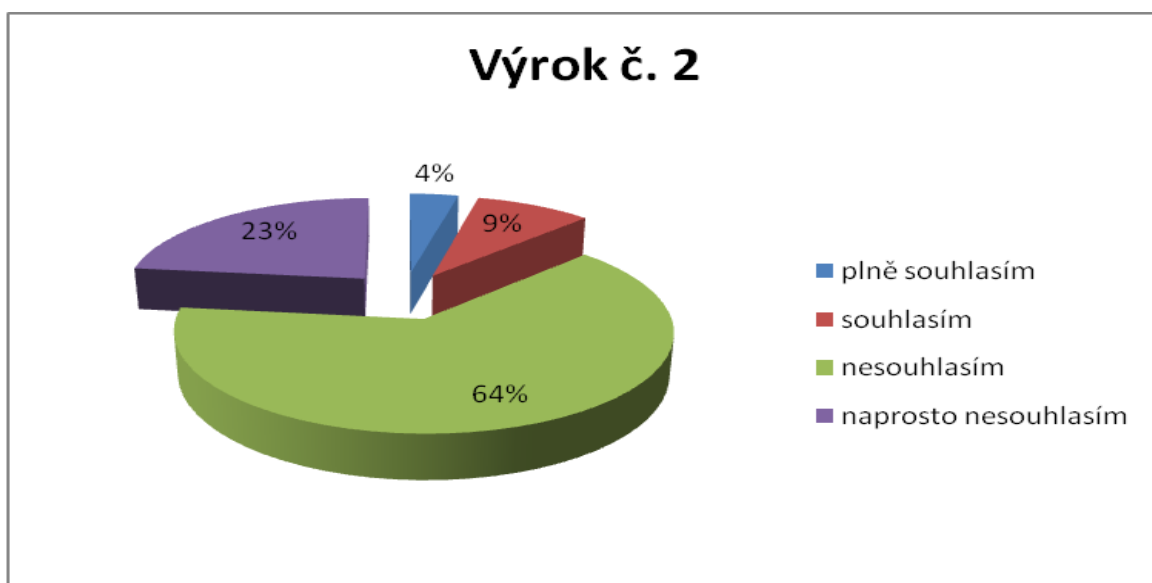
S výše uvedeným výrokem plně souhlasilo 10 (4%) žen, souhlasilo 24 (9%) žen, většina z celkového počtu 268 respondentek a to 172 (64%) s výrokem nesouhlasila a naprosto nesouhlasilo 62 (23%) žen.

Tabulka č. 20: Výrok č. 2

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	10	4
Souhlasím	24	9
Nesouhlasím	172	64
Naprosto nesouhlasím	62	23
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

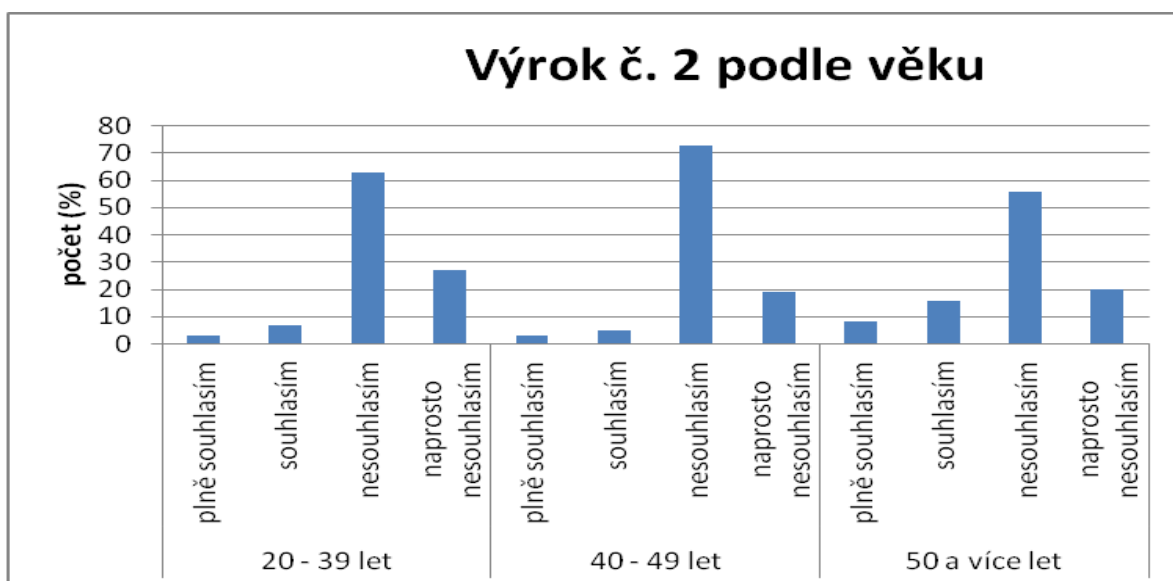
Graf č. 31: Výrok č. 2

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

V jednotlivých věkových kategoriích se rozložení míry souhlasu či nesouhlasu na daný výrok příliš nemění. Z žen ve věku 20 – 39 let s výrokem plně souhlasí 3 (3%), souhlasí 9 (7%), nesouhlasí 79 (63%) a naprosto nesouhlasí 34 (27%). Ve věkové kategorii 40 – 49 let plně souhlasí 2 (3%) žen, souhlasí 4 (5%), nesouhlasí 54 (73%) a naprosto nesouhlasí 14 (19%). U nejstarší věkové kategorie dochází k malému posunu v míře souhlasu, kdy plně souhlasí 5 (8%), souhlasí 11 (16%), nesouhlasí 39 (56%) a naprosto nesouhlasí 14 (20%) žen.

Graf č. 32: Výrok č. 2 podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výrok č. 3: Partneri by měli trávit většinu svého volného času společně.

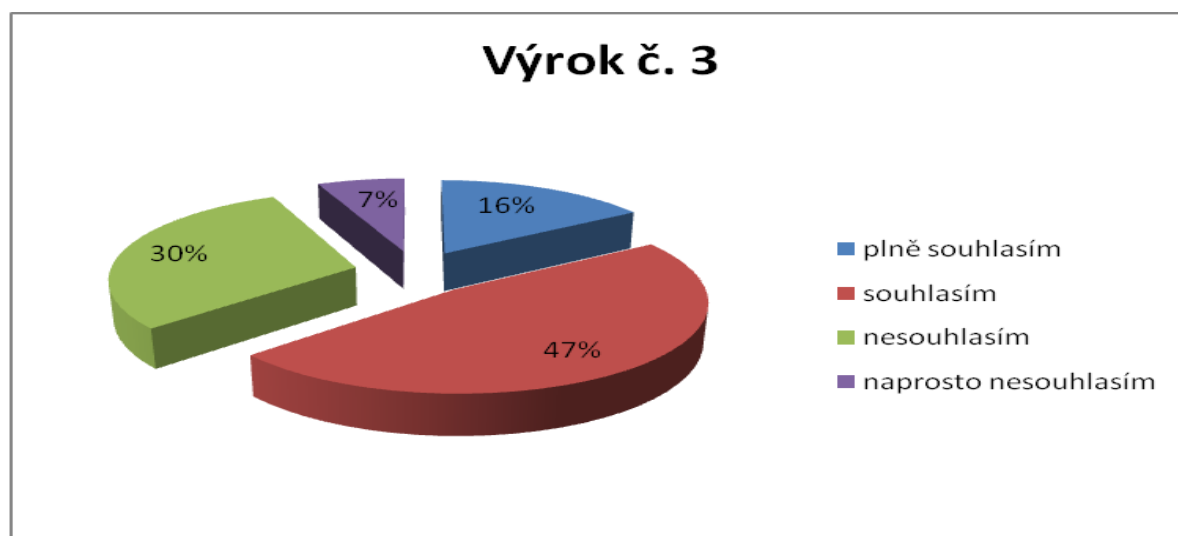
K tomuto výroku se svou mírou souhlasu či nesouhlasu vyjádřily respondentky následovně. Plně souhlasilo 34 (12%) žen, souhlasilo 136 (51%) žen, nesouhlasilo 85 (32%) a naprosto nesouhlasilo 13 (5%) ze všech zúčastněných.

Tabulka č. 21: Výrok č. 3

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	44	16
Souhlasím	130	47
Nesouhlasím	82	30
Naprosto nesouhlasím	12	7
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

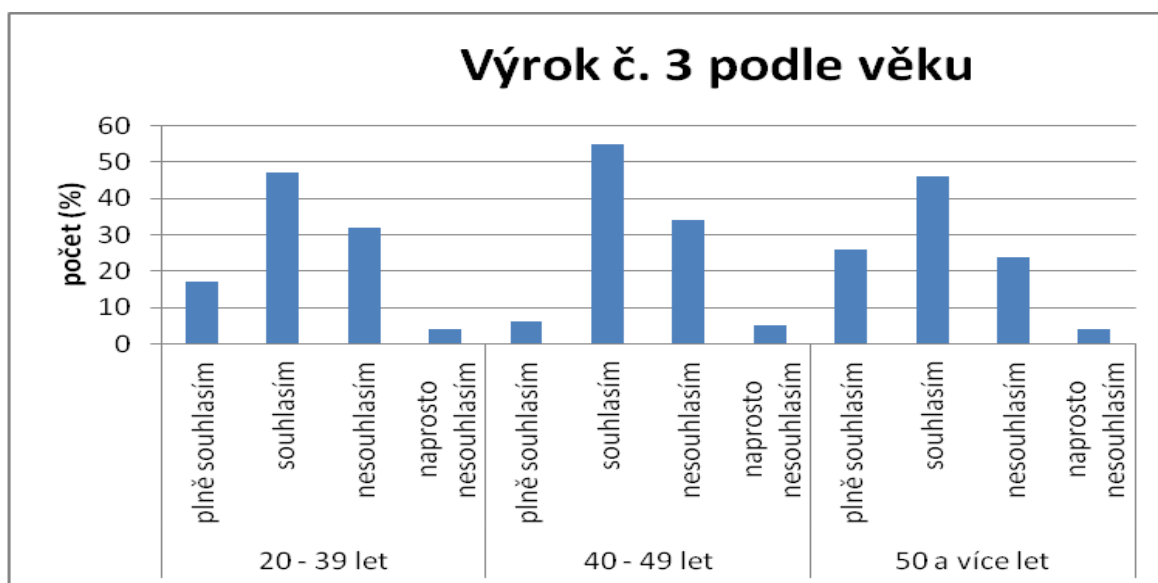
Graf č. 33: Výrok č. 3

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Rozložení míry souhlasu či nesouhlasu podle věku se nejvýrazněji liší v položce plně souhlasím – 21 (17%) žen nejmladších, 5 (6%) střední věkové kategorie a 18 (25%) žen starších 50 let. V položce souhlasím nejsou tak velké rozdíly – 60 (47%) žen ve věku 20 – 39 let, 40 (55%) žen ve věku 40 – 49 let a 31 (46%) žen starších 50 let. Míra nesouhlasu je v podstatě totožná – 40 (32%), 25 (34%) a u žen starších 50 let je to 17 (24%) a k ještě větší shodě dochází u položky naprosto nesouhlasím – 5 (4%) žen nejmladších, 4 (5%) v prostřední věkové kategorii a opět 3 (4%) žen starších 50 let.

Graf č. 34: Výrok č. 3 podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výrok č. 4: Rodina by měla trávit veškerý volný čas společně.

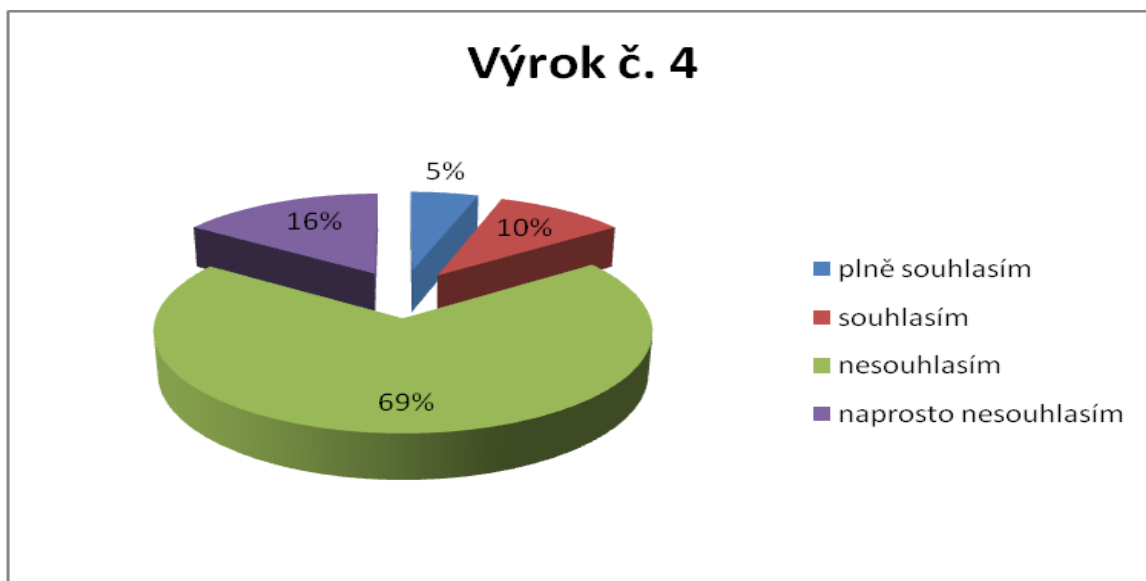
S výrokem o tom, že rodina by měla trávit veškerý volný čas společně se plně ztotožnilo pouhých 14 (5%) žen z celého výzkumného souboru, souhlasilo s ním 27 (10%), nesouhlasilo pak 185 (69%) žen a naprosto nesouhlasilo 42 (16%) žen.

Tabulka č. 22: Výrok č. 4

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	14	5
Souhlasím	27	10
Nesouhlasím	185	69
Naprosto nesouhlasím	42	16
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

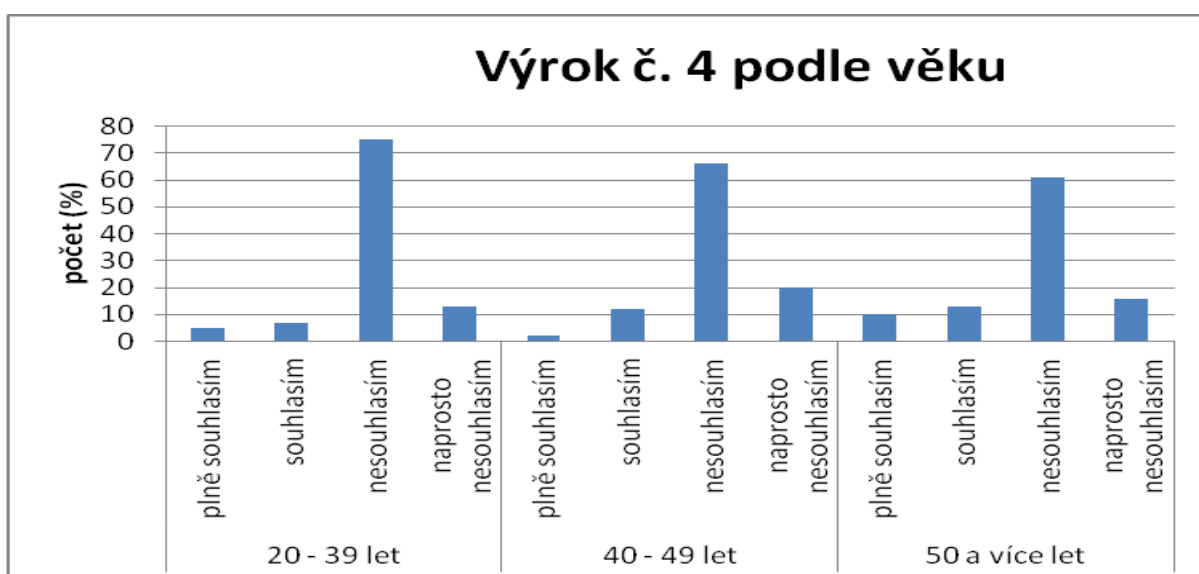
Graf č. 35: Výrok č. 4

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Míra souhlasu či nesouhlasu se příliš nemění ani v závislosti na věku respondentek. Ženy ve věku 20 – 39 let s výrokem plně souhlasí 6 (5%), souhlasí 9 (7%), nesouhlasí 94 (75%) a naprosto nesouhlasí 16 (13%) z nich. Ženy ve věku 40 – 49 let plně souhlasí v pouhých 2 (2%), souhlasí 9 (12%), nesouhlasí 49 (66%) a naprosto nesouhlasí 14 (20%) žen z této věkové skupiny. U respondentek starších 50 let je nejvýraznější posun oproti předešlým dvěma věkovým skupinám v míře plného souhlasu, zde je to 6 (10%), souhlasí 9 (13%), nesouhlasí 42 (61%) a naprosto nesouhlasí 12 (16%) z nich.

Graf č. 36: Výrok č. 4 podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výrok č. 5: Rodina by měla trávit většinu volného času společně.

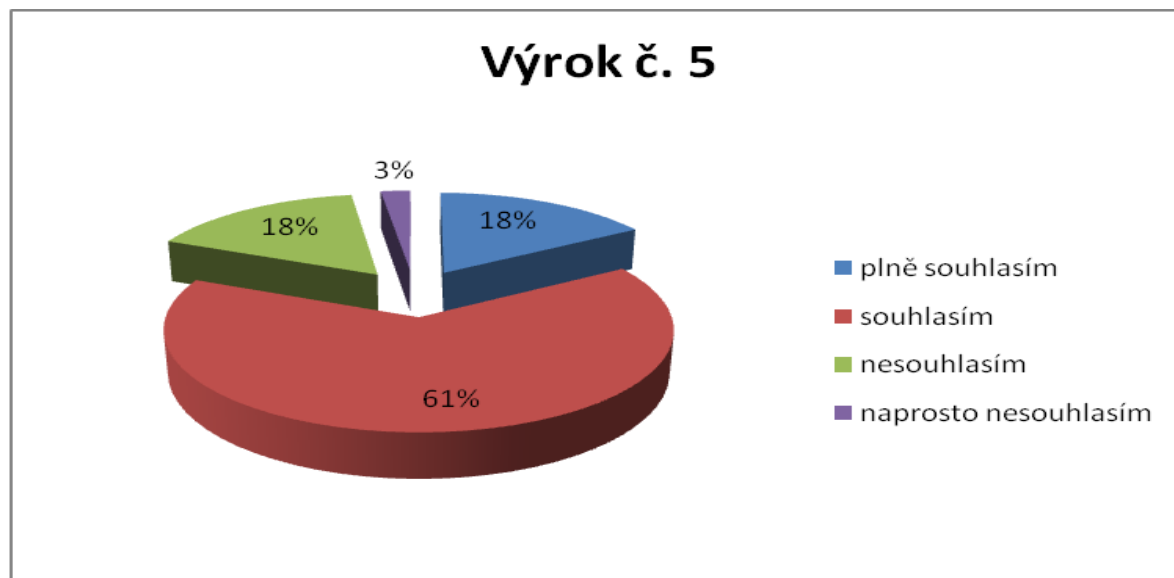
Na poslední pátý výrok odpovídaly ženy takto. S výrokem plně souhlasilo 44 (18) žen, souhlasilo 174 (61%), nesouhlasilo 44 (18%) a naprosto nesouhlasilo jen 6 (3%) žen.

Tabulka č. 23: Výrok č. 5

Míra souhlasu/nesouhlasu	Počet	Počet v %
Plně souhlasím	44	18
Souhlasím	174	61
Nesouhlasím	44	18
Naprosto nesouhlasím	6	3
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

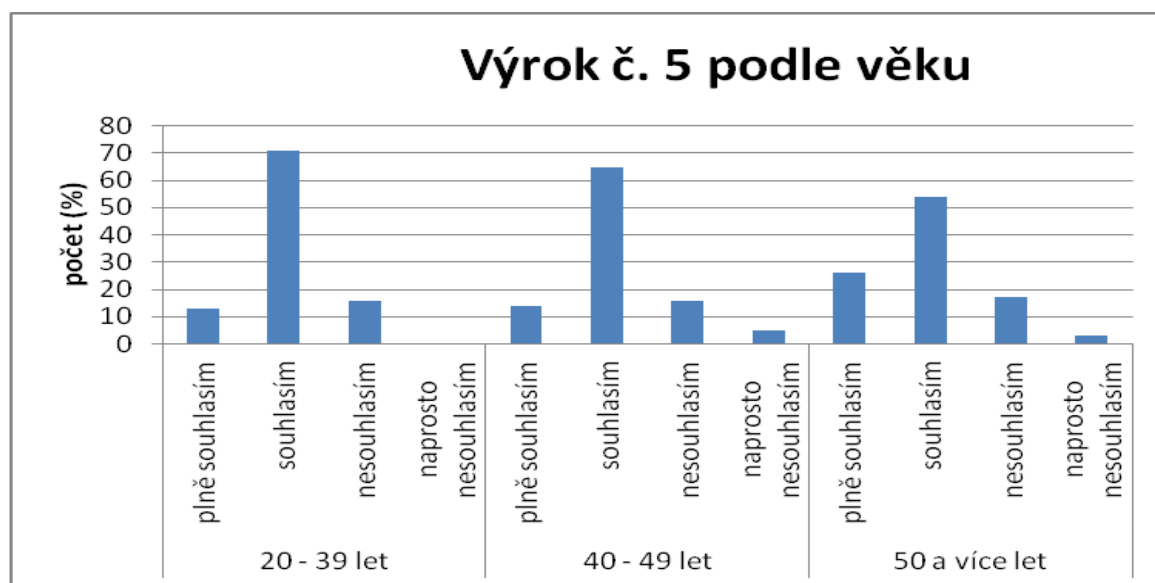
Graf č. 37: Výrok č. 5

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

V jednotlivých věkových kategoriích je rozložení souhlasu či nesouhlasu následující. Žen ve věku 20 – 39 let, které s výrokem plně souhlasí, je 16 (13%), souhlasí 89 (71%), nesouhlasí 20 (16%) a naprostý nesouhlas nevyjádřila ani jedna žena. Prostřední věková kategorie v podstatě kopíruje první. Plně souhlasilo 10 (14%), souhlasilo 48 (65%), nesouhlasilo 12 (16%) a naprosto nesouhlasily 4 (5%). U žen starších 50 let je znát posun u položky plně souhlasím, tady je to 18 (26%) žen, souhlasilo 37 (54%), nesouhlasilo 12 (17%) a naprosto nesouhlasily 2 (3%) ženy.

Graf č. 38: Výrok č. 5 podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výsledky odpovědí na jednotlivé výroky potvrdily výsledky z výzkumné otázky č. 8, kdy naprostá většina žen volila odpověď že svůj volný čas věnují rodině a část si ho uchovávají pro sebe a své aktivity

Míra souhlasu na výrok, že partneři by měli trávit většinu volného času společně, odpovídá tomu, že všechny ženy považují partnera za velmi významnou životní hodnotu a 10% žen uvedlo, že život bez partnera je faktorem, který jim nejvíce brání využívat jejich volný čas – viz výzkumná otázka č. 14.

Výzkumná otázka č. 13: Liší se důležitost faktorů umožňujících využívat volný čas zaměstnaných žen v závislosti na jejich věku?

Tato výzkumná otázka vychází z položky 21 v dotazníku, která se ptá respondentek na to, který z faktorů je nejdůležitější proto, aby ženy mohly využívat svůj volný čas. Na výběr bylo z pěti faktorů – dobrá organizace času, pomoc partnera a rodiny v domácnosti, dostatečná nabídka volnočasových aktivit, podpora a pochopení ze strany partnera, dostatek peněz a šestý faktor byl – jiné, ženy mohly uvést svůj vlastní.

Za nejdůležitější faktor považuje 105 (39%) žen dobrou organizaci času, 80 (30%) žen si myslí, že je nejdůležitější pomoc partnera a rodiny v domácnosti, 44 (16%) žen má za to, že nejdůležitější je podpora a pochopení ze strany partnera. 23 (9%) považuje za nejdůležitější dostatek peněz. Shodně 8 (3%) žen se domnívá, že nejdůležitější je

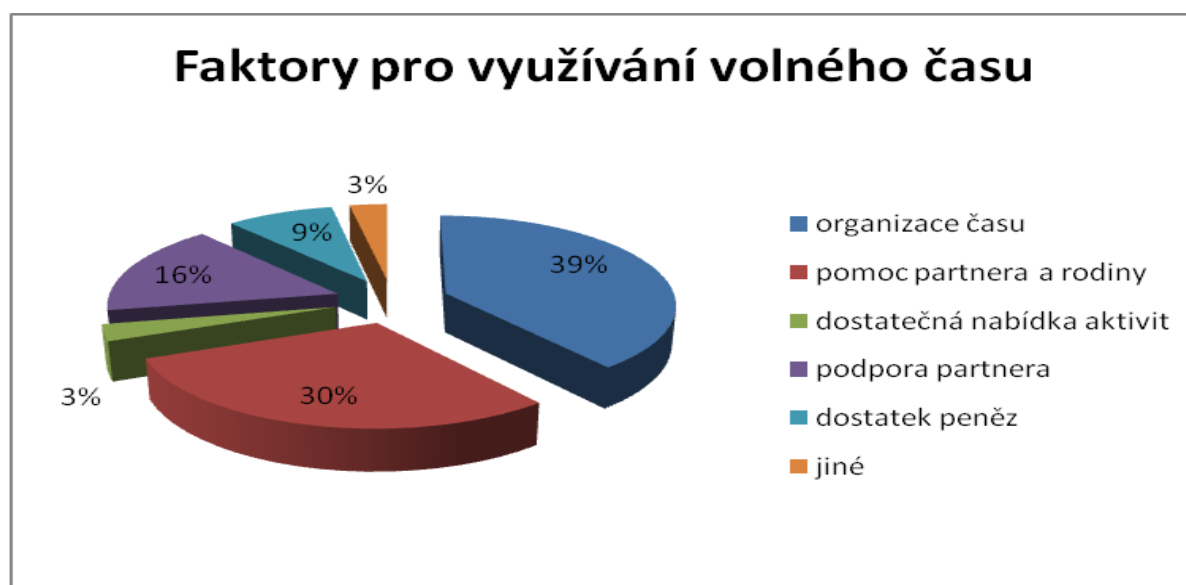
dostatečná nabídka volnočasových aktivit a faktor, který uvedly sami – a tím bylo, že všechny faktory jsou stejně důležité 6x a svoboda 2x.

Tabulka č. 24: Faktory pro využívání volného času

Faktor	Počet	Počet v %
Dobrá organizace času	105	39
Pomoc partnera a rodiny v domácnosti	80	30
Dostatečná nabídka volnočasových aktivit	8	3
Podpora a pochopení ze strany partnera	44	16
Dostatek peněz	23	9
Jiné	8	3
Celkem	268	100%

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Graf č. 39: Faktory pro využívání volného času

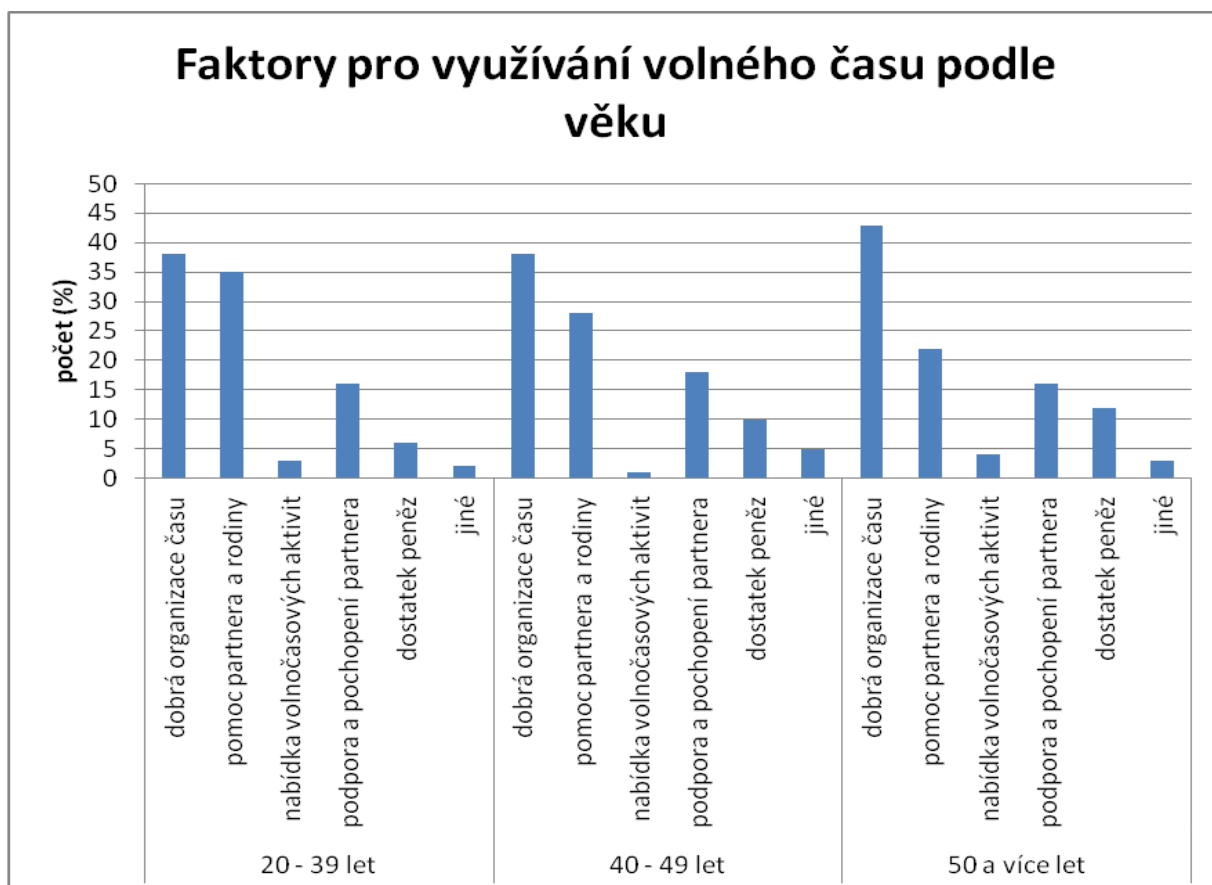

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

V závislosti na věku se priority či důležitost jednotlivých faktorů příliš nemění. Nejmladší věková skupina považuje za nejdůležitější dobrou organizaci času (48/38%), poté pomoc partnera a rodiny v domácnosti (44/35%), následuje podpora a pochopení partnera (20/16%), dostatek peněz (7/6%), dostatečná nabídka volnočasových aktivit je důležitá pro 4 (3%) a 2 (2%) ženy uvedly vlastní odpověď a byly to odpovědi svoboda. Ženy ve věku 40 – 49 let také upřednostňují dobrou organizaci času (28/38%), pomoc partnera a rodiny v domácnosti (21/28%) a podpora a pochopení ze strany partnera (13/18%),

dostatek peněz považuje za nejdůležitější 7 (10%) žen, vlastní odpověď uvedly 4 (5%) žen a pouze pro 1 (1%) je nejdůležitější dostatečná nabídka volnočasových aktivit. U nejstarší skupiny žen je také nejdůležitějším faktorem dobrá organizace času (29/43%), následuje pomoc partnera a rodiny v domácnosti (16/22%), podpora a pochopení ze strany partnera (11/16%), dostatek peněz (9/12%), dostatečná nabídka volnočasových aktivit (3/4%) a vlastní odpověď uvedly 2 (3%) ženy. Vlastní odpovědi uvedené ženami z prostřední a nejstarší věkové kategorie byly spíše shrnutím uvedených možností, např. pomoc dětí, malý plat, není tu co dělat, apod.

Graf č. 40: Faktory pro využívání volného času podle věku

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Druhou nejčastěji volenou odpovědí byla potřeba pomoci partnera v domácnosti. To, že se partner málo zapojuje do domácích prací dokazuje i výzkum Bierzové (2006) Rodiče, 2005, jehož výsledky ukazují, že muži se zapojují do vaření pouze v 7,3%, do mytí nádobí v 7,1%, do běžného úklidu v 6%, do žehlení v 5%, do většího úklidu v 6,5%, do nákupů ve 12,1%. Zato drobným opravám se věnují v 62,9%. Lze tedy vytvořit závěr, že většina

domácností v české společnosti stále funguje v zažitých schématech a tradičních vzorcích rozdělení rolí v rodině, muž vydělává peníze a žena uklízí, vaří, pere a stará se o děti.

Výzkumná otázka č. 14: Které faktory týkající se rodiny a zaměstnání nejvíce brání zaměstnaným ženám využívat jejich volný čas?

Tato výzkumná otázka vychází z položek 22 a 23 v dotazníku. Rodiny se týká položka 23, respondentky mohly vybírat z 11 faktorů a nebo mohly uvést svůj vlastní. 88 (33%) uvedlo jako faktor, který jim brání nejvíce velkou zaměstnanost pracemi v domácnosti, 53 (20%) žen uvedlo svůj vlastní faktor – z nich 35 uvedlo, že jim nebrání vůbec nic, dalších 10 respondentek z této skupiny uvedlo studium, dvě ženy přiznaly vlastní lenost, další dvě povinnost vztahující se k rodinnému podnikání, další žena uvedla jako bránící faktor její vlastní snahu uspět a být perfektní, další skromnost, empatii a altruismus a poslední dvě z této skupiny uvedly, že je to únava. 28 (10%) žen uvedlo, že život bez partnera je to, co jim nejvíce brání využívat jejich volný čas, 27 (10%) uvedlo péči o jiné členy domácnosti, 18 (7%) žen péči o děti (doprovod na kroužky, atd.), 12 (4%) uvedlo neochotu partnera při péči o děti či domácnost, 11 (4%) ženám brání rodinné konflikty, 9 (3%) nemocnost dětí, 8 (3%) ženám potom brání nedostupnost výpomoci od prarodičů a neochota partnera podpořit jejich volnočasové aktivity, 4 (2%) žen uvedlo nedostupnost placené výpomoci v domácnosti a 2 (1%) ženy vidí jako největší překážku nedostupnost placené služby – péče o děti.

Práce v domácnosti byly nejčastějším faktorem, který brání ženám využívat jejich volný čas, což odpovídá odpovědím z výzkumné otázky č. 13, kdy ženy uvedly, že potřebují pomoc partnera v domácnosti, aby mohly využívat svůj volný čas. Výsledky výzkumné otázky č. 15 ukázaly, že ženy jsou ochotny věnovat méně času péči o domácnost, aby měly více volného času.

Graf č. 41: Faktory bránící využívání volného času vzhledem k rodině

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Položka 22 se týká zaměstnání a respondentky měly na výběr z těchto faktorů: časová náročnost, fyzická náročnost, dojíždění zaměstnání, duševní náročnost, vlastní pracovní ambice, nutnost dalšího vzdělávání a opět měly prostor na vlastní odpověď. 107 (40%) respondentek uvedlo faktor časové náročnosti jejich zaměstnání jako ten, který jim nejvíce brání využívat jejich volný čas, 40 (15%) žen uvedlo duševní náročnost, 34 (13%) žen pak dojíždění do zaměstnání, 29 (11%) fyzickou náročnost, 24 (9%) nutnost dalšího vzdělávání, 20 (7%) vlastní pracovní ambice a 14 (5%) žen využilo možnosti uvést svou vlastní odpověď. Z této skupinky žen jich 9 uvedlo, že jim nic nebrání, 3 ženy uvedly workoholismus a dvě ženy uvedly únavu. Časová náročnost zaměstnání se projevila také ve výzkumné otázce č. 15, kdy ženy odpověděly, že by byly ochotny upravit si pracovní dobu tak, aby měly více volného času. Tato možnost byla hned na druhém místě. Na druhou stranu by ovšem ženy nebyly ochotny změnit zaměstnání, aby měly více volného času.

Graf č. 42: Faktory bránící využívání volného času vzhledem k zaměstnání

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 15: Co jsou zaměstnané ženy ochotny udělat či naopak neudělat proto, aby měly více volného času a mohly jej využívat podle svých představ?

Tato výzkumná otázka vychází z otázek č. 24 a 25 v dotazníku, které nabízí stejných 10 položek, a respondentky mohly zvolit jednu či více odpovědí, aby odpověděly na otázku co by byly ochotny či naopak nebyly nikdy ochotny udělat proto, aby měly více volného času a mohly ho využívat podle svých představ.

V případě otázky co by byly ženy ochotny udělat, byla nejčastější odpovědí (117x) věnovat méně času péči o domácnost, druhou nejčastější odpovědí (65x) bylo upravit pracovní dobu, dále pak zkrátit pracovní úvazek (28x), 24x byla odpověď investovat více finančních prostředků do svých vlastních aktivit na úkor domácnosti či ostatních členů rodiny, 19x ženy zvolily možnost změnit zaměstnání i za cenu nižšího finančního ohodnocení, shodně 17x zvolily odpověď dávat děti na hlídání a věnovat méně času partnerovi, 13x byla odpověď věnovat méně času rodičům, prarodičům a pouze jedna respondentka by byla ochotna si půjčit finanční prostředky.

V opačném případě, tedy co by ženy nebyly ochotny nikdy udělat proto, aby měly více volného času a mohly ho využívat podle svých představ, bylo pořadí odpovědí následující: nejvíce bodů (138) získala položka půjčit si finanční prostředky, 82x ženy zaškrtnly změnit zaměstnání i za cenu nižšího finančního ohodnocení, 51x ženy uvedly, že by nebyly ochotny věnovat méně času partnerovi, 49x najít si další zaměstnání či brigádu, 46x

investovat více finančních prostředků do svých aktivit na úkor ostatních, na sedmém místě se ziskem 32 bodů to bylo věnovat méně času rodičů a prarodičů, na osmém místě (26x) zkrátit pracovní úvazek, na devátém místě (18x) věnovat méně času péči o domácnost a osm respondentek uvedlo, že by nikdy nebylo ochotno upravit si pracovní dobu.

Tabulka č. 25: Ochota/neochota

Pořadí ochota	Pořadí neochota	Aktivita
6	2	Změnit zaměstnání i za cenu nižšího finančního ohodnocení
4	8	Zkrátit pracovní úvazek
2	10	Upravit pracovní dobu
3	4	Najít další zaměstnání či brigádu s cílem získat více financí
7-8	6	Dávat děti na hlídání
7-8	3	Věnovat méně času partnerovi
9	7	Věnovat méně času rodičům, prarodičům
1	9	Věnovat méně času péči o domácnost
5	5	Investovat více finančních prostředků do vlastních aktivit
10	1	Půjčit si finanční prostředky

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Výzkumná otázka č. 16: Je rozdíl mezi úhrnem volného času žen, které jsou zaměstnané, samostatně podnikající či pracující seniorky?

Výzkumná otázka vychází z 9. respektive 10. položky v dotazníku. Respondentky měly uvést, kolik hodin volného času mají v pracovní dny a kolik o víkendu. Celkově mají ženy 2,49 hodin volného času denně. Nejvíce volného času mají pracující seniorky 3,04 hodiny denně, pak zaměstnané ženy 2,64 hodiny denně a nejméně volného času mají ženy OSVČ a 1,78 hodiny denně. Celkově mají ženy 6,27 hodiny volného času o víkendu. Nejvíce volného času o víkendu mají zaměstnané ženy a 6,79 hodiny, pak pracující seniorky 6,66 hodiny a nejméně ženy OSVČ 4,62 hodiny za víkend.

Tabulka č. 26: Volný čas pracovní den/víkend

	Pracovní den/hod.	Víkend/hod.
Zaměstnané ženy	2,64	6,79
OSVČ	1,78	4,62
Pracující seniorky	3,04	6,66

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Vodáková (2003) uvádí, že zaměstnaná žena má denně pouze dvě hodiny volného času. Pokud zprůměrujeme volný čas všech žen tohoto výzkumného souboru bez rozdílu jejich zaměstnání, pak dostaneme číslo 2,5 hodiny volného času denně v pracovní dny. K podobnému výsledku dospěla i Šamanová (2010) ve svém výzkumu Volný čas, který byl realizován Sociologickým ústavem AV ČR.

Výzkumná otázka č. 17: Jaká je těsnost vztahu mezi pořadím životních hodnot a věkem respondentek?

Základem pro tuto výzkumnou otázku je položka 26 v dotazníku, kde měly respondentky seřadit sedm hodnot podle důležitosti, jakou jim přiřkládají. Hodnoty byly: rodina, partner, přátelé, dále zdraví, láska, zaměstnání, volný čas, peníze a být užitečná ostatním. Ženy ve věkové kategorii seřadily hodnoty od nejdůležitější po nejméně důležitou takto: zdraví, rodina (partner, přátelé), láska, zaměstnání, peníze, volný čas, být užitečná ostatním. Ženy v prostřední věkové kategorii řadily hodnoty takto: zdraví, rodina (partner, přátelé), zaměstnání, peníze, láska, volný čas, být užitečná ostatním. A ženy nad 50 let vytvořily žebříček hodnot následovně: zdraví, rodina (partner, přátelé), peníze, zaměstnání, být užitečná ostatním, láska, volný čas.

Tabulka č. 27: Pořadí hodnot

20-39 let	40-49 let	50 a více let	Hodnota
2	2	2	Rodina, partner, přátelé
1	1	1	Zdraví
3	5	6	Láska
4	3	4	Zaměstnání
6	6	7	Volný čas
5	4	3	Peníze
7	7	5	Být užitečná ostatním

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Z poslední výzkumné otázky byly stanoveny následující hypotézy:

H₆: U žen různých věkových kategorií existuje shoda v hodnocení jednotlivých životních hodnot.

H₀: U žen různých věkových kategorií neexistuje shoda v hodnocení jednotlivých životních hodnot.

Tabulka č. 28: Tabulka pro výpočet Kendallova koeficientu shody

Hodnota	20-39 let	40-49let	50 a více let	Součet pořadí X	X ²
Rodina, partner, přátelé	2	2	2	8	64
Zdraví	1	1	1	3	9
Láska	3	5	6	14	196
Zaměstnání	4	3	4	11	121
Volný čas	6	6	7	19	361
Peníze	5	4	3	12	144
Být užitečná ostatním	7	7	5	19	361
Σ				86	1256

Zdroj: vlastní výzkum realizovaný v lednu a únoru 2013

Kendallův koeficient shody se vypočítá podle vzorce:

$$W = \frac{\sum X^2 - \frac{(\sum X)^2}{n}}{\frac{1}{12}k^2 \cdot (n^3 - n)}$$

X (86) je součet pořadí, která byla přisouzena jednotlivým hodnotám, n (7) je počet hodnot a k (3) je počet srovnávaných pořadí.

W=0,79.

Kendallův koeficient shody může nabývat hodnot v intervalu od 0 do +1. Čím vyšší je jeho hodnota, tím těsnější je vztah mezi srovnávanými pořadími. K posouzení statistické významnosti Kendallova koeficientu shody lze použít testové kritérium chí-kvadrát, které se počítá ze vztahu $\chi^2 = W \cdot k \cdot (n-1)$, kde W (0,79) je vypočítaný Kendallův koeficient shody, k (3) je počet srovnávaných pořadí, n (7) je počet posuzovaných objektů (hodnot). Vypočíta-

ná hodnota tohoto testového kritéria se srovnává s kritickou hodnotou pro $f = n-1$ stupňů volnosti, kde n (7) je počet posuzovaných hodnot.

Při testování statistické významnosti vypočítaného koeficientu W se nejdříve formuluje nulová a alternativní hypotéza (Chráska, 2003).

H_0 : Vypočítaný Kendallův koeficient nevypovídá o shodě mezi hodnocením jednotlivých skupin žen.

H_A : Vypočítaný koeficient vypovídá o shodě (těsnosti vztahu) mezi srovnávanými pořadími.

Hladina významnosti 0,05.

$\chi^2 = 0,79 \cdot 3(7-1) = 14,22$. Tuto vypočítanou hodnotu srovnáváme s kritickou hodnotou $\chi^2_{0,05}(7) = 14,067$. Vypočítaná hodnota je větší než hodnota kritická, proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, tedy mezi pořadími jednotlivých hodnot, které vytvořily jednotlivé věkové kategorie žen, je statisticky významná shoda.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumu bylo zmapovat problematiku trávení volného času zaměstnaných žen. Dále bylo stanoveno šest dílčích cílů výzkumu, které byly rozpracovány do 17 výzkumných otázek, z nichž bylo stanoveno šest hypotéz.

H₁: Pro všechny zaměstnané ženy ve všech věkových kategoriích je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Výzkumný soubor čítající 268 respondentek obsahoval tři věkové kategorie, 20 – 39 let se 125 respondentkami, 40 – 49 let se 74 respondentkami a 50 a více let se 69 respondentkami. V první věkové kategorii s výrokem plně souhlasí a souhlasí/nesouhlasí a naprosto nesouhlasí celkem 85%/15% žen, ve druhé kategorii je to 70% /30% žen a ve třetí věkové kategorii jen 39% /61% žen. Provedeným výpočtem bylo zjištěno, že věk respondentek ovlivňuje statisticky významným způsobem jejich četnosti odpovědí na danou otázku. Lze konstatovat, že se vzrůstajícím věkem žen se snižuje potřeba mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₂: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu nejvyššího dosaženého vzdělání je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Výzkumný soubor obsahoval 22 žen se základním vzděláním, 61 žen se středoškolským vzděláním, 85 žen se středoškolským vzděláním zakončeným maturitou a 100 žen s vysokoškolským vzděláním. Procentuální vyjádření míry souhlasu či nesouhlasu je následující: plně souhlasí/souhlasí/nesouhlasí/naprosto nesouhlasí 23%/27%/23%/27% žen se základním vzděláním, 34%/30%/21%/15% žen se středoškolským vzděláním, 38%/20%/25%/14% žen se vzděláním zakončeným maturitou a 46%/37%/12%/5% žen s vysokoškolským vzděláním. Výpočtem bylo zjištěno, že vzdělání žen statisticky významným způsobem ovlivňuje četnost jejich odpovědí. Lze vytvořit závěr, že čím má žena vyšší dosažené vzdělání, tím více souhlasí s daným výrokem.

H₃: Pro všechny zaměstnané ženy bez rozdílu v počtu dětí je stejně důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

Celý výzkumný soubor obsahoval 79 žen, které nemají děti, 48 žen s jedním dítětem, 81 se dvěma dětmi, 43 se třemi dětmi a 17 žen má čtyři a více dětí. Procentuální vyjádření jejich míry souhlasu či nesouhlasu je následující: plně souhlasí a souhlasí/nesouhlasí a naprosto

nesouhlasí 76%/24% bezdětných, 64%/36% s jedním dítětem, 72%/28% se dvěma dětmi, 55%/45% žen se třemi dětmi, 70%/30% žen se čtyřmi a více dětmi. Výpočtem bylo zjištěno, že počet dětí nemá žádný statisticky významný vliv na míru souhlasu či nesouhlasu s výrokem, že pro ženu je důležité mít část svého volného času pro sebe a své aktivity.

H₄: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje fyzická práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

Z výzkumného souboru 268 respondentek je 111 žen, u nichž převažuje fyzický charakter práce. Ve věkové kategorii 20 – 39 let je 50 žen a z nich se 40% věnuje více fyzickým aktivitám ve volném čase a 60% klidovým činnostem. Ve věkové kategorii 40 – 49 let je 25 žen a z nich 48% dává přednost fyzickým aktivitám a 52% klidovým činnostem. Žen od 50 let je 36 a z nich 31% dává přednost fyzickým aktivitám a 69% klidovým činnostem. Opět za použití výpočtu bylo zjištěno, že věk respondentek nemá statisticky významný vliv na jejich způsob trávení volného času.

H₅: U žen, v jejichž zaměstnání převažuje duševní práce, existuje souvislost mezi způsobem trávení volného času a věkovou kategorií.

Výzkumný soubor zahrnoval 157 žen, u nichž převažuje duševní charakter práce. 76 žen spadá do nejmladší věkové kategorie a z nich 46% se věnuje fyzickým aktivitám a 54% klidovým činnostem ve svém volném čase. Prostřední věková kategorie zahrnuje 48 žen a těch pak 42% dává přednost fyzickým aktivitám a 58% klidovým činnostem. Nejstarší věková kategorie má 33 žen, ze kterých 61% preferuje fyzické aktivity a 39% klidové činnosti. Výpočtem bylo zjištěno, že věk duševně pracujících respondentek nemá žádný statisticky významný vliv na to, jakým způsobem tráví svůj volný čas.

H₆: U žen různých věkových kategorií existuje shoda v hodnocení jednotlivých životních hodnot.

Ženy měly seřadit podle vlastního názoru o důležitosti sedm životních hodnot a těmi byly rodina (partner, přátelé), zdraví, láska, zaměstnání, volný čas, peníze a být užitečná ostatním. Ženy ve věku 20 – 39 let seřadily hodnoty takto: zdraví, rodina (partner, přátelé), láska, zaměstnání, peníze, volný čas, být užitečná ostatním. Ženy ve věku 40 – 49 let řadily hodnoty následovně: zdraví, rodina (partner, přátelé), zaměstnání, peníze, láska, volný čas a být užitečná ostatním. Ženy v nejstarší věkové kategorii, tj. 50 a více let, vytvořily toto pořadí hodnot: zdraví, rodina (partner, přátelé), peníze, zaměstnání, být užitečná ostatním,

láska a volný čas. Pomocí Kendallova koeficientu shody bylo zjištěno, že mezi pořadími hodnot a věkovou kategorií je statisticky významná shoda. Lze tedy konstatovat, že věk žen nemá statisticky významný vliv na řazení hodnot.

Další výzkumné otázky hledaly odpovědi na následující témata:

Zda je volný čas pro zaměstnanou ženu důležitý – 83% žen vyjádřilo souhlas s tím, že je volný čas pro zaměstnanou ženu důležitý, 17% žen bylo opačného názoru. Rozložení míry souhlasu či nesouhlasu se mění v závislosti na vzdělání, kdy míra souhlasu roste od žen se základním vzděláním k ženám s vysokoškolským vzděláním, naopak klesá vzhledem k věku a to od nejmladších žen k nejstarším a nemění se v závislosti na počtu dětí. Jednoznačně je možné říci, že volný čas je pro zaměstnanou ženu důležitý. Ale má zaměstnaná žena problém najít si volný čas výhradně pro sebe? 47% žen odpovědělo, že někdy mají problém s nalezením volného času pro sebe, 30% tento problém pocítuje vždy a téměř vždy a 23% žen téměř nikdy a nikdy.

A kolik má vlastně zaměstnaná žena volného času? Nejvíce volného času v pracovní dny mají pracující seniorky a to 3,04 hodiny za den, dále jsou to zaměstnané ženy s 2,64 hodinami a nejméně času mají ženy OSVČ – jen 1,78 hodiny denně. Nejvíce volného času o víkendu mají zaměstnané ženy a to 6,79 hodin, dále pak ženy OSVČ 6,66 a nejméně volného času přes víkend mají pracující seniorky a to 4,62 hodiny.

Jedna z dalších výzkumných otázek hledá odpověď na to, co je pro ženy nejvíce charakteristické ve vztahu – rodina – práce – volný čas. 51% žen svůj volný čas věnuje rodině, ale zároveň si uchovává část volného času pro sebe a své aktivity. Pro 16% respondentek rodina znamená všechno, proto se ve volném čase věnují rodině a takovým činnostem, které přináší potěšení i užitek pro rodinu. 13% žen věnuje volný čas rodině a činnostem, kterou souvisí s jejich prací, 11% žen si volný čas striktně uchovává pro sebe a své aktivity a pro 9% žen je práce jejich koníčkem a volný čas věnují studiu a takovým činnostem, které souvisí s jejich prací. Důležitost rodiny pro ženy je naprosto zjevná, více jak polovina z nich věnuje svůj volný čas práci rodině, ale zároveň se snaží ponechat si část z něho pro sebe.

A které aktivity ve volném čase přinášejí ženám největší uspokojení? Z osmi nabízených možností ženy jednoznačně označily práci pro rodinu, dům a zahradu, jako aktivitu přinášející největší uspokojení, dále klidové činnosti jako je četba, sledování televize, internet,

umělecká činnost a na třetím místě jsou to aktivity, při kterých se ženy setkávají s lidmi. Naopak žádné uspokojení ženám nepřináší adrenalinový sport, aktivity zvyšující jejich hodnotu na trhu práce a charitativní činnost. A co vůbec znamená volný čas pro ženy a aktivity, které v něm ženy dělají v závislosti na jejich věku? V nejmladší a prostřední věkové kategorii je to možnost setkávat se s přáteli, u nejstarší věkové kategorie je to možnost setkávat se s rodinou. Druhou nejčastěji volenou odpovědí je u nejmladší kategorie seberealizace, u prostřední možnost dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním a u nejstarších žen je to možnost poznávat nové věci. Třetí nejčastěji volená odpověď u nejmladší věkové kategorie je možnost dělat věci v protikladu svému zaměstnání a seberealizace, u prostřední věkové kategorie pak možnost být sama a u žen nad 50 let možnost setkávat se s přáteli. Opět se potvrzuje důležitost rodiny a přátel.

Liší se spokojenost žen s množstvím volného času a se způsobem jeho využití v závislosti na jejich věku? Bez ohledu na věk žen všechny nejčastěji odpověděly, že mají sice málo volného času, ale jsou spokojeny s tím, jak jej využívají.

Další z výzkumných otázek zkoumala míru souhlasu či nesouhlasu na pět výroků a to opět v závislosti na věku respondentek. Míra souhlasu/nesouhlasu s prvním výrokem – Děti trpí, jestliže se jejich matka věnuje i svým vlastním aktivitám – se v závislosti na věku nijak výrazně neliší. Procentuální rozložení souhlasu/nesouhlasu v jednotlivých věkových kategoriích je následující: 20 – 39 let 83%/17%, 40 – 49 let 82%/18%, 50 a více let 74%/26%. U druhého výroku – Partneři by měli trávit veškerý volný čas společně – dochází k posunu, nesouhlas vyjádřilo 90% žen z nejmladší věkové kategorie, 92% z prostřední. Třetí výrok říkal, že partneři by měli trávit většinu svého volného času společně. Procentuální rozložení míry souhlasu/nesouhlasu je u věkové kategorie 20 – 39 let 64%/36%, u žen 40 – 49 let 61%/39% a u nejstarších žen 71%/29%. U čtvrtého výroku – Rodina by měla trávit veškerý volný čas společně – je znatelný odklon v názoru u nejstarší věkové kategorie, kde souhlas vyjádřilo 23% a nesouhlas 77% žen. U nejmladší a prostřední věkové skupiny žen je míra souhlasu/nesouhlasu téměř shodná, souhlasí 12% respektive 14% žen a naopak nesouhlasí 88% respektive 86% žen. Míra souhlasu/nesouhlasu u pátého výroku – Rodina by měla trávit většinu volného času společně – opět dochází téměř ke shodě. Z nejmladší věkové kategorie souhlasilo 84% žen, z prostřední 79% žen a z nejstarší 80% žen. Opět lze konstatovat, že rodina a partner je pro ženy velmi důležitou součástí života, ale i přesto si chtějí ponechat část volného času pro sebe.

Za nejdůležitější faktory ovlivňující trávení volného času považují ženy dobrou organizaci času, pomoc partnera a rodiny v domácnosti a podporu a pochopení ze strany partnera všechny ženy bez rozdílu věku. Práce v domácnosti a časová náročnost zaměstnání jsou potom faktory, které nejvíce brání ženám využívat jejich volný čas. Na otázku co jsou ženy ochotny či naopak neochotny udělat proto, aby měly více volného času a mohly ho využít podle svých představ, byla nejčastější odpovědí, že by byly ochotny věnovat méně času péči o domácnost a naopak by nebyly ochotny si půjčit finanční prostředky.

ZÁVĚR

Gilles Lipovetsky ve své knize Třetí žena mapuje vývoj, kterým prošlo postavení ženy ve společnosti. Ano, postavení ženy ve společnosti dosáhlo výrazných změn a posunu k lepšímu. Ženy dokážou být ekonomicky nezávislé, dokážou vykonávat stejně náročná povolání jako muži a k tomu pečují o děti, rodinu, domácnost. Feministická hnutí by na současném místě ženy ve společnosti jistě našla hodně negativ, otázkou je, zda samotné ženy chtějí něco měnit či zda jsou spokojeny se stavem, v jakém se nachází. Cílem této diplomové práce bylo zmapovat ženu ve vztahu k zaměstnání, k rodině, k domácnosti a především k volnému času, protože současná žena chce být dobrou matkou, chce zvládat domácnost, ale chce se také realizovat ve svém zaměstnání a chce trávit svůj volný čas podle svých představ.

Situace žen na trhu práce ani v dnešní moderní a vyspělé společnosti není nikterak uspokojivá, zvláště pokud se jedná o ženu matku. Ženy jsou pořád nejčastější diskriminovanou skupinou z pohledu gender, ať už se jedná o přijímání žen do zaměstnání, odměňování či postup na vyšší pozice, nehledě na míru ženské nezaměstnanosti, které je rovněž indikátorem diskriminace žen.

I když postavení žen ve společnosti doznalo velkých změn, současná společnost trpí jistými stereotypy. Stále přetrvává tradiční model dělby práce v rodině, ženy jsou těmi, na kterých leží převážná část péče o děti a domácnost.

Pokud vezmeme v úvahu vše výše uvedené, má smysl se ještě ptát, zda má žena volný čas a jaký význam mu přikládá? Odpověď na tuto otázku přináší praktická část této diplomové práce, jejímž obsahem jsou výsledky realizovaného výzkumu na souboru 268 zaměstnaných žen a z něhož jednoznačně vyplývá, že ženy kladou velký důraz na svůj volný čas a to bez ohledu na jejich věk, vzdělání, počet dětí, rodinný stav či druh zaměstnání a zároveň ukazuje, že největšími překážkami v trávení jejich volného času je časová náročnost jejich zaměstnání a přílišná zaměstnanost domácími pracemi. V drtivé většině ženy svůj volný čas věnují rodině, ale část z něho si uchovávají pro sebe a své aktivity. Výzkum přinesl i další zajímavá zjištění a v tom jednoznačně vidím přínos této práce pro praxi. Většina sociologických studií se zabývá problematikou žen na trhu práce, harmonizací rodinného a pracovního života, a když už se věnují volnému času, tak se nezaměřují přímo na ženy, ale na celou populaci a jejich zaměření je všeobecné ve smyslu způsobu, jakým je volný čas

tráven. Tento výzkum se snažil najít spojitosti mezi tím, jak ženy chtějí trávit svůj volný čas a překážkami, které jim v tom brání, dále hledal odpověď na to, co vlastně volný čas pro ženu znamená.

Realizovaný výzkum přinesl i další otázky, na které nenalezl odpověď a ty by se mohly stát základem pro další výzkumy týkající se zaměstnaných žen a trávení jejich volného času.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAUMAN, Zdeněk. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204 - 1195-X.
- BIERZOVÁ, Jana. *Rozdělení domácích prací a péče o děti v rodině*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
- BOSNIČKOVÁ, Nina a Linda Sokačová. *Fit pro změnu: flexibilita a generová rovnost na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2008. ISBN 978-80-86520-28-5.
- BROŽOVÁ, Dagmar. *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. ISBN 80-86429-16-4.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Praha: Votobia, s.r.o., 2004. ISBN 80-7720- 195-6.
- ČÁP, Jan. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-22967-0.
- ČIHOVSKÝ, Jaroslav. K vývoji názorů na volný čas. In HODŇAN, Bohuslav. et. al. *Volný čas a jeho současné problémy*. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-37-1.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
- DOHNAL, Tomáš. Volný čas a komunální rekreace. In HODAŇ, Bohuslav., et al. *Volný čas a jeho současné problémy*. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-37-1.
- DOLEŽELOVÁ, Alexandra. *Rovné příležitosti jako koncept napravující nerovné podmínky*. Praha: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-30-8.
- DOSEDLOVÁ, J., L. FIALOVÁ, V. KEBZA, a Z. SLOVÁČKOVÁ. *Předpoklady zdraví a životní spokojenosti*. Brno: Nakladatelství MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-010-4.
- DRAGOMIRECKÁ Eva a Cyril ŠKODA. *Kvalita života (vymezení, definice a historický vývoj pojmu v sociální psychiatrii)*. Česká a slovenská psychiatrie: Časopis Psychiatrické společnosti č. 2, 1997. ISSN 1212-0383.

DUFFKOVÁ, J., L. URBAN a J. DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-123-6.

FERRAROVÁ, Eva. *Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2007. ISBN 976-80-86520-03-2

FILIPCOVÁ, Blanka. *Člověk, práce, volný čas*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.

GORNICK, Janet a Marcia MEYERS. *Families That Work. Policies for Reconciling Parenthood and Employment*. New York: Russel Sage Foundation, 2003.

HAKIM, Catherine. *Work – Lifestyle Choices in the 21st Century – Preference Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HAVELKOVÁ, Barbara. *Rovnost v odměňování mužů a žen*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-2-9.

HEITLINGEROVÁ, Alena a Zuzana TRNKOVÁ. *Životy mladých pražských žen*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1998. ISBN 80-85850-56-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

HOFBAUER, Břetislav. *Východiska, souvislosti, perspektivy*. In *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HUBÁLEK, M., M. ŠTĚPÁNKOVÁ a L. ZAMBOJ. *Trh práce a diskriminace*. Praha: Poradna pro občanství/občanská a lidská práva, 2008. ISBN 978-80-254-2662-3.

HULÁKOVÁ, M. *Životní způsob a problém hodnot*. Praha: Academia, 1980, ISBN 509-21826

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- KELLER, Jan. *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie*. Liberec: Dialog, 2008. ISBN 978-80-86761-81-7.
- KELLER, Jan. *Tři sociální světy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. ISBN 978-80-7419-044-5.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Organizace a zvládání pracovního a rodinného života současných rodičů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2456-0.
- KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: nakladatelství ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.
- KUCHAŘ, Pavel. *Trh práce: sociologická analýza*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1383-3.
- LIPOVETSKI, Gilles. *Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství*. Praha: Nakladatelství Prostor, s.r.o., 2007. ISBN: 978-80-726-0171-4.
- MAŇÁK, J., V. ŠVEC a Š. ŠVEC, ed. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2.
- MAŇÁK, J., V. ŠVEC a Š. ŠVEC, ed. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
- MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-976-3.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006. ISBN 978-80-86429-87-8.
- OLŠÁKOVÁ, Eliška. *Diplomová práce: Hodnotový systém v ženské populaci*. Zlín, UTB, 2009.

PÁČL, Pavel. Čas volný. In *Velký sociologický slovník, 1. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

PÁČL, Pavel a Jiří LINHART. Sociologie volného času. In *Velký sociologický slovník, 2. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. Psychologické aspekty výchovy ve volném čase. In *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

PETRUSEK, Miloslav. *Společnost pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-63-2.

PETRUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.

PRUDKÝ, Libor. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2004. ISBN 80-7204-358-7.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-71787-72-3.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.

SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Albert, 2008. ISBN 987-80-7326-140-5200.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

ŠAFR, Jiří a Věra PATOČKOVÁ. *Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi*. Praha: Časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, 2010.

ŠMÍDOVÁ, Olga. *Životní styl a způsob života*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-70066-660-9.

ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie III (Diagnózy soudobých společností)*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1486-1.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II., dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1318-5

VĚŠÍNOVÁ, Eva a Hana MAŘÍKOVÁ. *Společnost žen a mužů z aspektu genderu*. Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 978-80-2384-770-3.

VODÁKOVÁ Alena a Olga VODÁKOVÁ. *Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. ISBN 80-86429-18-0.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad: *Demografické ročenky (pramenná díla) 2010 – 2011* [online],

©2010, [cit.2012–10–26]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/casova_rada_demografie

Český statistický úřad: *Demografické ročenky (pramenná díla) 2009 – 1990* [online],

©2009. [cit.2012–10–26]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/casova_rada_demografie_2009_1990

RULÍKOVÁ, Klára. *Rovnost mužů a žen – nutnost nebo sociální konstrukce?* ©2008

[cit. 2012 – 11 -08]. Dostupné z:

<http://www.stranaos.eu/view.php?navezclanku=&cisloclanku=2008071401>

ŠAMANOVÁ, Gabriela: *Volný čas*. ©2009. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
SŠ	Střední škola
VŠ	Vysoká škola
P/O	Pozorovaná četnost/očekávaná četnost

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Bydliště	62
Tabulka č. 2: Rodinný stav	63
Tabulka č. 3: Vzdělání	64
Tabulka č. 4: Věk.....	65
Tabulka č. 5: Počet dětí.....	65
Tabulka č. 6: Zaměstnání.....	66
Tabulka č. 7: Charakter práce	67
Tabulka č. 8: Pracovní provoz	68
Tabulka č. 9: Důležitost volného času	69
Tabulka č. 10: Kontingenční tabulka č. 1	75
Tabulka č. 11: Kontingenční tabulka č. 2	76
Tabulka č. 12: Kontingenční tabulka č. 3	78
Tabulka č. 13: Problém najít si čas pro sebe.....	79
Tabulka č. 14: Kontingenční tabulka č. 4	83
Tabulka č. 15: Kontingenční tabulka č. 5	84
Tabulka č. 16: Vztah rodina – práce – volný čas	86
Tabulka č. 17: Aktivity přinášející největší/žádné uspokojení	91
Tabulka č. 18: Spokojenost s množstvím a využitím volného času	92
Tabulka č. 19: Výrok č. 1.....	96
Tabulka č. 20: Výrok č. 2.....	97
Tabulka č. 21: Výrok č. 3.....	99
Tabulka č. 22: Výrok č. 4.....	100
Tabulka č. 23: Výrok č. 5.....	102
Tabulka č. 24: Faktory pro využívání volného času	104

Tabulka č. 25: Ochota/neochota	109
Tabulka č. 26: Volný čas pracovní den/víkend.....	109
Tabulka č. 27: Pořadí hodnot.....	110
Tabulka č. 28: Tabulka pro výpočet Kendallova koeficientu shody.....	111

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Bydliště	62
Graf č. 2: Rodinný stav	63
Graf č. 3: Vzdělání	64
Graf č. 4: Věk.....	65
Graf č. 5: Počet dětí	66
Graf č. 6: Zaměstnání.....	67
Graf č. 7: Charakter práce	68
Graf č. 8: Pracovní provoz	69
Graf č. 9: Důležitost volného času.....	70
Graf č. 10: Důležitost volného času podle vzdělání	71
Graf č. 11: Důležitost volného času podle věku	72
Graf č. 12: Důležitost volného času podle počtu dětí	73
Graf č. 13: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle věku.....	74
Graf č. 14: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle vzdělání.....	76
Graf č. 15: Důležitost volného času pro sebe a své aktivity podle počtu dětí	78
Graf č. 16: Problém najít si čas pro sebe	80
Graf č. 17: Problém najít si čas pro sebe podle počtu dětí.....	81
Graf č. 18: Problém najít si čas pro sebe podle zaměstnání.....	82
Graf č. 19: Trávení volného času fyzicky pracujících žen.....	82
Graf č. 20: Trávení volného času duševně pracujících žen.....	84
Graf č. 21: Vztah rodina – práce – volný čas.....	86
Graf č. 22: Vztah rodina – práce – volný čas podle vzdělání	87
Graf č. 23: Vztah rodina – práce – volný čas podle věku	88
Graf č. 24: Vztah rodina – práce – volný čas podle počtu dětí	89

Graf č. 25: Spokojenost s množstvím a využitím volného času	92
Graf č. 26: Spokojenost s množstvím a využitím volného času podle věku.....	93
Graf č. 27: Aktivity ve volném čase	94
Graf č. 28: Aktivity ve volném čase podle věku.....	95
Graf č. 29: Výrok č. 1	96
Graf č. 30: Výrok č. 1 podle věku.....	97
Graf č. 31: Výrok č. 2	98
Graf č. 32: Výrok č. 2 podle věku.....	98
Graf č. 33: Výrok č. 3	99
Graf č. 34: Výrok č. 3 podle věku.....	100
Graf č. 35: Výrok č. 4	101
Graf č. 36: Výrok č. 4 podle věku.....	101
Graf č. 37: Výrok č. 5	102
Graf č. 38: Výrok č. 5 podle věku.....	103
Graf č. 39: Faktory pro využívání volného času	104
Graf č. 40: Faktory pro využívání volného času podle věku	105
Graf č. 41: Faktory bránící využívání volného času vzhledem k rodině.....	107
Graf č. 42: Faktory bránící využívání volného času vzhledem k zaměstnání.....	108

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážená paní/slečno,

Vyplněním dotazníku pomůžete diplomové práci, jejíž cílem je zmapovat otázky týkající se volného času zaměstnaných žen. Vámi uvedené skutečnosti jsou zcela anonymní.

Za Vaši pomoc a čas, který strávíte při vyplňování dotazníku, Vám děkuji.

Bc. Eva Fialová, UTB Zlín

Volný čas je čas, který zbývá poté, co odečteme čas nutný ke splnění pracovních povinností a čas nutný ke splnění povinností vztahujících se k domácnosti.

1. Bydliště:

obec do 5 tisíc obyvatel město nad 5 tisíc obyvatel

2. Rodinný stav:

svobodná vdaná rozvedená/vdova druh/družka

3. Vzdělání:

základní středoškolské středoškolské s maturitou vysokoškolské

4. Věk:

20 – 39 let 40 – 49 let 50 a více

5. Počet dětí:

bezdětná 1 dítě 2 děti 3 děti 4 a více dětí

6. Zaměstnání:

zaměstnaná samostatně podnikající/OSVČ zaměstnaná a pobírající starobní důchod

7. Charakter práce:

převažuje fyzická práce převažuje duševní práce

8. Pracovní provoz (můžete uvést více odpovědí):

jednosměnný dvousměnný včetně víkendu

9. Uvedte prosím, kolik hodin volného času máte v pracovní dny v souhrnu za týden....

(počítejte volný čas ve dnech, kdy jste v zaměstnání, v časovém úseku jednoho týdne)

10. Uvedte prosím, kolik hodin volného času máte o víkendu v souhrnu .....

11. Do jaké míry souhlasíte s výrokem: volný čas je pro zaměstnanou ženu důležitý.

plně souhlasím souhlasím nesouhlasím naprosto nesouhlasím

12. Do jaké míry souhlasíte s výrokem: pro zaměstnanou ženu je důležité mít část svého volného času výhradně pro sebe a svoje aktivity.

plně souhlasím souhlasím nesouhlasím naprosto nesouhlasím

13. Máte problém najít si volný čas výhradně pro sebe?

vždy téměř vždy někdy téměř nikdy nikdy

14. Způsob trávení volného času: vyberte jednu z možností

má práce je fyzicky namáhavá – věnuji se více fyzickým aktivitám
 má práce je fyzicky namáhavá – věnuji se více klidovým činnostem
 má práce je duševně náročná – věnuji se více fyzickým aktivitám
 má práce je duševně náročná – věnuji se více klidovým činnostem

15. Co je pro Vás nejvíce charakteristické? (vyberte jednu z možností)

- práce je můj koníček, ve volném čase proto studuji a zdokonaluji se v činnostech souvisejících s mou prací
- rodina je pro mne vším, ve volném čase se věnuji rodině a takovým činnostem, které přináší potěšení i užitek pro rodinu
- volný čas si striktně uchovávám pro sebe a své vlastní aktivity
- volný čas věnuji rodině, ale část si nechávám pro sebe a své aktivity
- volný čas věnuji rodině a činnostem, které souvisí s mou prací

16. Které z níže uvedených aktivit Vám přináší největší uspokojení? (můžete uvést více odpovědí)

- sport, fyzicky namáhavá činnost
- sport přinášející adrenalinový či mimořádný zážitek
- klidové činnosti (četba, sledování TV, internet, umělecká činnost)
- klidové činnosti přinášející mimořádný zážitek (např. divadelní představení)
- práce pro rodinu, dům, zahradu (pletení, šití, zavařování, práce na úpravách domu, zahrady)
- aktivity zvyšující hodnotu na trhu práce (např. jazykový kurz, školení)
- aktivity, při kterých se setkávám s lidmi (rodinná setkání, přátelská setkání, oslavy, posezení)
- charitativní činnost
- jiné, prosím uveďte.....

17. Které z níže uvedených aktivit by Vám nepřineslo žádné uspokojení? (můžete uvést více odpovědí)

- sport, fyzicky namáhavá činnost
- sport přinášející adrenalinový či mimořádný zážitek
- klidové činnosti (četba, sledování TV, internet, umělecká činnost)
- klidové činnosti přinášející mimořádný zážitek (např. divadelní představení)
- práce pro rodinu, dům, zahradu (pletení, šití, zavařování, práce na úpravách domu, zahrady)
- aktivity zvyšující hodnotu na trhu práce (např. jazykový kurz, školení)
- aktivity, při kterých se setkávám s lidmi (rodinná setkání, přátelská setkání, oslavy, posezení)
- charitativní činnost
- jiné, prosím uveďte.....

18. Jste spokojená s množstvím volného času a způsobem, jakým jej využíváte?

- naprosto spokojená
- mám málo volného času, ale se způsobem jeho využití jsem spokojená
- mám málo volného času a se způsobem jeho využití nejsem spokojená
- mám dostatek volného času a se způsobem jeho využití jsem spokojená
- mám dostatek volného času, ale se způsobem jeho využití nejsem spokojená

19. Co pro Vás znamená volný čas a aktivity, které v něm děláte? (můžete uvést více odpovědí)

- seberealizace
- poznávání nových věcí
- možnost setkávat se s přáteli
- možnost setkávat se s rodinou
- možnost být sama
- možnost dělat věci, které jsou v protikladu se zaměstnáním
- jiné, prosím uveďte.....

20. Do jaké míry souhlasíte s výroky:

Děti trpí, jestliže se jejich matka věnuje i svým vlastním aktivitám.

- plně souhlasím   souhlasím   nesouhlasím   naprosto nesouhlasím

Partneři by měli trávit veškerý volný čas společně.

- plně souhlasím   souhlasím   nesouhlasím   naprosto nesouhlasím

Partneři by měli trávit většinu volného času společně.

- plně souhlasím   souhlasím   nesouhlasím   naprosto nesouhlasím

Rodina by měla trávit veškerý volný čas společně.

- plně souhlasím   souhlasím   nesouhlasím   naprosto nesouhlasím

Rodina by měla trávit většinu volného času společně.

- plně souhlasím   souhlasím   nesouhlasím   naprosto nesouhlasím

21. Který z níže uvedených faktorů je podle Vašeho názoru nejdůležitější proto, abyste mohla využívat svůj volný čas?

☐ dobrá organizace času	☐ podpora a pochopení ze strany partnera
☐ pomoc partnera a rodiny v domácnosti	☐ dostatek peněz
☐ dostatečná nabídka volnočasových aktivit	☐ jiné, prosím uveďte.....

22. Který z níže uvedených faktorů týkající se Vašeho zaměstnání, Vám nejvíce brání využívat Váš volný čas?

☐ časová náročnost	☐ dojíždění do zaměstnání	☐ vlastní pracovní ambice
☐ fyzická náročnost	☐ duševní náročnost	☐ nutnost dalšího vzdělávání
☐ jiné, prosím uveďte.....		

23. Který z níže uvedených faktorů týkající se Vašeho rodinného života, Vám nejvíce brání využívat Váš volný čas?

- velká zaměstnanost pracemi v domácnosti
- péče o jiné členy rodiny (rodiče, prarodiče, partnera)
- nemocnost dětí
- péče o děti (doprovod na kroužky, atd.)
- nedostupnost výpomoci od prarodičů
- neochota partnera – péče o děti, péče o domácnost
- neochota partnera podpořit mé volnočasové aktivity
- nedostupnost placené služby – péče o děti
- nedostupnost placené výpomoci v domácnosti
- rodinné konflikty
- život bez partnera
- jiné, prosím uveďte.....

24. Co byste byla ochotna udělat proto, abyste měla více volného času a využívala ho podle svých představ? (můžete uvést více odpovědí)

- změnit zaměstnání i za cenu nižšího finančního ohodnocení
- zkrátit pracovní úvazek
- upravit pracovní dobu
- najít další zaměstnání či brigádu s cílem získat více finančních prostředků pro své aktivity
- dávat děti na hlídání
- věnovat méně času partnerovi
- věnovat méně času rodičům, prarodičům
- věnovat méně času péči o domácnost
- investovat více finančních prostředků do svých vlastních aktivit na úkor domácnosti, či ostatních členů rodiny
- půjčit si finanční prostředky

25. Co byste nikdy nebyla ochotna udělat proto, abyste měla více volného času a využívala ho podle svých představ? (můžete uvést více odpovědí)

- změnit zaměstnání i za cenu nižšího finančního ohodnocení
- zkrátit pracovní úvazek
- upravit pracovní dobu
- najít další zaměstnání či brigádu s cílem získat více finančních prostředků pro své aktivity
- dávat děti na hlídání
- věnovat méně času partnerovi
- věnovat méně času rodičům, prarodičům
- věnovat méně času péči o domácnost
- investovat více finančních prostředků do svých vlastních aktivit na úkor domácnosti, či ostatních členů rodiny
- půjčit si finanční prostředky

26. Přiřaďte k níže uvedeným hodnotám pořadové číslo tak, že 1=nejdůležitější, 7=nejméně důležité

<i>Hodnota</i>	<i>Pořadí</i>
Rodina, partner, přátelé	
Zdraví	
Láska	
Zaměstnání	
Volný čas	
Peníze	
Být užitečná ostatním	